

IDIMIEV II

LITERARNO - KULTURNA REVIJA

LETO II • 1—3

1 9 3 1

AVTORJI: I. Albreht — Franjo Baš — Roman Bende — B. Borko — dr. Fran Derganc — Dr. Dragutin M. Domjanič — Engelbert Gangl — Oton Gaspari — Cvetko Golar — Rihard Jakopič — Elko Justin — Janko Kač — Marija Kmetova — Griša Koritnik — dr. Valentin Korun — Miško Kranjec — Mirko Kunčič — Matija Lipužič — Peter Loboda — Fran Milčinski — Anton Mohor — dr. I. Mrak — Josip Murn — Aleksandrov — Julij Nardin — Ankica Obersnel — Zdravko Ocvirk — Polde Pehani — Ivo Peruzzi — Rad. Peterlin-Petruška — Rajko Pirnat — Janko Polak — Zorko Prelovec — Milan Pugelj — Radivoj Rehar — Janko Samec — Rajko Slapernik — Saša Šantel — M. Šnuderl — Katja Špur — Muropoljska — Mirko Šubic — F. Tratnik — A. Trstenjak — Josip Vandot — Ela Var — D. Vargazon — Fr. Zbašnik — J. Zupančič

XI. MEDNARODNI VZORČNI VELESEJEM V LJUBLJANI 30. MAJ – 8. JUNI 1931.

Razstavlja nad 750 tyrdk vseh strok. Velesejem Vam nudi največji pregled blaga, Vam olajša izbiro in omogoči ugoden nakup. * 50% popust na železnicah in parobrodih. * Legitimacija stane Din 30.— in se dobi pri vseh večjih denarnih zavodih ter tujsko-prometnih uradih. * Specialne razstave: avtomobilska, pohištena, tekstilna, gospodarskih strojev, higijena, umetnost. * **Obiščite velesejem!**

A. GOREC

DRUŽBA Z O. Z.

**v palači Ljubljanske kreditne banke in
na Gosposvetski cesti 14 — Ljubljana**

Najboljša kolesa
v vsakovrstnih izpeljavah.

Izvrstni šivalni stroji
najboljšega izdelka.
Vse potrebščine.

Avtomobilno blago
Avtopnevmatika

**Zimsko-sportno
blago • Najceneje!**

Josip Murn-Aleksandrov

(Spomini)

Janko Polak, Ljubljana

In kadarkoli se vračam ob tihih nočeh mimo ogromnega poslopja stare cukrarnice proti domu, vselej imam občutek, da šumi Ljubljana tako otožno, kot da ne more pozabiti Ivana Cankarja, Dragotina Ketteja in Josipa Murna...

Nad trideset let.

Da, minula je lepa vrsta let, odkar sem videl Jožeta Murna zadnjikrat.

Trideset let —

Da, trideset let bo letos minulo, odkar spi Jože Murn nezvzdravno spanje globoko pod zemljo.

In ob spominu na vse to se mi vračajo spomini nanj tako živi, da bi bilo res škoda, če bi jih ne zabeležil; zakaj bi legli z menoj v grob, ko sem uverjen, da bodo tega in onega zanimali. Kje sem

ga srečal prvič? — V Marijanišču. — Še danes ga vidim... Kako nežen dečko je bil! In njegove oči? — Kako

mehak je bil pogled!... Bil je v celoti čisto nekaj drugega, nego smo bili ostali neugnani razposajenci. Skoro nikoli se ni hotel udeleževati naših in po naše dramatiziranih indijanaric, preganjalcev prvih kristjanov, razbojnikov i. t. d. Samo dvakrat se spominjam, da sem ga izvabil na napačno pot; enkrat sva si olajšala nošenje slamnjača na ta način, da sva jih metala kar iz drugega nadstropja skozi okno na dvorišče, drugič sem ga pa iz-

Jos. Murn.

vabil na traverze poslopja, odkoder sem ga komaj rešil; zakaj zbal se je, tresti

se je začel in bal sem se, da pade globoko iz drugega nadstropja v klet. No, obakrat sem dobil za ta junaška dejanja nagrado jaz; zakaj sodnice (šolske sestre) so razsodile, da je on nedolžen in da je krivica na strani onega, ki mora biti povsod zraven.

Zmotile se niso...

Jože je živel že kot dečko bolj na znotraj, nego na ven; in to so uganili tudi drugi; zakaj nobenega marijanišnika izza one dobe se ne domislim, ki bi ga rajni dr. France Lampe tako nežno in s toliko ljubeznijo pogladil, nego je njega. In rajna lepa sestra Ksaverija Lipovšek, ki se je znala nasmešniti tako lepo, da nisem potem v življenju nikoli več videl tako ljubeznivega nasmeška, kako rada ga je imela!.. Morda je slutila tudi ona, da je Jože Murn dečko svoje vrste? — Kdo ve... Zdi se mi, da je bilo nekoliko pesnice tudi v nji; zakaj nikoli ni bila tako židane volje, nego takrat, kadar je do nesel rajni Anton Medved dr. Francetu Lampetu novih pesmi, dram i. t. d. za njegov »Dom in svet«. Še danes jo vidim šetajočo se po marijaniškem vrtu ob strani pesnika Antona Medveda; in geste obeh mi govore še danes, da nista govorila vsakdanjih dolgočasnih in konvencionalnih fraz in laži.

In kot bi potegnil z gobo preko popisane table in izbrisal vse, tako se mi zdi, če se hočem domisliti časa, kedaj sva se z Jožetom razšla kot otroka. Niti tega se ne morem domisliti, ali je šel on, ali sem šel jaz prej preko stopnic, ki jih čuva v mozaiku izdelana Marija pomočnica kristjanov, v svet, ki je ležal izven zidov Marijanišča. Vem pa, da

sem ga srečal drugič šele po nekaj letih.

In to je bilo v letu 1897.

Ne rečem, da nisem zagrešil že prej kake pesmice; ali peti sem začel šele takrat, ko se je vnela v meni platonična ljubezen do ljubljanske krasotice L. K., ki spava nevzdramno spanje v tujini na pokopališču nad gradom Thal pri Gradcu; to omenjam zaradi tega, ker sem našel ta grob čisto slučajno, t. j. med svetovno vojno. Imeli smo vaje v okolici Gradca in moj oddelek vojakov je dobil postojanko na zgoraj omenjenem pokopališču. Spomenik je preprost, napis nemški in ob njem sem vedel samo jaz, da je v njem v tuji zemlji pokopano slovensko dekle. Have, puella pulchra!

In kam sem pisal te pesmi? —

Čudno naključje; zakaj pisal sem jih v zvezek, ki mi ga je podarila ob slovesu iz Marijanišča sestra Ksaverija Lipovšek in ki ga je hranila še izza onih let, ko je studirala na učiteljski šoli v Gorici.

Kakšne so bile te moje pesmi? —

Dosti niso bile vredne; tako mi je del moj prvi kritik in sošolec Emil Adamič, naš priznani skladatelj, ki se je takrat, kolikor je meni znano, še tudi bavil s pesništvom.

Po Emilu Adamiču sem se seznanil tudi s Pavletom Stritarjem.

Ob priliki sem mu omenil, da pesnim tudi jaz. Ko mu to zaupam, mi reče Pavle: »Ti, jaz pa poznam nekoga, ki ti bo povedal, če so tvoje pesmi kaj vredne.«

»In kdo bi bil to?« mu sežem urno v besedo.

»Jože Murn; on piše pesmi v »Vrtec« in tudi v »Zvon«, mi razlaga Pavle.

»Podpisuje se Lucijan in Aleksanderov.«

»Jože Murn? — Saj tega poznam tudi jaz še izza otroških let, če je ta tisti Murn, ki ga imam v mislih jaz,« sem se čudil Pavletovem razkritju.

»Kje pa sta bila skupaj?« me vprašuje Pavle.

»V Marijanišču,« odgovarjam jaz.

»Je že pravi! Čakaj, on stanuje v oni hiši kot jaz. Še danes mu bom povedal, da bi ti rad govoril ž njim.«

»Dobro,« sem pritrtil.

Poslovila sva se in odšla vsak svojo pot.

Že drugega dne mi je povedal Pavle Stritar, da me bo čakal Jože Murn v lopi ob stari cukrarni.

Ta lopa stoji še sedaj nad prehodom iz Ambroževega trga na Poljansko cesto; samo renovirana je in ne več pol v razsulu kot je bila takrat, ko sva se sešla v nji z Jožetom.

Bil je lep pomladanski popoldan, ko sem se napotil iz Kolodvorske ulice, kjer sem stanoval, proti stari cukrarni. Sam ne vem, zakaj mi je bilo na ti poti tako tesno v prsih. Saj sva bila z Jožetom prijatelja izza otroških let. Menim, da so bile tej tesnobi vzrok pesmi, ki sem jih nesel s seboj in pa misel, kaj bo rekel mojim pesmicam Jože.

Počasi sem korakal proti stari cukrarni in ugibal, kje ga bom našel v tem ogromnem poslopju. Pa mi ga ni bilo treba iskati; zakaj še nisem zavil dobro proti glavnemu vhodu v cukrarno, ko začujem iz lope: »No, Janez, če si namenjen k meni, le sem gori. Čakaj no, ti še poti ne boš našel semkaj, če je nisi vaju. Le malo počakaj, pridem sam pote.«

In odhitel je iz lope in v nekoliko minutah je bil že pri meni. Segla sva si v roke, prijel me je pod pazduho in odkorakala sva nazaj v lopo.

»No, Janez, veš kaj, sedaj se pa že dolgo nisva videla,« je začel razgovor Jože med potjo.

»Zdi se mi, da je minulo od tega že kakih pet do šest let,« sem mu pritrjeval.

»Ti, kako čas mine. Kar verjeti ne morem, da je minulo že pet do šest let,« se je čudil Jože.

Dospela sva med takimi in podobnimi mi vprašanji do lope. V lopi sva sedla na trhljeno klop in med nama se je razvil živahen razgovor.

In začel mi je pripovedovati o svoji poti v Trst, v Vipavo in o neki vasi v okolici Vipave, katere ime mi je odpadlo. Odpadlo mi je tudi ime deklice, v katero se je Jože na ti poti zaljubil, menda je bila to prva ljubezen Murnova; in iz te ljubezni se je porodilo lepo število Murnovih pesmic izza te dobe.

»No, in kot sem izvedel pesniš tudi ti? — Ali ne?« je prekinil Jože pripovedovanje in me pogledal tako nekam nezaupljivo, da mi je bilo kar nerodno. »Vsaj Pavle Stritar mi je o tem včeraj nekaj pravil. Ali imaš kaj s seboj?«

»Imam nekaj. Samo zdi se mi, da ti ne bo nobena pesem všeč,« sem se opravičeval.

»Pokaži!« —

In izvlekel sem iz notranjega suknjičevega žepa šop papirja in mu ga ponudil.

»Ali kaj kadiš?« me je vprašal, ko je začel liste urejevati. »Veš, med kakejem se da lepše brati in razgovarjati.«

Ponudil sem mu cigareto.

»Škoda; teh pa ne kadim prav rad; raje kadim cigare. In veš katere? — Portorike... Seveda, če ni denarja za te, so pa tudi »Schusterkube« dobre; in tri krajcarje človek že zmore. Pa če niš maš drugega, nego cigarete, bodo tudi dobre te.«

In prižgala sva vsak svojo cigareto in začela sva korakati po vrtu.

On pa je začel brati moje pesmi, se nasmehoval in me tu in tam pogledal od strani.

In kakšna je bila končna sodba? —

»Veš kaj, Janez, ti si eden izmed onih, ki ne puste nobene stvari dozoreti. Meni se zdi, da ti gre zato, da spraviš vse takoj na papir. To pa ni pot za pesnika, temveč to je pot za verzifikatorja. Prava pot pa je edino ta, da pustiš utise doživljanja dozoreti in ko bodo dozoreli, bodo privreli sami po sebi na dan. Tega pa ni skoro v nobeni teh tvojih pesmic, če izvezamem dve do tri; in zaradi tega so vse druge za nič. Saj ne rečem, da ne bo nikoli nič iz tebe, ampak najprej se nauči opazovati, doživljati in zoreti in šele dozorela misel bo dala pesmi pravi verz, pravi ritem in kar je glavno — pravo dikiijo. In pa tole? — Hahaha!... Ti bi rad pel v sonetih!... Janez, te-le pa kar lepo v miru pusti. Veš, v sonetih zna pri nas peti, kar je mladih, samo Kette in še njemu se ne posreči vsak sonet. Soneti so po mojem mnenju samo za zrelejšo dobo in zanje boš moral študirati Prešerna, Ketteja, Petrarka, Goetheja in tudi Shakespearja; veš, to so mojstri v sonetih; a še tem mojstrom se ni posrečil vsak sonet. Vidiš, takele kot so te-le (in pokazal mi je dve do tri pesmi) so pesmi vsaj malo podobne; vse drugo pa je sama verzifika-

cija, ki me spominja na Cimpermana in njegove epigone. Toda tudi te niso za v »Zvon«; morda pa jih sprejme »Slovenka«; poizkusi. Sam po sebi vem, da dobi človek malo več poguma, samoza-vesti in veselja, če vidi kak svoj proizvod natisnjen. Tone Medved tudi ni tako strog, nego je Tone Aškerc. Poizkusil!«

In vrnil mi je šop papirjev; jaz sam sebi pa sem se zdel majhen, tako majhen...

Menda je občutil to tudi Jože; zakaj začel me je tolažiti:

»Janez, nič ne bodi žalosten; moja navada ni, da bi lagal; najneraje pa lažem takemu, od katerega imam vsaj malo upanja, da bo znal prej ali slej le zapeti pesem od srca. In da menim s teboj še precej resno, te povabim, da se pri meni zopet oglasiš, kadar boš napisal kaj dobrega, t. j. kaj takega, kar si res doživel in kar je potem dozorelo v tebi tako, da je privrelo samoposebi na dan. Da pa me boš v našem labirintu lažje našel, pojdi z menoj, da ti pokažem, kje stanujem.«

In odšla sva v sobo, kjer je stanoval Jože.

Sam ne vem, ali ni bilo takrat trenutno v sobi nobenega stola, da je privlekel izpod postelje »Reisebett« in mi dejal, da naj ležem vanj; sam pa je legel na posteljo tako, da sva se gledala iz obraza v obraz. Prižgala sva zopet vsak svojo cigareto in začela sva obujati spomine na Marijanišče i. t. d.

In tako sva kramljala skoro do večera.

Ko se je že skoro temnilo, je del: »Veš kaj, petrolej je drag. Malo te bom spremlil; v temi itak brez petroleja ne mo-

rem ne brati in ne pisati; razmišljati pa se mi ne ljubi zdajle prav nič.«

In odšla sva iz sobe.

Na cesti me prime zopet pod pazduho in korakala sva ob Ljubljani do frančiškanske cerkve; tu sva se poslovila in odšla vsak na svoj dom.

»Le oglasi se še kaj,« mi je prigovarjal ob slovesu. »Mi je prav všeč, da sva se po tolikem času zopet našla. In ko boš kaj naredil, pa prinesi s seboj, da bova pregledala. Pa, glej, da bo boljše, nego je bilo to, kar si mi prinesel danes. In če boš prinesel s seboj kaj za kaditi, prinesi raje cigare; saj če ne boš imel za portorike, pa prinesi »Schusterkube«; boljše so od cigaret.«

»Lahko noč, Jože!«

»Janez, lahko noč!«

In še enkrat mi je od daleč prožil roko v slovo...

To je bilo moje prvo srečanje z Jožetom kot pesnikom, čigar pesmi »Slike« je pohvalil na ovitku »Zvona« takrat tudi izbirčni Anton Aškerc.

In od takrat sva se shajala skoro vsak teden enkrat.

Ob lepem vremenu sva hodila po vrtu ali pa sva posedala v lopi; ob slabem vremenu pa sva se sestajala v sobi in plegala navadno tako, da je on ležal na postelji, jaz pa v »Reisebettu«. Kadila pa sva ob takih prilikah vsevprek; ume se, da je bila izbira kvalitet zavisna vedno od tega, koliko denarja sva imela; in navadno sva ga imela — nič.

Ali kljub vsemu temu so se zdeli meni ti sestanki zelo lepi; zakaj Jože me je začel seznanjati s Kolcovom, Lermontovim, Puškinom i. t. d. Imel pa je Jože prav lep vpogled tudi v nemško, italijansko in celo francosko pesništvo.

In v ti dobi se ga je jela lotevati dezakadencja in pa ljubezen do znane ljubljanske krasotice Alme Souvanove. Ali, kolikor je meni znano, je ostala vsa ta ljubezen podobna oni, ki jo je gojil dr. France Prešeren do Julije Primčeve.

V gostilnico sva zašla le poredkoma; Murn ni bil pivec in tudi meni v tisti dobi ni bilo do pijače; šla sva v gostilnico največkrat samo zaradi razgovora in ko sva se že naveličala hoditi po mestu.

Ob eni teh prilik sva zašla tudi v malo gostilnico na Sv. Petra cesti; ime le-te mi je odpadlo, vem pa, da je bila nekako v sredini med frančiškanskim in jubilejnim mostom.

In koga sva ob ti priliki dobila v ti gostilnici? — Ivana Cankarja. Kot bi bilo danes, ga vidim v kotu sedečega in ob njem natakara; bilo je to precej čedno dekle, visoke in bujne rasti.

»Kaj pa iščeš ti po gostilnicah?« vpraša Cankar z ne posebno prijaznim glasom Murna.

Imel sem občutek, da mu ni bilo všeč, da sva prišla.

»I, kaj neki? — To kot ti,« mu odgovori Murn. »Malo pila bova.«

»Kdo pa je to?« vpraša Cankar in kaže s prstom name.

Murn me predstavi in mu pove, da sem tudi eden izmed tistih, ki bi šel rad med literate.

»Pa je že kaj naredil?« vpraša Cankar urno.

»Dosedaj še nič,« ga potolaži Murn. In konec je bilo pomenka.

Cankar je nekaj zamrmral, naročil novo četrtinko vina, midva pa sva sedla k drugi mizi, izpila pol litra vina in odšla.

Murn je segel Cankarju v roke; in tudi meni jo je dal; in bil sem na to ponosen; zakaj vedel sem, da je bil med mladimi literati prvi med prvimi.

»Pa se še kaj oglasita,« je zaklical za nama, ko sva bila že med vratmi.

»Danes je slabe volje,« mi je dejal Murn na cesti. »Zdi se mi, da sva ga motila.«

Spremil sem ga do doma. In bilo je že pozno zvečer, ko sva se razšla.

Minuli so tedni, minuli so meseci, prišle so velike počitnice...

Po počitnicah sem odšel na svoje službeno mesto v Dol pri Hrastniku in z Jožetom se zopet nisva videla skoro dve leti. Pač pa sva bila v vednem dopisovanju. Škoda le, da sem izgubil ob več njih selitvah toliko njegovih pisem in mi jih je ostalo samo malo.

In vsebina vseh teh pisem? —

Pisal mi je o družbi, kamor zahaja, pisal mi je o svojem delu, se veselil »Almanaha« in mi odkrival svojo ljubezen do Alme, ki ji je ravno v »Almanahu« posvetil toliko lepih pesmic. Pisal mi je tudi o plesih, na katerih je pisal znanim ljubljanskim damam verze na pahljače i. t. d. Med vsemi znanimi ljubljanskimi damami mi je omenjal s posebno hvaležnostjo Franjo dr. Tavčarjevo; zakaj ta edina mu je dala vsaj toliko upanja na podporo, da se je odločil, da pojde na Dunaj. Pisal mi je, da bi študiral najraje medicino ali pa orientalsko akademijo. Ali, ta studij je bil za Murna predrag in odločil se je za jus.

In lepega dne sem dobil z Dunaja pismo, kjer mi piše, da izhaja zelo, zelo težko; ima na mesec samo 15 fl, ki mu jih pošilja Franja dr. Tavčarjeva; upa

pa, da bo dobil instrukcijo, ki ga bo rešila vsaj gladu. Vedno mi je tudi pisal, kaj da dela in vzpodbujal za delo tudi mene.

Minuli so tedni, minuli so meseci, a Jože ni mogel dobiti instrukcije; pisal mi je, da jurist za dobavo instrukcij ni ma sreče in da jemljejo raje filozofe.

In omagal je...

Ves obupan je došel k meni.

In to najino zadnje srečanje je bilo med vsemi najbolj tragično.

Kako je že bilo? —

Bilo je lepega dne, ko smo šli z družinico mojega dobrega šefa Antona Gnuša iz Dola v Turje, da obiščemo tovariša Jožeta Topolovška, znanega rezbarja milanskega doma in zvezdoznanca samouka. Bili smo že židane volje, ko stopi v sobo deček in vpraša, če sem tudi jaz med navzočimi. Urno stopim k dečku in ga vprašam, kaj bi rad. Ta pa mi pove, da me čaka na Dolu gospod, ki mu ni naročil drugega nego to, da naj mi pove, da ga čaka Jože z Dunaja.

Takoj sem uganil, kdo je.

Urno sem se poslovil od vesele družbe in kar so dale noge, sem hitel na Dol.

Ko dospem na Dolu v šolo, dobim koga? — Jožeta Murna!... In kje je sedel? — Na stopnicah in si podpiral glavo z obema rokama, oprtima na kolena.

»Jože, kaj pa delaš tukaj? — Ti se boš prehladil! — Tukaj je prepih!« sem zaklical že od daleč in hitel, da ga pozdravim.

Vstal ni... Ni mogel vstati... Dvignil je samo glavo, me pogledal tako otožno in mi prožil roko v pozdrav...

»Jože, kaj pa ti je?« sem ga izpraševal ves zavzet. »Ali si bolan?« —

»Lačen sem... Truden sem...«

In že sem ga dvignil in ga vodil v svojo sobico. Tu sem ga posadil na posteljo in odhitel, da prinesem še njezovo borno prtljago v sobo.

Urno sem stekel do gospe Berte Peklarjeve in jo poprosil, da mi naj da nekoliko pristnega žganja.

Ko sem ga dobil, sem se vrnil urno k Jožetu, ki pa se je medtem že zleknil po postelji. Pomogel sem mu, da se je dvignil in mu ponudil žganje. Naredil je eden, dva, tri požirke, več pa ni mogel. Vendar ga je žganje okrepilo toliko, da sem ga pregovoril, da je šel z menoj v gostilnico k županu Francetu Peklarju.

Tu sem naročil pri gospe Berti tečno večerjo za oba in pol litra vina, kakršnega je točil tedaj na Dolu le župan France Peklar.

Nestrpno sem čakal, da donese gospa Berta večerjo. Ob vinu sva jo molče pričakovala. Kako sem bil vesel, ko sem menil, s kako slastjo bo jedel!

Zmotil sem se.

Dva do trikrat je zabodel in ni mogel več. Silil in silil sem vanj, da naj je; vse zaman.

»Pa zakaj ne ješ?« sem ga vprašal skoro nevoljen.

»Ne morem... Danes je že tretji dan odkar nisem jedel skoro ničesar... Saj sem imel jedva toliko denarja, da sem se pripeljal do Celja... V Celju mi je pošlo vse... Tu sem se domislil tebe... Peš sem jo mahnil iz Celja na Dol... In to me je zdelalo popolnoma...«

Solza mi je zdrknila po obrazu, ko sem poslušal to žalostno prijateljevo

povest, ki mi jo je pravil v presledkih, kot jo more samo izmučen bolnik.

»Morda pa bi jedel kaj lažjega?« sem vprašal Jožeta sočutno.

»Ne morem ničesar!« —

Gospa Berta naju je poslušala. Ne da bi kaj dejala, se dvigne in odhiti iz sobe. Ni minulo četrte ure, ko se vrne in postavi pred Jožeta skodelico vinskega šatója.

Nisem se mogel načuditi; gospa Berta, ki si jo moral prositi, četudi si bil stalni gost, da ti je dala sploh kaj gorkega za jesti, se je odločila sama, da dá Jožetu jed, ki mu bo gotovo teknila; da, ženska je in ostane nerazrešena uganika.

»Tole pa bo gospod gotovo lahko jedel in ne bo mu škodovalo,« je menila gospa Berta in sedla zopet na svoj sedež.

In ni se zmotila; Jožetu je jed res teknila in ga je tudi poživila.

»No, vidite, da sem uganila jaz bolje, nego pa ste vi,« je dela gospa Berta in me ošvrknila ponosno s pogledom. »Vi menite, da je vsak tako zdrav kot ste vi in da je lahko vsak in vse kar od kraja; gospod je bolan in težka jed mu ne more tekni.«

Že tretje leto sem služil na Dolu, ali tako ljubeznivih besedi nisem čul iz ust gospe Berte govoriti še nobenemu gostu kot jih je ob ti priliki Jožetu. Have, anima pia! —

Še sem naročil vina in jezik se je nam razvozljaj. Prepotovala sva v duhu vse najino dosedanje življenje. Ali največje poglavje vsega tega razgovora je tvoril razgovor o Almi, zaradi katere je šel na Dunaj, da dokonča studije in jo kot doktor le morda enkrat doseže...

Ali, dosegel je čisto nekaj drugega; zakaj njegov suhi kašelj mi ni bil prav nič všeč in tam v dalji sem s strahom opazil ljubico, ki mu ljubezni ne bo odrekla.

Bila je že noč, ko sva se vrnila v mojo sobo.

»Sedaj bova pa malo kadila,« je del Murn ves živahen in izvlekel dva čibuka, ki ju je napolnil z »vierarjem«. Ker pa sva morala oba pljuvati, sem porinil posteljo na sredo sobice, da sva imela za ta sport oba dovolj prostora.

In iznova se je razvnel razgovor med nama. V vaškem zvoniku je odbila že ura tri, ko sva se obrnila vsak v svojo stran in zaspala; spal pa v tej noči ni ne on in nisem ne jaz mirno.

D drugega dne sem pregovoril Jožeta, da je malo poležal. Črez dan pa je imel vso oskrbo pri mojem šefu Antonu Gnusu in njegovi ljubeznivi gospé soprogi Jerici. Še pred odhodom iz Dola mi je Jože del, da se mu tako dobro še nikoli ni godilo. Hotel sem ga za nekoliko dni pridržati, čemer tudi šef Gnus ni opozrekal, ali njemu se je mudilo v Ljubljano, da ne zamudi službe pri nekem odvetniku, ki je bila tedaj slučajno prostá. Na vsak način pa mi je hotel plačati to, kar sem mu na Dolu tako rad in od srca storil. Ker ni imel denarja, mi je dal en čibuk, lep mušelj s pesmi jo »Grešnice« in zvezek svojih prvih pesmi, ki ga hranim še sedaj. Čibuk sem izgubil, pesem »Grešnico« mi je »brumna« dekla Svetlinova v Poljčanah izbrisala; zakaj menila je, da takih pesmi ni izpostavljati po mizah, da jo prebere lahko vsak in ima zaradi tega — smrtni greh.

Kaj mi je koristila vsa moja jeza!

Pesmi ni bilo in je ni več; a to ni ona tiskana pesem Murnova o »Grešnici«; bila je druga; in zaradi tega mi je zanjo tako žal.

Najino slovo je bilo zelo težko. Kdo bi vedel, da se ne bova videla nikoli več! —

Spremil sem ga na postajo Hrastnik. In ko je vlak oddrdral proti Ljubljani, mi je Jože še dolgo časa prožil skozi okno roko v slovo. Hipoma pa kot bi utonil, je izginil v vagonu; in meni se je zazdelo, da je izginil v — jamo.

In res ga nisem videl od tega dne nikoli več...

Páč pa sva si redno dopisovala.

In ta pisma? —

Polna so bila one grenkobe, ki objame človeka, ki nosi v duši in v srcu neizmerno ljubezen, a nima v žepu niti toliko, da bi bil vsaj vsak dan sit.

Med pismi mi je poslal tu in tam kako pesem; škoda, da se mi jih je ob večnih selitvah toliko poizgubilo.

Tu in tam me je tudi malo pohvalil zaradi nekaterih pesmic, ki sem jih priobčil v »Slovenki«, ki jo je izdajala in urejevala takrat v Trstu zelo ljubezniva urednica Marica Nadliškova, in ki so mu bile všeč.

Ali, pisma so prihajala vedno poredkeje; bolehal je in ni se mu ljubilo nič več »pisariti«. Objel me je strah, da se mu izpolni želja, ki jo je izrekel napram meni tolikokrat: »Najraje bi umrl mlad! — Saj življenje nima zame zdaj nobenega pomena več!« —

Zakaj je tako poudarjal zdaj, mi ni bilo moči razrešiti; menim pa, da je mislil pri tem na Almo.

Mesto pisem sem dobival sedaj dopisnice in razglednice. Nekoliko sem jih

dobil tudi iz Cerkelj na Gorenjskem; zdi se mi, da mi je v pismu pisal, da se v Cerkljah zdravi; vedno je bil sopodpisan Anton Medved in na eni tudi moj sošolec Avgust Jenko iz Gorij pri Bledu, ki mi je dal knjigo »Die orientalische Poesie«, ki tudi ni šla mimo Murna brez vpliva (Zulejka itd.).

Ali ozdravel ni.

Zelo otožno je bilo pismo, ki mi ga je pisal iz Vipave; pisal mi je, da je šel tja, da bi videl še enkrat dekleta izza onih dni, ko mu je ob njem vzknila menda sploh njegova prva ljubezen. Ali kot Kolcov ni dobil nikdar več svoje, tako je tudi Murn ni več našel; in v tem pismu mi je omenil svoji pesmi: »Kaj ne, dekle, da čuden sem...« in pa »Če na poljano rosa pade...«

In na Murna je res kmalu za tem

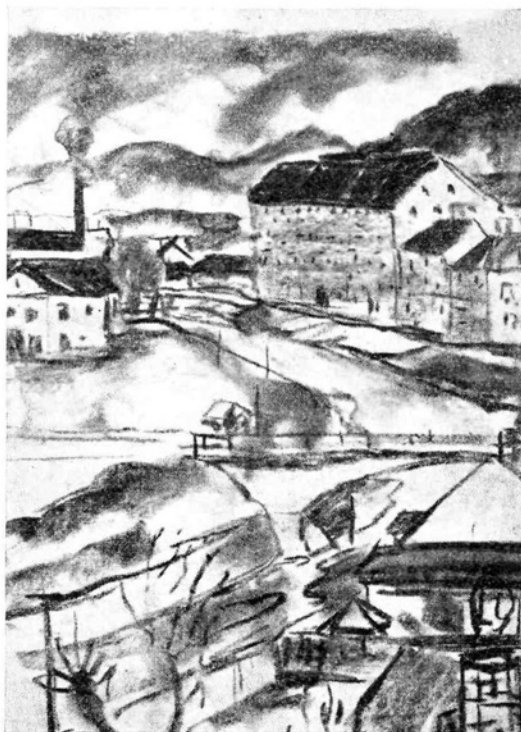
padla »slana«; in ni je bilo več pomladi, ki bi ga oživila; zamorila je nežnega človeka, pesnika po volji božji.

Na pokopališče ne hodim rad. Vselej, kadar pa grem, me zanese stopinja proti onemu gaju, kjer štrle proti nebu trije vitki spomeniki, izrazujoč že s svojo vitkostjo, da leže ob njih globoko v jami trije mladi literati Cankar, Kette, Murn; in med temi dva še skoro v nežni mladeniški dobi.

Rad pa hodim ob tihih nočeh mimo ogromne stare cukrarne proti domu.

In kako bi ob takih trenotkih ne občutil, da šumi Ljubljana otožno, ko pa se mi zdi, da mi naroča — Jože, da naj pozdravim to in tega, ki ju on še v grobu ne more pozabiti.

Jože, in najino srečanje sedaj? — Kje bo? — Kdaj bo? — Kdo ve!...

R. Slapernik:
Stara cukrarna, risba

Večer

To mehko ono je zvonjenje
iz tihih, nepoznanih dalj...
Molk, kes in gorko hrepenenje,
da nikdar bi vas ne spoznal!

Srce molči in pričakuje,
a ni stopinje od nikjer...
zamisli se in po nečem žaluje
ves dolgi, samski mi večer.

Pesem

Tožno samemu sedeti
lepe je in jasne dni,
tožno samemu je bdeti
v pozno noč, ko vse molči.

Misli, v trušču dneva speče,
kakor hidra se zbude,
kot zveri, ki glad jih vleče,
v pozno noč na rop hité. —

In srce, udano zmoti,
brez tolažbe trepeta,
kakor lučica v samoti
zdaj gasni, zdaj vzplapola...

Opojna, sladka sreča...

Opojna sladka sreča,
ah, spet si, spet si proč,
solzica spet skeleča
je pala v tiho noč...

Kot zvezdica visoko
si gori vrh neba,
in žalost tak globoko
v dno legla je sreča...

Jesenske misli

Brez svetlobe, oh, solnce gori
v otožni, novemberski čas,
brez ribic potok žubori,
in ne hodi več tička v vas
tja k smreki osamljeni,
več ne sluša nje glasu

javor tihi, omamljeni...
Tudi hišica moja molči,
več veselo ji mlin ne šumi...
Počasi, počasi vrti se koló,
ah, skoraj zaspi i onó...

Odpri...

Odpri!
Ta zatohli zrak
duši me, mori,
ta vlažni mrak
hlapečih zidov,
mrtvi kot sen krut,
mrtvi kot otrov,
ah, kot smrtni trud.

Odpri!
Proč s temó žaluzij!
Ah ta hladni sopar

in vzduh teh zidín
ta mistični žar,
nejasni pramen
izza starih gardín
v neskončnih vrstah
igra in skaklja
kot težki nasmeh
po tihotnih tleh...

Melanholiya težká
omaganih bitij,
stok bolnih je duš tod domá:
Ah, hiti, smrt, hiti!...

Saša Šantel: V Dubrovniški luki, risba

List iz dnevnika

Ivan Albreht, Zapuže

Premnogim ugaja peti o planetih,
vsemirju, elektronih in kometih,
o razdvojenosti, razrednih bojih,
a drugim spet o moči misli svojih.

Za revolucijo je nekaj pevcev vnetih,
bore se v prostem ritmu, odah in sonetih.
bore se v jedru in po perivojih
za modro učenost v papirnatih ovojih.

Jaz pa le tebe vidim, gruda mala,
ki ti ljudje reko: Slovenska gruda;
vesel, da sem tvoj sin, ti pravim: Hvala!

In rad bi sem ves širni svet privabil,
da pride ljubiti tvoja krasna čuda,
v ljubezni zvesti nase bi pozabil.

Spominčica

Roman Bendé, Maribor

Neslišno tiho kakor božji dih
prišla si ti v samotne misli moje,
tako potihlo kakor plahi vzdih,
kedar razgrne roža liste svoje...

Sedaj si kakor v polnem žaru cvet...
Metulji pestrobojni in čebele
in čmrlji hodijo zdaj srkat med
v dehteče grudi tvoje in prebele...

Ni dolgo še, ko bila si otrók,
ko popek bele lilije brsteče,
ko kelih, ki ga je napolnil Bog
do vrha z vinom neskaljene sreče...

Pa padel mi je v dušo črni sen —
kot plane jastreb na drhtečo ptico —
Umrli bi vsakokrat, če dih strupèn
mi v vrtu mojem umori cvetlico...

Neslišno tiho kakor božji dih
prišla si mi v samotne misli moje...
Odšla pa ko bolesti težke vzdih
labuda, ko svoj zadnji spev odpoje...

Dva kipca

Dragutin M. Domjanić, Zagreb

V suncu

Zdalka se popevka čuje,
kaj se k nebu diže,
glavobolka nisko raste,
da je zemlji bliže.

V macicah se leska njiše
s tihim vetrom z brega,
visibaba vre se bela
kaže i spod snega.

Moje srce pak bi šteló
vse ti cvete zbrati,
zlato sunce toga dana
vu popevki dati.

Da bu v duši tvojoj radost,
da bu jasno oko,
kak je ono vedro nebo,
plavo i gliboko.

V senci

Tičica popeva z veje,
glas joj je tak tenek,
pripoveda, da je nočes
rascval se i drenek.

Senokoša (v senci senja,
potok vesel plava,
vrba se žuti nad vodom,
v potok nagledava.

Oblak sivi nebo skriva,
polje spi i puti,
ali vsikud cvet je vesel:
jaglac cvete žuti.

Sunca ni, al zvira radost
z gaja i prek kraja.
Morti 'je to — naše sonce,
z zemlje nam dohaja?!

Mi Sokoli . . .

Mi smo Sokoli, mi Jugosloveni,
bratstva nas spajajo trajne vezi,
zemlji smo vdani v ljubezni iskreni,
njej je namenjena borba in kri.

Duše so naše kot cvetne poljane,
one so kakor viharo nebo:
vse so nam s cvetjem prebujnim pretkane,
gromi bobnijo in strele bijó!

Vse, kar imamo, le narodu damo:
voljo in delo in misli in čast!
Pota v sijajne mu dneve ravnamo,
da se junaška razmahne mu rast.

Engelbert Gangl, Ljubljana

V morje Slovanstva nam ceste hitijo,
samozavestno ob boku je bok,
naše zastave mogočno šumijo
s severa, z juga v zapad in iztok!

Gromi bobnijo, da srca budé se,
strele bijó sovragu v trepet,
zemlja v mogočnem pohodu se trese,
nosi nas v svobodno daljo polet.

Mi smo Sokoli, mi Jugosloveni,
bratstva nas spajajo trajne vezi,
družimo v eni se želji iskreni:
slava Slovanstva naj v veke živi! —

Oton Gaspari:
Vasica

Jana svatuje, k Marku se stiska,
venec devištva mu srečna predaja,
duša od zmage nemirna drhti ji —
kaj li neslišno iz teme prihaja?

Sveti Rok Metki posteljo dal je,
bele v slovo prižgal ji je sveče.
Mrtve oči so, mrtvo je srce,
zadnji poljub le na ustnih trepeče...

Čarobna roža

Bajna igra v treh slikah

Cvetko Golar, Ljutomer

Zala, nevesta.
Bojan, ženin.
Anica, prijateljica.
Matija, prijatelj.
Delo.
Ruda.
Zina, starka.
Cene, starček.
Gorski kralj.
Zlatič,

Srebrnič. }
Rubinič. } varuhi gorskih zakladov.
Železnič. }
Prva bela žena.
Druga „ „
Tretja „ „
Četrta „ „
Palček-paglavček.
Vile, torklje, škratje, palčki.

1. slika: Na domu neveste Zale.
2. „ V gorskem kraljestvu
3. „ Svidenje.

II. slika.

V gorskem kraljestvu.

Bajna dvorana. V sredi kraljev prestol.
Zadaj kapniki, skalovje fantastičnih oblik
in obrazov. Bleščeče se stene.

Štiri bele žene.

Prva: O, da bi nam ostala!

Druga: Ali je že v gradu?

Tretja: In kdaj je k nam vstopila?

Četrta: Ali je v resnici bolna?

Prva: Uboga deklica! Prinesli so jo sinoči
kraljevi junaki štirje. Ves srdit na Bojana,
je Železnič prvi vstopil. Glavo je podpiral
njeno, in zlati lasje so ji padali razpleteni
na zemljo. Njene modre oči so se solzile in
blestele. Ko so jo položili v safirni dvorani
na posteljo, je bila v nezavesti, le rahel dih
je pričal, da ji še bije žalostno srce.

Četrta: O, Zala moja, kako preganja te
usoda zla! In vendar si nedolžna deklica,
pobožna, vedra kot nebo spomladi.

Druga: Jaz sem z njo trgala cvetlice na
bregovih in holmcih, ko klile so trobentice
iz maha, in so norice svoje dehteče kronice
majale v hladni sapi. Grela sem otrplo če-
belico, ki jo je osorni sever vrgel neusmi-
ljeno na mrzlo zemljo. Pridružila se mi je,
a me ni spoznala. Kako se je radovala z
menoj in vzklikala veselo, ko se je lahko-
krilka mala vzdignila v sinje zračno morje
in odšumela z zlatim cvetnim prahom v
panj domači. Roko v roki kot dve sestri sva
se šetali med vrbami kjer so svatovale ža-
metne mačice, pozdravljene od ptic, ki so
naju vabile na veselo gostijo. Raz plavo
planino je pihljal veter, poln zdravja in ne-
beških dišav, smejalo se je vse božje stvar-
stvo in objeti od solnčne sreče, ki je izvirala
in lila od vsepovsodi na naju, sva se polju-
bili in ločili.

Tretja: Jaz sem z njo belila platno na
vrtu doli nad vasjo. Razprostrli sva na ši-
roko po svileni travi dolge pase, škropili z
biserno studenčnico in med petjem in sme-

hom čakali, da je solnce posušilo sveže in dehteče prte. Devet juter, radostnih in zlatih, sem delala pri njej, in ko je bilo platno kakor sneg blesteče belo, se mi je zahvaljevala gorko, in v očeh so se ji bleščale vse seke solze. V spomin mi je dala šopek, spleten iz rožmarina in perunike in lilij. In sedaj je bolna moja zlata deklica! Gorje!

Palček-paglavček (prišepa bos, jo kaje): O, joj, joj, čebela me je pičila, o, joj, tista, ki ima zlate perutničice, o, joj, peče, peče, skeli, sestrice, o, joj!

Druga: Kje, pokaži!

Palček (sede na tla, kaže na levo nogo): Tule sem me je pičila, o, joj, to boli, boli —

Druga: Zakaj si jih pa dražil?

Palček: Nisem ne! Tam sem tekkel čez jaso po beli deteljici, pa me je —

Tretja (se skloni, piha na nogo): Na, zdaj je pa že dobro —

Palček: Ni ne, o, joj, še me skeli, pa otekelo je. Le poglej, kako je rdeče!

Prva: Pokaži, kje peče? Kapljico binzkošne rosice ti kanem na bolečino — Je že —

Palček (smeje vstane): Zdaj me pa nič ne boli — hvala, sestrice! (Odhititi).

Četrta: Zala, sirotica! Medve sva pleli nedavno skupaj lan. Bila je kot drobni škranček, ki prepeva ves potopljen v modro cvetje, ali kot srebrna ribica, ki plava po sinji reki. Zdrava, razigrana je pravila o Bojanu, kako je vrl mladenič in kako ga ima srčno rada. Poslušala sem jo s pritajenim dihom in živela z njo skrivnostno in globoko srečo. V gostem leščevju na koncu njive je pela sinica, kakor da je naju razumela in voščila srečo mladi deklici, ki se je zibala v najlepših sanjah. O, in sedaj je otožna in tako nesrečna!

Prva: Jaz sem ji pomagala žeti ječmen, ko se je polno in zlato klasje klanjalo in lomilo v solnce. Vse je dišalo po zrelem zrnu in zemlja je puhtela soparico, da so drobne prepeličice v gnezdu poleg naju odpirale kljunčke, hrepeneč po hladni rosi. In potem sva žejni pili mleko iz zelenega lončka in se hladili v senci visoke jelše, obe ovenčani

z vencem, ki sva ga spletli iz klasja in plavic in maka. Uboga moja Zala!

Druga: Pst!

Četrta: Kaj je? Ali so palčki?

Tretja: Ali so škratje?

Prva: Kralj prihaja!

Tretja: Hitimo!

Druga: Jaz grem čebelice past!

Tretja: Jaz grem lešnike trgat.

Četrta: Jaz grem palčke česat!

Prva: O, in jaz grem Zali streč!

Druga, tretja in četrta: Jaz tudi, jaz tudi, jaz tudi!

Druga: In medu ji prinesem!

Tretja: Jaz ji dam lešnikov.

Četrta: Jaz ji prinesem malega palčka, da se bo igrala z njim. (Odide jo).

Kralj s spremstvom, palčki, rojenice, Zlatič, Srebrnič, Železnič, Rubinič.

Kralj (sede na prestol).

Vsi se priklonijo: Slava kralju!

Kralj: V svoji neskončni previdnosti, obseščeni od milosti velikega duha naznanja celokupnemu gorskemu narodu, vsem škratom in palčkom, pritlikavcem in velikonom, belim ženam in vilam, rojenicam in rusalkam, torkljam in veščam, da smo mi, prevzvišeni in prečastiti, velemodri in vele nadarjeni, velegledni in velemožni, silni in močni gospod, gospod kralj, sklenili, da si izberemo za kraljico prelepo gospodično Zalo z zlatimi lasmi, da bo sedela na naši desnici in nam pomagala vladati in kraljevati. Dano in podpisano in zapečateneno v našem, stolnem gradu.

Dvorjani: Slava kralju! Slava kraljici Zali!

Kralj: In da to veliko reč spodobno počastimo in proslavimo, se mora od trenutka, ko zagrmí veliki top s silnim gromom, ves narod tri dni smejati glasno in veselo! Ti palček-paglavček, zakaj se pa že smeješ? Kdo ti je ukazal? Ali je že zagrmel top? Ako ne boš poslušen, pošljem po torkljo. Kaj pravite na to, dvorjani moji, škratje belolasci?

Škratje: Velika — — je tvoja modrost, o kralj, in ni nam dano, da bi sodili o tvojih ukrepih. Ponižno klanja glave pred teboj in se ti divi narod tvoj —

Kralj: In zdaj, palčki, poiščite bele žene, naj privedejo gospodično Zalo, da jo venčamo za kraljico. In krono zlato, s smaragdi in demanti obrobjeno, naj prineso rusalke, dva škrata naj prineseta žezlo. (O d i d e j o).

Železnič: O, jasni kralj, slava in čast tebi, ali vseeno te opozarjam, da je prevelika tvoja dobrota, s katero obsipaš rudarjevo nevesto. Ali si pozabil, da je Bojan sovražnik tvojega kraljestva in Zala, njegova nevesta, naj bo naša kraljica?

Zlatič: V resnici, o kralj, je to velika čast za ubogo zemeljsko hčer, ali mi se klanjamo tvoji modrosti.

Kralj: Sklenili smo to zategadelj, da kaznujemo predrznega roparja naših gorskih zakladov. Zadenemo ga s tem v srce, ker je njegova nevesta prelepa in zasluži, da jo posadimo na kraljevi prestol, kjer nam bo pomagala voditi naše posle. In kaj pravita vidva, viteza Srebrnič in Rubinič?

Srebrnič: Velika je tvoja milost, o kralj! In tvoja modrost nima mej. S tem si ponižal in kaznoval svojega nasprotnika.

Rubinič: Lepa je tvoja prihodnja kraljica, o dobri kralj, kot zarja ovijajo lasje njeno glavo in sijala nam bo po vsem kraljestvu. Slava ti!

Kralj: Hvala vam, dobri prijatelji, da ste mi pripeljali lepo Zalo, ker tudi moje srce je ubogo in hoče tolažbe. Ali kaj je z njenim ženinom? Ali ste ga zajeli?

Železnič: Prejasni kralj! Nocoj ga ni bilo v jamo, kjer smo ga čakali. Pripravljeni so bili zanj gromonosni plini, pripravljena je bila velika skala, da se utrga in ga pogrezne, čakal je silen hudournik, da plane iz temne zasede nanj z močnimi curki.

Srebrnič: In tudi na njegovem domu ga ni bilo. Slišali smo, da je ostal v hiši neveste Zale, kjer objokuje njeno izgubo.

Kralj: Ali si skoval dovolj prostorno in trdno skrinjo, vitez Železnič? Ali ima preda in polico, kot je bilo ukazano, ali je lepo okovana?

Železnič: Vse je v redu, presvetli kralj!

Kralj: Ali ste jo napolnili in zvrhali, junaki moji?

Zlatič: Predali so polni cekinov, žarečih verižic, kot solnce svetlih uhanov in zapestnic.

Srebrnič: Do pokrova je skrinja polna srebrnih tolarjev in šmarnih petic, dragocenih zaponk in lasnic. Vse zveni in leskeče in se preliva med prsti.

Rubinič: In polica je polna zlahtnih kamnov, demantov, rubinov, opalov, zbrani so v bujen šopek kakor dehteče rože, ki se spreminjajo v solčnih žarkih. Vesela bo Zala Tvojega daru.

Kralj: Hvala vam, prijatelji, veseli me, da ste ustregli moji želji, zakaj rad bi vzradoštil svojo nevestico, da bi zasijala njena mlada lica, ki jih je zasenčila temna tuga, odkar je vstopila v naše kraljestvo. Ali ti ho, zdi se mi, da prihaja. (Vstopi Zala, bele žene in drugo spremstvo).

Dvorjani: Slava kraljici Zali.

Kralj (ji hiti nasproti): Bodi nam iskreno pozdravljena, prijateljica naša! Posijalo je solnce, ko si vstopila k nam, razcvetela se je sreča kakor livada spomladi. (Jo prime za roko in pelje na tron.) Sedi na našo desnico Zala zlato lasa!

Zala (bleda, sklonjene glave, drhteče): O moj Bojan!

Kralj: Ali nisi izpregovorila nekega imena? Zakaj ga imenuješ, ki nam je sovražnik?

Zala: O, kralj, daj mi svobodo, naj gledam zopet solnce, o, mrz mi je tukaj!

Kralj: Z dragocenim hermelinom, palčki, ogrnite našo Zalo, krono mi prinesite, da venčam našo kraljico, v roke ji dajte žezlo.

Kralj (dene krono na glavo Zali): Bodi pozdravljena, kraljica, z menoj vladaj modro in srečno! Ves moj narod čudovitih podzemeljskih in nadzemeljskih bitij se ti klanja.

Dvorjani: Živi kraljica! (Se ji poklonijo).

Kralj: Naj zagrmí top! (Zagrmí. Zborvil poje):

Zdrava nam, zdrava, kraljičica,
s petjem slavimo te,
s cvetjem krasimo te,
da ti zasiyejo ličeca.

Kralja osreči nam dragega,
ti mu razjasni srce,
sladke izpolni želje,
njemu daj upanja blagega!
Zdrava nam, zdrava kraljičica,
me se ti klanjamo,
radostne sanjamo
sanje ljubezni, kraljičica.

(Med petjem ji hodijo poljubovat čeveljčke, in top grmi).

Zala: Kje si, Bojan? O, kako mi je mraz!
(Se zavije v plašč).

Kralj: O premila kraljica! Poglej ljubeznivo name, ki ti hočem vse žrtvovati in izpolniti vsako željo!

Zala: Dobri kralj, izpusti me na zemljo, da bom zopet dihala beli dan in gorko luč nebeško! O, vrni me ženinu!

Kralj (zamišljen): Tega me prosiš? In jaz sem mislil, da se udomačiš pri nas, da te bo očaral naš bajni grad s svojo čudežno krasoto. Mislil sem, da si ne boš zaželela na svet, ko vidiš okrog sebe toliko jasnih in omamljivih divot. Pozabi na vse in bodi moja!

Zala: Dragi kralj! Ako nočeš osrečiti mene, te prosim za svojega Bojana in njegove tovariše. Slišala sem, da jim pripravljáš pogubo in strašno smrt v globokih brezdnih. Prosim te, usmili se jih!

Kralj: Kraljica, tvoja prošnja je nam ukaz in žalega se jim ne sme zgoditi. Železnič, ali si slišal? Rudarji so v varstvu moje kraljice.

Železnič (se prikloni): Slišal sem!

Zala: Mraz mi je in srce moje je težko. O kralj, pusti me na svobodo!

Kralj: Moja Zala, ah, s čim naj te razveselim! Prinesite, Palčki, najslajših kolačev, medenih in rozinastih potic in vsakovrstnih slaščic. (Odidejo in prineso).

Prva bela žena: Razmisli se in razveseli, Zala, o kralj je dober!

Kralj: Kraljica vsaj enkrat se mi ljubo nasmehljaj in vzemi, kar ti nudijo!

Zala (odmaje z glavo): Ne, ne, bolna sem, in po vsem telesu se mi ovija ledena kača. Zame ni življenja v tem hladnem skalovju in zdi se mi, da me teži zemlja z neznano silo.

Kralj: Zala, kraljica! Uteši se in ozdravi! Odidite! (Škratje odidejo).

Druga bela žena: Zala moja, reci kralju lepo besedo! Z menoj boš pozabila na vse gorje in se radovala zakladov, ki te čakajo!

Zala (odmaje z glavo): O ne, bela prijateljica, nič več me ne more veseliti in zbuditi srca k novemu življenju. Kralj, dober kralj, pusti me pod milo nebo, naj vidim še enkrat svoje drage.

Kralj: Ostani, Zala! Pridite, vi škratje, majhni in živi, palčki, veseli in šegavi, zaigrajte se, poskočite veselo, zaplešite pred našo kraljico, da se ji bo zbudilo srce in omečilo. (Pridejo škratje in palčki in se igrajo).

Zala: Umrlo je srce, globok je grob.

Kralj: Zala, o naj zasiye v tvojih modrih očeh žar razkošnega veselja, naj se ti zvedri čelo, naj ga oblije jasna zarja!

Zala: O, kralj odkleni mi strašne duri, da morem pod zlato solnce, da me še enkrat objame oče in mati, da se poslovim na veke.

Kralj: Ne tuguj, moja Zala, ne smeš umreti! Pridite, bele vile, in zarajajte! Naj bo veselo nocoj, da se nasmeje kraljica! Naj top zagrmi. Naj zveni muzika! Naj zažari dvorana!

(Bele žene se zbero okrog Zale, jo ogrinjajo, grejejo ročice in tolažijo. Plesvil).

Zala: O meni je mraz, led je v mojem srcu in moja duša je žalostna. Bojan, kje si, da vidiš svojo umirajočo nevesto. O solnca, solnca!

Kralj: Ne tuguj, tako grozno moja kraljica. Tudi mene boli globoko v dno srca, ko slišim tvoje besede.

Tretja bela žena: Izpusti jo kralj, naj se vrne na svoj dom!

Kralj: Ti mi to svetuješ?

Četrta: O kralj, in čimpreje, zakaj Zala je bolna in ne more živeti pri tebi. Hči je zemlje in solnca, zato ne ostane živa v podzemljskem gradu.

Kralj: O, ali tudi meni je težko živeti brez nje.

Železnič: Nikakor in nikoli je ne smeš izpustiti. Kaznovan mora biti naš sovražnik.

Kralj: Da, maščevanje je moje, ali zbežgano in težko mi je srce, da ne vem, kaj bi storil in kam bi se obrnil.

Zala: Kralj, na kolenih te prosim, vrni me Bojanu! (P o k l e k n e).

Kralj: Mogoče ni mi da bi te pustil na beli svet, srce je moje prazno, pusto brez tebe in kot lupina, ki jo školjka je pustila. Zala, samo tega nikar ne želi, ker hujše je od smrti same, saj umreti ne morem.

Prva: Ne zapusti kralja in mene! S teboj se bom igrala po bleščečih poljih, kjer rastejo kristali in zveneče rože iz čistih kamnov. Šumel bo vir smaragden iz globokih prs prirode, čarobno žuborel bo divno pesem, ki ga je naučila njegova mati.

Zala: Ne brani mi, vilinska žena! Kar mi oko pogleda, izpremeni se isti hip v mrzlo sivo kamenje. Strahotne me pošasti zro od vse povsodi, pačijo se mi z obrazi nakaznimi, da zona me spreleta in obliva znoj studeni.

Kralj: Kraljica, ne govori, srce mi zastaja in ne vem, kje je lečilni balzam. O, naj se razlije smeh, da utopi to žalost neizmerno. Hej, škratje, palčki, velikani, vile, torklje, smejte se, ali vam nisem ukazal? Zagrmí naj top! (G r o m. S m e h.)

Železnič: Ha, ha, ha, poslušaj smeh, ki se reži po vseh kotéh. To je znamenje, da razleti oblak se hudourni. Ledeno točo vsuje po vrtéh, ha, ha, ha in kraljica Zala bo mrtva.

Zala: Joj, mene, vsi se mi rogajo! O pridi smrtna ura, najlepši hip, ki me izvedeš iz noči! O naj se zlomijo mrzle verige, ovite okoli mene, naj se iznebi duša mrliča, ki jo tišči v brezdnó.

Druga žena: Potolaži, prelepa moja Zala, divjo nevihto, ki ti vihra v prsih. Časi lepi in srebrni ti bodo sijali in z menoj se boš sprehajala pod žarečimi solnci. In kadar se ti utrudijo nožice po bisernem pesku, ti posteljem posteljo svilenó, v sinjih gajih pod zvezdnim morjem te zazibljem v lepe sanje.

Zala: O, gorje mi, kako hitro se je izteklo vreteno moje sreče. Mrzla noč in groza, groza — večén je mrak.

Kralj: Joj, prejoj, strašné so tvoje besede! In jaz edini sem kriv, da je zbledela solnčna roža, da je počrnel njen lepi žar. Ugasnil je lesk tvojih oči, o joj!

Bela žena: O, kaj si storil, kralj? Kaj je s teboj, Zala?

Zala (g l a s j i z a m i r a):

Skrivaj v mraku so prišli možje, zlati, srebrni, rdeči in črni, ko solnce nebeško je šlo za goré. —

O vrni me Bojanu, vrni —

Glej, trudno, ubogo je moje srce,

in polna trpljenja je kupa,

že solnce nebeško je šlo za goré,

in nič več srce mi ne upa.

O jabolko zlato njemu podam,

ki bolno srce mi uteši,

o pridi, o pridi v moj žalostni hram,

ubogo me deklico reši!

Že solnce nebeško je šlo za goré,

umira, umira mi revno srce. (S e o n e s v e s t i).

Bele žene: Kralj, onesvestila se je!

Kralj: Gorje mi, pomagajte moji preljubi kraljici, o prijateljice, raztrgajte črno zaveso, ki je zagrnila njene oči, otmite jo, da bo živela. — (O d i d e ' n a g l o s s p r e m s t v o m).

Prva žena: Zbudi se, zbudi se, moja Zala!

Druga: Same smo ostale, kralja ni!

Tretja: Ali ji bije srce? Poglejte njene ustnice so rdeče, in gorka je njena roka. Zala, Zala!

Četrta: Uboga deklica! Vzdrami se, samo žalost je objela tvoje svate, a mislili smo, koliko bo veselje na dan tvojega kronanja.

Prva: Dihajmo ji v ročice, razkleni ji prste, ogrni jo, vzdignimo jo visoko na prestol. Zala, zbudi se, glejte, srce ji bije močnejše. Ali se ji ne gibljejo ustnice?

Zala: Bojan, kje si?

Druga: Slišite poklicala je ženina! Zala, samo bele žene, tvoje prijateljice, smo okoli tebe.

Tretja: Poglej nas in se ne boj! Kaj želiš, da ti storimo? Samo da nam ostaneš živa!

Četrta: Glejte, izpregledala je, kot bi z cvetele vijolice v belem jutru. Zala, nasmejni se, bele žene, tvoje sestre, so s teboj. Zanesi se na nas in ozdravela boš.

Zala: O prijateljice drage, peljite me k mojemu Bojanu. Kje hodi, o morda joka po meni, ves je nesrečen kakor jaz. Loči naju brezumno, gora je med nama, mrzla zemlja me objema v svoje naročje. Naj gledam solnce in Bojana!

Prva: Ubožica ali umreti moraš! Drugače ga ne zagledaš.

Zala: Naj umrem, o, smrt je moja prijateljica.

Četrta: Saj je tvoje srce nedolžno in čisto in smrt te ne more premagati.

Prva: Hiti, hiti, sestrice, po čarobno rožo!

Druga: Da, po čarobno rožo. Ali jo najdem sama?

Tretja: Jaz grem s teboj, vem, kje cvete. Tam, kjer izvira studenec življenja, kjer sije večna luč.

Četrta: Tam raste čarobna roža, čudovita vonjava lije iz njenih kelihov in v njej je smrt in življenje.

Prva: Sestrice, hitita, brž na pot po čarobno rožo, da rešimo nevesto Zalo. A nikar se ne boj, ljuba deklica. Samo skozi smrt prideš k svojemu ženinu. Umreti moraš, drugače te ne izpusti kralj iz svojega hladnega kraljestva.

Druga: Hitiva po čarobno rožo!

Tretja: Že hitim, vjemi me! (Odhitita).

Zala: O, skoro se vrnita! Čakala vaju bom nestrpnost in s hrepenenjem.

Četrta: Ker si dobra in zvesta, ti utrgamo čarobno rožo.

Zala: Dobro prijateljice, vekomaj ostane vam hvaležna.

Prva: Bile smo to dolžne svoji sestri Zali. S teboj smo se igrale in izprehajale po belem svetu, ti si bila edina, ki si nas videla in slišala. Samo čisto srce razume in gleda v globino življenja, sliši govor prirode in objema duha večnosti.

Zala (se sme hlja): O modra moja sestra, ti si me naučila gledati in razumevati, naj te objamem, poljubi me, preden se ločiva. (Se poljubi).

Četrta: Tudi jaz te poljubljam in na svidenje, moja Zala.

Tretja: (prihiti z veliko belo rožo): Sem že tu! Kaj pa delate, sestre! Jaz dobim tudi poljub.

Druga: Jaz tudi, jaz tudi, in pozdravi Bojana!

Zala: Poljubljam vas prisrčno kot roža solnčne žarke in nikoli mi ne izgine iz spomina, ker sem ustvarjena le za ljubezen.

Prva (ji ponudi čarobno rožo): Glej čarobno rožo! Vdihaj njen vonj, da se ti razodene skrivnost smrti in življenja.

Zala (poduha): O, srečno, Bojan, na svidenje, sestrice!

Druga: Zdrava, Zala, umri, da boš živel!

Prva (ji ponudi rožo): Vdihaj smrt! Zakaj živel bo čisto srce.

Tretja: Skoz črni zastor ti zasije solnce življenja.

Zala: O srečno, srečno. Objema že me sladki sen pokoja!

Četrta: Iz smrti le izvira življenje.

Prva (ji nudi rožo): Utihni bolečina tvojega srca!

Zala: Umiram, Bojan! (Se zgrudi v naročje belih žen).

Zastor.

E. Justin

Pomlad

R. Jakopič, Ljubljana

Kakor da je zemlja podvojila brzino svojega gibanja, tako naglo beže dnevi našega življenja v večnost. Pravkar je bila še zima in že je pomlad. Pomlad? V zimsko suknjo zavit stojim ob Gradaščici in se oziram naokoli. Lastovke še niso prišle. Mrzel veter mi piha v obraz. Na Krimu leži še sneg, zemlja je vsa pusta in le ponekod sili pohlevno drobní motovilec na dan. Drevje se komaj drami. — O, kdaj vendar zapiha topli jug po naših deželah, kdaj se zgane in zavriska mlado življenje?

Zdavnaj že je bil sv. Jožef.

Včasih so Ljubljančani na ta dan romali v trumah k Božjemu grobu, da si tam ogrejejo duše in telesa. Vsa narava se je smejala v pomladni radosti. — Zdaj pa je svet tako pust in hladen. —

Velika noč je minula. Jasno žari solnce na jasnem nebu — pa njegova toplota ne sega do nas.

Glejte, glejte! O, srečne oči! Lastovke prihajajo in z njimi gre pomlad. So že tu! Kakor strele švigajo na vse strani, veselo čivkajoče in iskajoče svoje domove. — Pa ne, da bi se motil! Hm,

prav zdi se mi, kot da bi solnce topleje žarelo.

Zares — ali ne čutite, kako pihlja mlačno jug, kakor da Vas božajo spomini iz davnih srečnih dni. Vam ne valovi kri po žilah, vam ne trepetajo srca od pričakovanja, hrepenenja in upanja? Glejte, kako rumené vrbe ob Gradaščici, kako travica zeleno poganja. — Glejte, kako dreve oblački po širokem nebu! Kakor cunje se trgajo in plavajo beli v nebesni modrini. — Glejte, o, glejte, pomlad prihaja! Zemlja diha. Popki se odpirajo. Kmalu začne zeleneti. Kmalu, kmalu bo vse v cvetju. Božja ljubezen bo objela ves svet. Zemlja bo zavriskala od radosti. Vse, kar je živega, bo vzkipelo v lepoti — — In mi? Mi, krona stvarstva, gospodarji zemlje, kaj bomo mi počeli? O! — Čas prihaja.

Zberite svojo pamet, krepite svoja srca! Da vam ne upade pogum, ko zapoje božje trobente. — Iz grehov se je rodilo naše gospodstvo, na grehih je rastlo in dozorevalo, v grehih se bo sesulo v prah.

Klic iz samote

O, kako so dnevi prazni,
mračen solnčni je poldan!
O, da noč bi dala blazni
in če tudi zadnji san!

Janko Kač, Št. Pavel pri Preboldu

O, kako noči so hladne,
kar te več pri meni ni...
Muren poje pesmi jadne:
ni — ni — ni — ni — ni — ni — ni.

Hvala, muren, za sožalje
sredi žalostne noči.
Zanjo greva jutri v dalje,
brž ko svit spet zažari!

1.

Na dan sv. Lovrenca mučenika je bila rojena Ana Bregarjeva. Že se je bila od vseh strani napovedala jesen. V jutrih so bile megle vse zastarane, modrina neba je bila resna kot opoldne, in kmalu je zapihal veter, prišli so motni in vodeni oblaki, ki so se izprehajali preko solnca ves dan. In od teh nagajivosti so bili solnčni žarki že tako utrujeni, da so polagoma omedleli in so se vsi izmučeni zazrli v ajdo, ki je močno dišala in je bila polna čebel. Po strniščih so se oglašali črički-strički, in ljudje so delali z eno roko še v poletju, z drugo že v zimi.

Šesti otrok je bila Ana. Oče ni bil vesel hčere, materi se je zasmilila, ker je zaslutila v njej sebe, ki pa je bila taka, da je sploh ni bilo. Vse življenje je povešala oči v delo in je bila sključena nad delom. In ni poznala drugega razvedrila kakor onega v cerkvi. Ondi se je oddehnila, a le v toliko, da je položila svoje križe in bridkosti v božje naročje. In kadar so zazvonili zvonovi v potrkanju, tedaj se ji je nekaj vzradostilo v srcu in so se ji za hip zaiskrile oči. Kadar ji je njen mož Bregar govoril, tedaj so bile besede le ostre, rezke in grčave. In Bregar je bil ves grčav, po telesu in po duši. Bogat je bil, pa mu je bogastvo zledenilo pogled in mu je prevleklo srce s trdo skorjo. V vseh mislih je živel le denar in vsaka stvar in vsaka reč ga je zanimala le v zmislu dobička. Če tega ni videl, je stopil preko vsega s trdim korakom v besedi in dejanju. Tako pri Bregarjevih ni bilo veselega doma in ne božjega diha tople

domačnosti. Oče je mrko hodil okrog za denarjem, mati je vsa zaslužnena drhtela v možu in v delu, otroci so morali delati, ko so komaj malo odrasli. In tudi Ani niso zasijali toplejši dnevi mladosti v domu in večkrat jo je zabolela trdota domače hiše.

Pa se je bil nekoč oglasil pri Bregarjevih, ki so imeli tudi gostilno, vaški učitelj Vinko Možina. Ana, ki je bila pravkar dopolnila svoje dvajseto leto, mu je postregla in se zazrla vanj kakor v čudo iz drugega sveta. Možina je imel belo lice in mehke oči in mehke besede, in njegove roke so bile majhne in polne kakor otrokove. In ko je tisti večer zalivala rože na oknu, je zardela v spominu na učitelja in je zaplala vročina v njej ob misli, da bi prišel zdajle mimo. Pa ko je potem pri večerji vprašala očeta, kdo je ta učitelj, je rezko odvrnil oče:

»Škric je, kakršni so vsi škrici.«

»Ták ni,« je hotela dejati Ana, pa je molčala; mati pa jo je pogledala, kakor da jo vidi prvič. In zazdelo se ji je, da je Ana drugačna.

Ana ni utegnila, da bi dosti premisljela o novem človeku iz novega sveta. A prišel je bil spet in to pot se je on zazrl vanjo in dejal:

»Koliko ženinov imate že, ko ste tako lepi in tako bogati?«

»O!« je vzkliknila Ana in brž dodala: »Za take stvari pa pri nas ne utegnemo, in oče tudi niso še nič rekli.«

»Kaj oče bodo izbrali?« je v nasmehu dejal Možina.

»Starejšim sestram so že in tudi meni bodo.«

»In boste zadovoljni?«

»Da bi ne bila? Pri nas je to že kar tako. Še ne pomislimo ne. Tudi ne smemo.«

»Pa srce — nič ne reče?« je dejal spet Možina in se smehljaj.

»Srce?« se je začudila Ana, kakor bi sploh ne vedela, da je tudi kaj takega v človeku.

»No, da. Kaj ga nimate?« se je pošalil Možina.

»Kdo bi utegnil misliti na to,« je počasi odgovorila Ana in je bila žalostna pri teh besedah.

»Ana!« jo je oče poklical v tem hipu in je sam stopil h gostu, Ana pa je koj morala pomagat v kuhinjo.

Možina je kmalu odšel, Bregar pa je oštel Ano, počemu toliko govoriči s škricem. »Potrata časa,« je končal.

Ana pa je tisti dan in še dolgo potem razmišljala o srcu in o svojem srcu. Proti svoji volji je bila huda na očeta. Njegovo trdost proti materi in sebi je občutila še bolj, in nekaj se je uprlo v njej.

Možina je bil prišel še in še, in Ana ni videla sebe več. Kaj je bilo tisto, da je zardela, ko ga je videla prihajati že od daleč? Kaj je bilo tisto, da ji je zastala beseda, ko jo je nagovoril? Kaj tisto, da ji je burno utripalo srce, če mu je pogledala v oči? In kaj tisto, da se je zamišljena zagledala v daljo sredi dela? In kaj tisto, da je bila žalostna, če ga ni bilo?

Ana ni vedela, da je to ljubezen. Ko jo je pa nekoč Možina prijel za roko in tiho dejal: »Rad te imam, Ana, ljubim te in tudi ti me ljubiš,« tedaj je spoznala, da je bila ljubezen že zdavnaj v njej.

Ali oče? Kaj bo dejal oče?

Možina jo je potolažil, da bo že on govoril z njim.

In je govoril — kakor v steno. Izpočetka. Nato je zmajeval oče z glavo, se kregal, ga podil iz hiše. Pa je imel Možina premehkih besed in prezvitih na izbor, da bi se bil pustil odgnati kar tako. In končno je dejal Bregar: »Vzemite jo; kaj mi mar! A ne dam ji ničesar. Če je sama tako neumna? A da mi ne bosta hodila beračit! Vam, škricem, nič ne zaupam. Pretkani ste; a je gosposka služba na dolgem drogu nasajena in kaj slabo zagozdena. Še obema vama bo žal.«

In so tako naredili, da je bila kmalu poroka.

Anina mati je bila že prevečkrat tepepena, da bi je bila ta norost spravila iz tira. Prekrižala se je in dejala Ani: »Bog te obvaruj; sreče ti želim, pa vem, da je ne bo. Ker je hudo na svetu, in zakon ni kar tako. Moli — in tudi jaz bom molila zate.«

Ana se še ni videla do dna. Vendar ji je bilo lepo, ker je bil prišel gospod ponjo.

2.

Koj po poroki je bil odšel učitelj Možina s svojo mlado ženo Ano v svoj rojstni kraj Št. Lovrenc na službo. Znanci so mu segali v roke in se smehljali mlademu paru, Možina je radostno odzdravljaj, Ana pa se je nekako strahoma ozirala po šolskem poslopju.

»To je tvoj novi dom, vidiš,« je dejal Možina samozavestno, »in vse drugače je videti takole stavbo, kakor pa so kmetiške hiše.«

»Da, drugače je,« je vdano odgovorila Ana.

»In zdaj si gospa,« je dodal Možina.

»Gospa,« je ponovila Ana in se nasmehnila.

»Tak bodi vesela! Jaz pa pojdem po vasi, da obiščem svoje stare znance.«

»Kar sama bom?« je plašno dejala Ana.

»Sama! Saj boš vendar imela dosti opravka s pripravljanjem stanovanja.«

»Seveda — le pojdi, le,« se je koj vdala Ana in je sedla v prazni sobi na zaboj in se je milo razjokala.

Še ji je bila v očeh domača vas, še so se obrisi domačih gričev risali v njene misli; še so zveneli zvoki domačih zvonov v njenih ušesih, še je slišala govorjenje očeta in matere. Še se ni mogla vdati resnici, da bo zdaj gospodinja lastnemu domu. Še manj je mogla verjeti, da je Možina njen mož.

»Mož,« je pomislila, »kako je to čudno: mož! Kako je to? O, Vinko,« je zavzdihnila, »če boš tak, kot so moj oče!«

Prišla je bila ženica, ki jo je bil poslal Možina, da ji pomaga. In je Ana z njeno pomočjo uredila stanovanje, preden je zazvonil večerni zvon. Rdečkasto nebo se je zasolzeno nasmehnilo na šipe, modričaste sence so legle na pohištvo, neskončna tišina je stopila v hišo, in Ana je sedla za mizo in je gledala skozi okno.

»Vinko, kar strah me je,« je dejala, ko je kmalu nato stopil Vinko v sobo.

»In še luči ne prižgeš?« je odvrnil Vinko in je sedel k njej. »Saj res; kaj mi je,« se je oprostila Ana in hotela vstati, pa je dejal Vinko: »Saj zdaj sem jaz tvoja luč,« in jo je pritisnil k sebi.

in Ani je šlo skozi misli: »To je Tvoj mož,« in se ga je oklenila iz vsega srca in ji je bilo dobro.

3.

Št. Lovrenc je vas, ki je tako tiha, kakor bi bila sama na svetu. Obrobljajo jo grički, samotni ptički, polni zamišljenih njiv, skromnih trat in starin, starih, izsušenih tepk in redkih gozdičev s suhotnimi gabri in z bukvami. Smrek je malo; breze so nežne kakor otročički dojenčki; sadno drevje pa je le v olesavo, ki spomladi vabi ljudi in ptice in čebele, a ga je v jesenskem času nekoliko sram, ker ima premalo darov. Hiše so hišice, cerkev je skromna kokoška; vendar so zvonovi veseli v potrkanju, a neskončno žalostni v navadnih glasovih. Ljudje so tihi; sanjavost jim je prirojena. Ošabni niso, dobri pa tudi ne. V nepravi ponižnosti je precej hibernavščine, ki pa ne išče koristi zase, ampak je bolj vljudnost. V vinskem veselju se jim razmahne duša v najsmelejše načrte. V treznosti pa oslabi volja in splahne ves pogum.

Skozi vasico teče v poluglasnem mrodrovanju Temenica, ki je v tolmunih hudobna in se muči pod vrbami in jelšami. Rumene zlatice, zeleni loček in drobne marjetice se ogledujejo v njej in se smehljajo solnčnim pramenom na vodi. Nad vso vasjo pa je razpeta neka otožna zamišljenost, ki včasih leze z ogromno tugo na dušo. Tu je bil Možina doma in tu se je pričela Anina prava pot. In je čudno, da je bil sv. Lovrenc mučenik, patron njenega rojstnega dneva, obenem patron tega kraja.

V prvih početkih zakonskih časov je bila Ana kakor na večnem razpotju. Prav nič se ni mogla vmisliti v svoj dom in bolešno je občutila, kako je nerodna. Vinko jo je dražil, da ni vajena za gospo, vendar ji je včasih rekel trdo besedo, ki je šinila v Ano kakor ost tenke šivanke. Odgovarjala pa ni. Vedno se je spomnila matere, ki je tudi le molčala. Izpočetka je bil Vinko precej doma. Sedel je h klavirju, in Ana ga je poslušala vsa zadivljena. Tedaj ji je delo nehote počivalo in je sledila zvo- kom in se smehljala. A redkejši in red- kejši so postajale take prazniške ure. Vinko je takoj po pouku v šoli odšel z doma v bližnjo gostilno, odkoder se je vračal pozno domov. Tedaj je Ana sama sedela doma, neskončno dolge so bile ure. In ko je Vinko prišel, se je delala kakor da spi in mu ni rekla žal besede. Vinka je včasih zapekla vest in nekoč je sam dejal:

»V gostilno moram, da se razvedrim. Saj ti ne razumeš, kaj je šola! Utrujen sem in moram na zrak. In moram v družbo, da se mi glava zjasni. Kozarec vina pa dobro dene telesu in duši.«

In Ana mu je verjela in ga je še dalje pričakovala pozno v noč. K sosedom ni zahajala in je bila vedno sama. Zaupala se je Bogu in v molitvi se je potolažila. Zdelo se ji je, da tako mora biti, in so vsi zakoni enaki. Z domom so se bile prekinile vse vezi kar same od sebe. Ker je bila Ana poročena s človekom, ki ni oral njiv in ne sejal žita in ne hodil z živino na semnje; ker je bila poročena s človekom, ki so mu bile mi- sli in mu je bilo delo vse drugje — ni bila več del Bregarjeve hiše in ni nič več spadala v delokrog kmetije. Tuj

svet jo je obdajal — zato je bila daleč od domačih, daleč, še bolj daleč kot v Ameriki. In stari Bregar je navadno za- mahnil z roko, če ga je kdo vprašal po Ani, in je odvrnil:

»Ta ni več naša. Izpridila se je.«

In se je zdelo, da ga je sram pri teh besedah in se mu je zdelo pod častjo govoriti o hčeri, ki ima učitelja za mo- ža. Ker so mu bili učitelji manj kot pa- stirji.

»Bogu čas kradejo in pletejo ništro,« je dejal, »škric je škric.«

Mati pa ni utegnila, da bi bila poka- zala svojo notranjost.

4.

Sneženo je bilo nebo in snežena je bila zemlja; snežinke so omedlevala v ozračju. Motne šipe so srepo gledale v sobo. Ana je zibala svoje prvo dete — punčko, in v prsih jo je tiščalo. Suho in rezko je pokašljevala in v lice je bila bleda. Vinko je sedel pri mizi in je gle- dal Ano in je dejal:

»Nič ne bo.«

»Kaj ne bo nič?« je odvrnila tiho Ana in opustila zibel in se je naslonila na blazine.

»S teboj ne bo nič,« je odgovoril Vin- ko, zabobnal s prsti po mizi in se je zdelo, kakor bi se nalahno nasmehnil.

»O, kmalu vstanem,« je dejala Ana, »nemara že res predolgo ležim.«

»In boš obležala in ne boš nič več vstala.«

Ana je na stežaj odprla oči in se je nasmehnila, rekoč:

»To ti kar tako rečeš. Pa nikar ne go- vori tako.«

»Vidim in vem,« je dejal Vinko. »Tu,« vzel je knjigo, pristopil k postelji in

govoril dalje: »Tu berem in je pri tebi vse tako res in je tudi vse narisano. Le poglej!« Ana se je zdrznila, skoraj mu je verjela in se ga je bala.

»Poglej,« je nadaljeval Vinko važno, »takole ti je prišlo v pljuča, vidiš. In od tu bo šlo dalje, košček za koščkom do konca. Pa še kmalu bo to.«

»Zakaj mi to pripoveduješ?« se je vznemirila Ana in se odmaknila. »Sree mi paraš.«

»Zakaj? Čemu bi ti zakrival? Že vse te dneve premišlujem o tem. Saj to ni nič hudega. Zapreš oči in po tebi je. Tamle, vidiš skozi okno? Blizu velikega križa sem ti izbral prostor. Kar pogledal bom in bom vedel, kje si.«

»Vinko, nehaj, za božjo voljo!« je vzkliknila Ana. »Čeprav vem, da se le šališ, vendar nikar ne govori tako. Bojim se te. Odkod si se vzel danes? In ne pomisliš na otroka!«

Vzburjena je legla niže v blazine in je zaprla oči. Solze so ji siloma pripolzele po obrazu.

Vinko se je začudil in dejal:

»Da te to vznemirja! Beži, beži — prava reč! Saj ne boš večno na svetu. In čimprej si rešena, tem bolje zate. Tisti je revež, ki ostane.«

»Grd si,« je dejala Ana, »nič te ne maram. In mene ti ni mar.«

Vinko je skomizgnil z rameni in šel od postelje. Pri vratih je še postal in pripomnil:

»Saj menda ne misliš, da je bilo kdo ve kaj, če sva se vzela. Dote še zdaj ni nič. Pa se ne jokaj in lepo zaspil.«

Zaprla so se vrata za njim, v Ani pa se je vnela žalost kakor za sedem hudih let.

»Nič več me ne mara,« je mislila v solzah, »in me ni maral nikoli. Naj je vzel očetovo bogatijo in ne mene? In me radi denarja ne more več? In bom zares že umrla?«

Zvila se je v dve gubi, domislila se je matere in je pričela moliti.

»Bog je dober,« je pomislila, »in tako me ne bo udaril.«

*

In je res ni Bog tako udaril in se ji je od tistega dneva bolezen izboljšala, da se je sama čudila. Vinko jo je nevarno pogledoval in je dejal:

»Glej, glej — saj boš res ozdravela. Prav. Kaj bi bil sam z otrokom?«

Pa mu tistih besed Ana še zdaj ni mogla odpustiti in se je zasekalo vanjo kakor oster kamenček. Brez tega kamenčka ni nikoli več pogledala Vinka. Oklenila se je otroka.

5.

In je našla toliko veselja v otroku, toliko majhnih iskric, ki so ji bile vse nove. Najnežnejši odtenki velikega človeka so polzeli kakor odsevi solčnih žarkov iz otrokovega življenja. Saj je bil to že ves človek, kakor bi bil velik, vendar je bila vsa celota tako nežna in v tej nežnosti tako velika, da je bil že en sam smehljaj večji od hrupne radosti odraslega človeka. Vsak namigljaj majhnega prstka je kazal vse zgodbe poznejših velikih kretenj. Le da so bili ti migljaji čisti in brez laži. V očeh je bil odsev duše, kakršna je brez madežev in zahrbtnosti, brez trpkosti in bolečin; odsev duše, ki se še lagati ne zna. In zato je bil smeh jasen in brez sopotnikov. — Ana se ni zavedala vseh potankosti otrokovega življenja, pa je

vanjo podzavestno rastle otrok in jo prerastel. In z otrokom je naraščalo delo in so se redčile noči spanja, ki so prešle v noči dela. In ko se je leto za tem v drugič počutila mater in je porodila fantka, tedaj jo je zgrabilo trdo kolesje dela, da se je z njim vrtela iz dneva v noč, iz dneva v dan in iz noči v noč. Povečali so se izdatki, dohodki so stali in so se sramovali sami sebe, tako majhni so bili.

Vinko se je veselil otrok in se jih je razveselil, ko jima je gladil zadovoljne obrazke. Nekaj mehkega je prišlo vanj in občutil je kri svoje krvi. Rad je govoril o otrokih in v vinski luči jima je z besedami postavljaj hiše. »Zakaj,« je pripomnil nato, »takega očeta nimajo vsi otroci.«

Pa se mu je zdaj pa zdaj nagubančilo čelo, če je pomislil na denar. In ko je v tretje videl prihajati novega potomca, je postal zamišljen in je le malo govoril. Temnó se je gromadila pred njim težka bodočnost, in življenje otrok je leglo nanj s težo velikih skrbi. In je isto zagledal v Aninih očeh in besedah in kretanjah in mu je postalo tako hudo, da je bil jezen. Zato je šel in je pil.

Ana se je spomnila dóma in bogatije. Matere ni bilo več. Odšla je bila pred letom kar tako in jo je Ana videla že na mrtvaškem odru. A ker je sililo delo na tej in oni strani, ni bilo časa za misli duševnih bolečin. In niti solze niso utegnile teči. Trdó so zaukazale skrbi, ki jim ni mar srca. Spomini se še oddaleč niso upali približati. Kmalu nato je tudi starega Bregarja vzela bela žena. Težki pljučnici se je morala vdati grčava košenina. Anin brat je prevzel domačijo

in s tem so se za vedno zaklenila vrata rojstne hiše.

Pa se je vendarle spomnila Ana dóma in bogatije. Zakaj dote je dobila po očetovi smrti tako malo, da je bila užaljena in je bil še bolj užaljen Vinko, ki je dejal: »Kakor hlapca me je odslovil tvoj oče.«

In Ana ni ugovarjala resnici.

Zasekal se je vanjo drugi kamenček, kamenček z dóma. In tudi na dom ni mogla nič več pomisliti brez tega kamenčka.

Čim večje so postajale skrbi, čim bolj so vklepale denarne misli Vinkovo življenje, tem večkrat se je spomnil Anine dote in ji je govoril besede polne očitkov.

Vedno so padli ti očitki na Ano kakor udarci tenkega biča, da se je nehotе zašibilo drobno telo pod njimi in se je zgenilo srce v silnejšem bitju. Dolgo ni odgovarjala Vinku na take besede. Vendar nekoč že ni mogla drugače in je dejala:

»Saj imaš vendar tudi ti rojstno hišo, ki bo nekoč tvoja.«

»Tako,« je vzrožil Vinko, »naša hiša ti je v mislih! Zatorej si tako izlahka opustila misli na svojo doto. Domači so se ti smilili, moj brat in sestra se ti ne smilita, ki živita v moji rojstni hiši! Pa vedi, da ne bom nikoli terjal od njiju te hiše! In ju nikoli podil, da bi se sam naselil vanjo. O tem niti besedice več!«

Ana je vsa osupla gledala Vinka in poslušala njegov jezni glas.

»Ne misli,« je dejala potem, »da hlepim po vašem domu. A so otroci tu, ki hočejo jesti in živeti. Le v mislih nanje sem omenila tvojo hišo, ki je vendar

prepisana na najinega najstarejšega sinčka.«

»Pa bodi stokrat njegova — moj brat in moja sestra ne bosta hodila po svetu! Ondi bosta ostala, dokler jima bo všeč.«

»Pa čeprav bi tvoji otroci stali praznih rok na svetu?« je užaljeno odvrnila Ana.

»Da — čeprav!« je zavpil Vinko in dodal: »In zdaj konec. Ne govori mi več o tem.«

In je vstala druga senca nesporazuma med njima, senca prepиров radi sorodstva obeh. Tudi Ana ni več merila besed, ki so padale vse bolj hude in ostre, kakor so bile mišljene in občutene v duši. Samotno ji je postalo v srcu, ko se je spomnila tega svojega doma in zakona. Vinko ni hodil z njo po isti

poti, temveč je gledal v dve različni smeri: v tujo družbo in v svoj rojstni dom in oboje je bilo sovražno temu domu nje same in njenih otrok. Svoje moči je morala podesetoriti, da je zmogla sama vse skrbi, vso težo dela in odgovornosti, da je zmogla poleg vsega tega še to novo breme, breme boja zoper sovražne sile, ki so pretile enotnemu obstoju družinskega miru. Ni bila ljubezen do Vinka, ki bi jo bila dvigala v tem delu; ni bilo zaupanje v moža, ki bi jo bilo podpiralo na tej težki poti. A silila jo je ljubezen do otrok, gnala dolžnost do njih, ogrevalo jo je zaupanje v Boga, ki se ga je oklepala v vseh skrbnih trnjevih dni in še bolj trnjevih noči. Njeno suhotno telesce je bilo kakor iz jekla; krivilo se je, prelomilo se ni.

Ante Trstenjak:
Budyšin, stolp

Saj nisem sam . . .

Griša Koritnik, Ljubljana

Saj nisem sam, čemu bi vetru tožil
s kopreno mračno samskih dni ovit?
Saj nisem suknje še mladostne sle odložil,
še vabi me daljav mameči svit.

Saj nisem sam: nemir še ni za mano
in brat pogum mi ždi še v žilah skrit.
In čutim še: družico imam izbrano,
prav kmalu pojdem k njej opojno večnost
piti.

O nisem sam! Z menoj vred bujno klije
nešteto žarkih snovov in želja,
ves živi tok vesoljne domačije,
ves plahi molk iščočega sveta.

Sam svoj mordâ... a sam nikjer, nikoli:
vse žive like družijo z mano čas;
zdaj liki listič v vetru frfotam okoli,
zdaj klanjam Večnemu se mrki »jaz«.

Prijateljci

Dr. Valentin Korun, Ljubljana

»Nekaj novega!« je zaklicala gospo-
dična Jelca, uradnica pri industrijskem
podjetju »Alda«, ko je prišla zjutraj v
pisarno.

»Kaj?« se je odzvala njena tovarišica
Melca ter prekinila tipkanje.

»Pomisli! Novega predstojnika dobi-
va.«

»Kaj praviš!«

»Res, res! Še danes. — Negode je pa
upokojen. Pravkar mi je vratar pove-
dal.«

»Kdo ve ali je mlad?«

»Mlad, mlad!«

»Samec?«

»Ja, je!« je Jelca vsa vzhičena odgo-
varjala, medtem ko je klobuk odlagala
in slačila plašč. Nato je pa stekla k ogle-
dalju, si česala lase ter uravnala frizuro.

Ob tej novici tudi Melca ni ostala rav-
nodušna. Odprla je miznico in vzela
klinček iz nje. »Oh, kakšen je neki?
Ali je lep? Kaj misliš?« je bolj dahnila
ko vprašala, obenem si pa rdečila ust-
nice.

»Vsak mlad fant je lep. Sicer pa lep
ali ne! Meni je vseeno, samo da ni ože-
njen.«

»Ki pa ima voljo, se oženiti.«

»To je, da!« Jelca pritrdi, še zmeraj
stoji pred ogledalom. Ko se okrene, pa
reče zbadljivo: »Kaj se tolikanj lišpaš?
Pusti no ustnice pri miru! Si boš vso
kožo odrgnila.«

»Ti pusti pa lase!«

»Uravnati si jih vendar moram. Ali
naj bi bila ko omelo!« Nato pa porog-
ljivo: »Ali se boš pač pačila, ko pride!«

»Tako gotovo ne kakor ti!«

»Saj bi bilo tudi odveč, ko že itak
imaš svojega ženina.«

»Oh in kakšnega! Samo sport goji, ne
uči se pa nič. Potem se pa zanašaj na
takega ženina študenta!«

»Je pa eden prvih nogobrčnikov in to
je tudi nekaj.«

»Seveda je! Samo škoda, da se od br-
canja ne da živeti, hihi.«

Nato sta umolknili in se lotili dela.
Čez nekaj časa pa pravi Melca: »Nego-
deta torej izgubiva. Kar je res, je res:
bil je dober in pravičen predstojnik.«

Jelca je računila in ni odgovorila; zato
se je tudi Melca spet poglobila v delo.
Malo zatem pa kakor zase: »Škoda ded-
ca, da se ni oženil. Lahko bi bil osrečil

ženo in otroke.« Glasneje pa reče: »Sicer pa pravijo, da je zaradi nesrečne ljubezni ostal samec.«

»Beži, beži!« se je Jelca oglasila. »Isti vzrok hlinijo tudi neke vrste ženske — saj veš katere — češ, da so iz nesrečne ljubezni postale to, kar so. — Prepust je bil in prelen ali oboje. Saj vidiš, kaka neroda je.«

»Po mojem bi se vsak moški moral oženiti; seveda, ki je zdrav in kaj ima. Toda kako to doseči?«

»No, kako?«

»Siromašnim rodbinam z mnogobrojno deco naj bi se odvzelo toliko otrok, kolikor bi jih same ne mogle preživljati; te naj bi pa izročili samcem za svoje, po enega, po dva ali več vsakemu, kakršen bi bil pač njegov položaj. Stavim, da bi po preteku enega leta ne bilo nobenega za ženitev godnega samea več med nami. Je že tako: če vol ne gre zlepa pod jarem, se pač z bičem prisili, hihih.«

»Potem bi tudi stare device izumrle.«

»Gotovo. Pa še nekaj: tudi bele kuge bi bilo konec, hihih.«

»Oh prav, da si me spomnila!« vzklikne Melca. »Kakšna bolezen je neki to, bela kuga, ki se dandanes toliko piše o njej? Zadnjič sem že Negodeta vprašala.«

»In kaj je povedal?«

»Nič. Nasmehnil se je in skomizgnil z rameni.«

»Kot star samec ti najbrž ni mogel dati povoljnega pojasnila. Sicer je gotovo že tudi za njegove mladosti zastrupljala ljudi s svojimi bacili, hihih; a imena menda takrat še ni imela nobena.«

»Kaki simptoni se neki pokažejo na človeku, za njo obolelem?«

»Veš kaj, Melca? Obrni se na zdravniško posvetovalnico kakega časopisa! Ondi vse vedo; tam gotovo dobiš najtančnejše pojasnilo o beli kugi, kakor bi ti ga mogla jaz dati, in izveš tudi za lek zoper njo, hihih.«

»Saj sem se že; a kaj so mi odgovorili? Da mi javno ne morejo na to vprašanje odgovarjati. Naj vprašam mater, so mi svetovali. — Lahko si misliš, kako sem bila zdaj radovedna. Seve, matere nisem mogla vprašati, ker je več nimam; pač pa sem vprašala svojo gospodinjno. Ta je pa rekla, da ne ve.«

»Koliko otrok pa ima?«

»Dvanajst.«

»No, potem ji je kajpada ta bolezen neznana, hihih.«

»Kaj je vendar tako smešnega, da se vedno hihitaš! Meni se zdi, da ti sama ne veš. Ko bi vedela, bi mi bila gotovo že zdavnaj izklepetala.«

»Vem, vem. Pa ne smeš misliti, da iz lastne skušnje. Bog ne daj! Samo govoriti sem slišala o njej; pa še to proti svoji volji. Kajpak, ušes si pač nisem mogla zamašiti.«

»No kaj si slišala?«

»Moja ljuba! To ni lahko tako povedati, kakor si misliš; kajti bela kuga je take vrste bolezen, da se je laže izogbeš, nego jo opišeš, hihih.«

»Zdaj imam pa dovolj. Ti se norčuješ, ker ali ne veš, ali pa povedati nečeš.«

»Hočem, hočem, samo ne vem, kako naj bi pričela, da bi me razumela bolje. Menda takole —«

Nadaljevati pa ni mogla. V tistem trenutku se odpro namreč vrata in v pi

sarno stopita Negode in novi predstojnik, inženjer Jagodnik.

»Vidim, da gospodični nista samo v pomoč pisarni, ampak tudi za okras,« se je inženjer pošalil, ko so se bili predstavili. Preden je odšel, je pa rekel: »Da nes si lahko malo oddahnite. Gospod Negode vam ni pripravil dela, jaz se moram pa tudi še prej o tem in onem poučiti, preden vam ga morem odkazati.«

Udvorljiva opazka Jagodnikova je gospodičnoma od sile laskala. Namah se jima je prikupil.

»Kakor noč in dan sta stari in novi predstojnik,« je rekla Jelca, ko sta bili spet sami, ter je skočila pred ogledalo in si česala kodre. »Prosim! Ali je Negode videl kdaj v naju kaj drugega nego uradnici?«

»Kako bi bil videl, ko se ni niti upal naju dobro pogledati!«

»Menda se je bal, da bi se v katero zaljubil.«

»Ali pa, da bi se midve v njega,« je Melca dejala, medtem ko je jemala iz torbice klinček za črnenje obrvi.

»V tega okorelega samca! Uh!«

»Kajne? Jagodnik bi pa že bil nevaren.«

»Tebi menda vendar ne!« je Jelca hlastnila. »Kaj bi pa tvoj študent rekel!«

»Eh, pusti me vendar s tem študentom pri miru! Saj sem ti pravkar povedala, kako sodim o njegovi ljubezni.«

»Kakor je videti, si tudi ti ena tistih, ki bi rada imela dva ljubčka hkrati: enega zares, drugega za vse slučaje.«

»Sama zavist govori iz tebe,« se je Melca razsrdila. »Kaj morem za to, če se kdo zaljubi v mene, ne v tebe!«

»No, no! Saj vemo kako in kaj. Svojega študenta hočeš utajiti, da bi laže ulovila Jagodnika.«

»Veš kaj! To je pa že preveč!« je Melca vzkripela. »Prekliči! Ali te pa nikoli več ne pogledam.«

»Me pa ne! Ali misliš, da mi je kaj za tebe! Še malo ne,« je Jelca hlipnila ter ji obrnila hrbet.

Že je imela Melca piker odgovor na jeziku; tedaj se je vrnil Jagodnik. —

Sicer sta se bili gospodični često sprli; vselej, kadar je bila katera njiju slabe volje, kar ni bilo bog ve kako redko. A njuna jeza ni dolgo držala; v dveh, treh dneh ste si bili spet dobri. Seve, ko je bilo pa tako mučno ob tolikih dnevnih novicah molčati!

Ne tako pa to pot, ko ju je razdvajala ljubosumnost. Kajti Jelca si je domisljala, da je Jagodnik bolj naklonjen Melci ko njej; Melca pa, da je prijaznejši z Jelco. Ta privid je pa dajal vedno novega netiva njunemu sovraštvu.

Zlasti se je Jelca komaj vzdržala, kadar se je Jagodnik pri narekovanju tako sklanjal nad Melco, da je bilo videti, kakor bi se njegovi lasje poigrali z njenimi; Melca pa, kadar se je dotikal Jeličinih rok, ko ji je razkazoval vpise v trgovski knjigi. Posledica tega pa je bila od dne do dne večja mržnja druge do druge. —

Tako je minilo nekaj tednov.

Nekega dne pa pride Jagodnik v urad v družbi lepe, mlade dame. »Glej, Olga!« pravi. »Te lepi gospodični sta moji pomočnici v pisarni.« Nato pa: »Dovolite, gospodični, da vam predstavim svojo nevesto!« —

Jelca in Melca sta si bili pa še tisti dan spet dobri.

Ob cesti

Sredi poljane stoji dom, med jagnjedi in topoli. Mimo vodi cesta od severa proti jugu; mimo gre življenje; morda se za trenutek ustavi v tem domu: Spomladi, ko je veselo srce in ker je poljana vsa v cvetju; v poletju, da si popotnik otrese prah z obleke in počije v hladni sobi; v jeseni, ker je cesta tako monotona in je skoraj človeka strah in še pozimi, da sede za trenutek k peči in spregovori z gazdo, popije čaj. — Ampak nato gre dalje. — Kako je to čudno.

Kadar sem se vračal iz mesta, sem se vedno ustavil pri njem; pripovedoval mi je z zanimanjem in z radostjo o vsem, kar mu je bilo dragega. Kakor da ni starec, ki je že mimo petdesetih let; otrok je, ki je komaj zasanjal o življenju. Hodil je, pa ni vedel, kam gre; živel je, pa je bilo njegovo življenje brez smisla. Zdaj pa je nenadoma začel na novo živeti. Bile so pomladi, pa so bile mrtve, zdaj so celo jeseni lepe.

Tudi z njo sem spregovoril. Takrat je bila še otrok. Ko mi je nekoč dala rožo v slovo, se je tako čudno nasmehnila.

»Piši mi, Sidy.« —

»Morda.« — Pa ni pisala, niti pozdrava mi ni poslala. Ko sem jo pozneje pozakaral, se je samo nasmehnila; niti se ni opravičevala.

Še pred tremi leti sem bil pri njima. Dan pred božičem. Cele tri ure sem posedel in sem moral pripovedovati. Nato mi je s posebnim zanimanjem povedal, da jo poroči. Kot otroka jo je sprejel, ko ni imela staršev. Ni ji bilo hudega. In ona sama pravi, da je prav tako. Ne bo ji slabo. Dom je velik, vse to polje

Miško Kranjec, V. Poljana, Prekmurje

okoli hiše, ti lepi travniki, in gozd; hlevi polni živine — in sploh vse bo njeno. Ne bo delala; hlapci in dekle lahko vse opravijo, samo ukazovala bo in gospodinjala. K maši ne bo hodila peš, vpregel bo žrebico in se popeljeta. Saj je ne sili, pa je zadovoljna. In tudi njegovo življenje bo lepše. Vedel bo, čemu živi. Ta dom ne bo več tako samotnen in ona ne bo več tujka v njem. Gostom bo stregla, kar ni veliko, ker jih itak malo pride in na otroke bo pazila, če jima jih Bog da. Oživela bo hiša, radost bo v njej. Na oknih bodo cvetele rože in sploh bo lepo.

Zdelo se mi je, da je tudi ona srečna. Sedela je pri njem kot otrok pri očetu in ga celo otroške stvari spraševala.

»Pojutrišnjem bo Božič?«

»Da, Sidy.« —

»Pomisli,« se je obrnila k meni, »božično drevo bova napravila. Vse bo tako čudovito. Škoda, da ne boš videl.«

»Mogoče, ko bom odhajal.« —

»Kaj bi pustili?« ga je vprašala. »Da bo videl!«

»Če hočeš, Sidy.« —

»Ne, morate reči — ja ali ne.«

»Torej — ja.«

»Da ne pozabiš,« mi je naročala. »In ne odideš kar tako. Tudi boš dobil nekaj daril. — K polnočnici bova šla. In po božiču bova njih god praznovala. Škoda, da te ne bo. Zapeli bi in bi se smejali. Tako bova seveda opravila tišje in mirneje.«

Ko sem odhajal, sem jo vprašal, če ga misli res poročiti. Ozrla se je vame skoraj z nerazumevanjem.

»Seveda. — In kaj je v tem tako čudnega?«

»Nič. — Nič ni čudnega. Pa je tako nekam nerazumljivo. In ali ga ljubiš?«

Takrat je za trenutek pomislila. Zamahnila je po otroško z roko in se obrnila.

»Ne vem. — Morda. — Zakaj pa ne?«

Ko sem se po božiču vračal, prvi trenutek nisem mislil vstopiti. In še zadnji korak sem premišljal, ali bi šel kar mimo. Ona se končno poroči in bo vse lepo. Življenje se ne bo prav nič spremenilo. — In vendar sem vstopil. Bila je sama doma in mi je bilo radi tega neprijetno. Včasih sem si pač želel, da bi jo našel samo, da ne bi bilo tistega starega čuvaja nad njo.

»Mimo si hotel,« je dejala nekam očijoče, ko sem vstopil.

»Res,« sem priznal. »Pa sem se spomnil, da sem zadnjič obljubil.« Velela mi je sesti. »Če me še čakajo darovi.«

»Čakajo te. — Nekoč bi prišel mimo. Pa to šele dobiš h koncu. Zdaj ti najprej skuham čaj. Krop slučajno imam. S čim rajši piješ? Z žganjico ali z rumom? Pišta pijejo vedno z žganjico. Jaz imam najrajši čistega kropovega. Zadnjič, ko so imeli god, sem morala piti. Skoraj bi se upijnila. Si že ti bil kdaj pijan?«

»Ne vem,« sem se zmedel. »Mogoče sem. — Gotovo.« —

»Kako je to čudno. Mrtev si, samo misel je jasna. Sama sva bila. Tudi to je čudno. Pa to nima pomena.«

»Kako, da si sama? Kaj te ni strah?«

Nasmejala se je. »Zakaj bi me bilo strah? Saj imam puško.« Stopila je za duri in vzela puško v roke in jo pome-

nila proti meni. Za trenutek je zrla s smehljajem, nato jo je spustila.

»Kaj, če bi sprožila?«

»Nič. — Povej, bi upala sprožiti?«

»Zakaj pa ne, to je tako enostavno. — Ne, saj se ne bi upala,« je dejala čez čas. »Predvčerajšnjim sem tudi sama sedela. Mislila sem: če bi zdaj na priliko kdo vstopil, kakšen razbojnik ali kdorkoli, vzela bi puško in bi pomerila. Toda, če bi se mi bližal, ne bi upala sprožiti. To mora biti vendar strašno, ko padeš.« —

»In ti ni dolgčas, ko si sama?«

»Ni,« je dejala nedoločno. »Takole pri oknu sedim in zrem po poljani. Pri tem oknu se vidi k vam. Vašo cerkev. V jeseni, ko je drevje prazno. Celotekaj hiš je videti. Kje je vaša, si dejal, pri cerkvi?«

»Da. — Pet hiš je v ulici, naša je srednja, in najmanjša.«

»Drugo leto se morda pripeljeva k vam. Na Donatrovo. Takrat boš plesal z menoj« se je smejala.

»Če bo mož pustil.« —

»Ne, saj ne znam plesati. Pripeljeva pa se le k vam. Moj Bog, saj še nisem bila nikjer. Enkrat moram vendar nekam.« Tako mi je pripovedovala. V njenem glasu pa je bilo vendar nekaj čudnega. Ali pa se mi je vsaj zdelo, ko sem pomislil, da bo ta otrok že za tri tedne — žena in celo tistemu starcu.

»Povej, Sidy, zakaj ga vzameš?« Pomislila je. Potem je dejala z nekim čudnim glasom.

»Sirotina sem bila in oni so me sprejeli in me vzgojili. Dobro se mi je godilo. Nič se ne bo spremenilo, živela bova lepo naprej. Nisem imela nikogar. — In — saj se ne morem upirati...«

Kakor, da ji je neprijetno. — In ko sem hotel oditi, me je pridržala.

»Potem bo tako samotno. Tebe tako ne bo več. Vem, da te ne bo.«

Morda bom še prišel.

»Pa bo tedaj vse drugače.« In tako sem ostal. Potem je prisledla k meni in se nagnila k meni.

»Povej, zakaj je tako čudno življenje?« Takrat sem vzljubil tisti nežni obrazek, tiste sanjave oči. Vzljubil sem tega otroka, ki bo za tri tedne žena staremu, osivilemu človeku. Stopila bo mimo mladosti. Tako gre življenje po cesti mimo in se komaj ozre v tihi dom. Zaprta bo v ta dom sredi poljane, živele bo tu, zrla za življenjem, pa za njim ne bo smela.

»Tu ob oknu bom slonela. Na to stran se vidi v Prek. Nekoč sem bila na Razkrižu. Na proščenju. Tudi pri Sveti Marjeti sem že bila. Mlad fant mi je kupil veliko srce. Potem ga nisem videla nikoli več. — Tu bliže je Bistrica in na levo Ormošček. Ko sem bila še otrok, sem hodila po češnje v ta gozd. Tako samotni in skoraj strašni. Skozi to okno se vidijo vaša polja. Polja so lepa, tako v prvo pomlad. Ko je vse v cvetju. V jutro, ko se solnce dvigne nad vašo vasjo. Tu na jagnjedih pojo slavci. Štrki se vračajo, posedajo po slemenu. Greš tako v jutro po travi, in stresaš roso. Pesem te spremlja od povsod. Potem, že v poletje je košnja. Vriskanje prihaja prav do nas. Proti poldnevu se vračajo kosci, posedijo za trenutek pri nas. Lani je prišel tudi mlad fant. Potem mi je pisal, pa mu nisem odgovorila. Pa saj ni imelo smisla. Zdaj je že pozabil. Morda se je že celo poročil. Tudi po-

letja so lepa. Ti jagnjedi so tako nekam čudoviti. In jesen je tudi čudovita, zato, ker je tako nekam strašna. Ne veš, kako je, ko ni nikogar. Tista megla se vleče po poljih in polega ves dan vse do Ormoščka. Ni več štrkov in ne slavcev. Tudi listja ni na drevju. Vse je tako nekam mrtvo. Ampak zima je vendarle lepa. Vsa ravan je pokrita s snegom. Samo ena nerazrešljiva misel. Ta naš dom stoji na tem prostranem polju. Pričeka kdo, se za trenutek ustavi, pa potem gre dalje. Mogoče pove, kakšno je življenje v svetu. Nič več. Znanec ni, ne prijatelj. Tako komaj na večer slišim zvonjenje. To življenje bo tako potekalo v samotni in se ne bo nič spremenilo. Misel bo ostala vedno ista. Na polju bo pomlad, bo poletje in jesen. Rože bodo cvetele in trava bo orumenevala. Bo pesem slavcev in bo sneg na poljani. Prišel bo popotnik, pa bo šel dalje... Nekoč sem mislila pobegniti. Zdolgočasilo se mi je. Ne vem, kako to. Nekaj me je prijelo. Svet je širok, sem mislila. Zame bo še kruha, tu pa je tako strašno. In vendar nisem šla. Morda me kdaj prime in v resnici pobegnem. Pa zdaj ne več. Zdaj bo tako enostavno. Ta dom bo moj, imela bom moža in ne bom — smela nikamor. Mogoče bom imela tudi otroke, vzgajala jih bom in jim pripovedovala. Oni bodo odhajali v svet in jaz bom sanjala z njimi. Svet mora biti lep. Ker ni vse tako enolično. Je trpljenje in je tudi radost. Tu ni ne radosti ne bridkosti. Samo tako čudno.«

Ko sem odhajal, je bilo v meni tako nekam čudno. Moja misel je bila pri njej. In vem, da je ona tudi mislila na me. Zdi se mi, da je jokala, ko mi je dala roko.

Pa zdaj je že vse to daleč, zakaj od takrat so minila tri leta. In jaz sem že skoraj pozabil na tisto zgodbo. Ni me navdajala z nikakim čuvstvom. Ona je poročena, sem si dejal. Brez pomena je torej. Mogoče bom kdaj šel mimo in bom vstopil, da se odpočijem.

Takrat je bila pozna jesen. Tako nekam čudovita. Naša polja so bila vsa odeta v tisto orumenelo trpkost. In megla je ležala vse tja po travnikih do naše vasi. Kakor trpká žalost. Tako čudno je tedaj, če greš sam po polju in misliš. Misliš na dom, misliš na drage, in bog ve na koga še vse.

In tako sem tedaj vstopil. Da se nekoč liko okrepčam in ker je poljana tako dolgočasna. Da spregovorim z gazdo dve besedi, da morda vidim njo. Če je še otrok, kakor je bila nekoč. Rad bi jo v resnici videl. Zdaj že morda ziblje. Dva otroka ima in se igra z njima, jima pripoveduje. Pometa po dvorišču, če pride slučajno gost, mu postreže. Potem zvečer obsedi pri možu in govori z njim, kakor da je stara že štirideset let. Me ne je že zdavnaj pozabila. In če se me še kdaj spomni, se samo nasmehne: bil je pač sen. Življenje pojde naprej in se ne bo prav nič spremenilo. Kako je to čudovito.

Mlado dekle me je sprejelo in mi postreglo. Njega ni bilo in nje tudi ne. Zdelo se mi je prav tako. Popijem in pojdem in še nihče vedel ne bo. Še vesel sem bil. Čemu bi prav za prav motil to življenje.

»Plačam,« sem dejal in sem se že napravljal. »Kje pa je gospodar, gazda?« sem vprašal tako slučajno.

»Ni ga,« je dejala. Govorila je brez zanimanja. »Umrli je.« Takrat sem se

začudil. Nisem mogel razumeti. »Umrli je,« je nadaljevala počasi. »Lani poleti. Tako nenadoma. Pravijo, da ga je zadela kap. Zakaj ga je, ne vem. Končno je bil dovolj star, da je umrl. Kaj ste ga poznali?«

»Da, Prijatelja sva bila. In kje je gazdarica?«

»Poznate tudi njo? Šla je, da prižene krave in kobile v hlev.« Čudno, torej ona gospodari. In po krave je šla in po kobile. Takrat me je obšel nasmeh. Pojdem. Saj me ne bo poznala. In najbolje je, da sploh ne ve, da sem bil tu.

»In se še mlada gazdarica ni znova poročila?« sem vprašal z neko ironijo.

»Ni se še. In se ne bo. Noče nikogar. Sama gospodari.«

Še hlapcev noče k hiši. Sama vse opravlja. Saj se morda kmalu vrne. Vse sela vas bo, če jo poznate. Sem redko kdo pride. Kar je gospodar umrl, ni bilo nikogar. Sami živimo. Jaz sem njena prijateljica. Kuham in sem tu v gostilni. Stopil sem pred vrata, da odidem. Pa res nima pomena, da bi čakal.

Obstal sem za trenutek pred vrati in zrl po poljani. Ta pot bo spet tako dolga. Krajša bi bila, če bi bil izpregovoril vsaj besedico z znancem. Jesen je bila. Jagnjedi okoli hiše so bili mrtvi. Zadnje listje je odpadalo z njih. V jug je peljala cesta, med praznimi polji. In takrat je prijahala po cesti — ona. In je gnala pred seboj krave in kobile. Sedela je moško in morda žvižgala predse. Vsaj držala se je tako, kot da žvižga. Morda me ni opazila, vsaj pokazala ni tega. Na dvorišču je skočila z mladega konja. In še tega je odgnala v stajo. Star hlapec ji je pomagal privezovati. Ni je bilo dolgo ven. In ko je prišla, je

obstala pred mano s čudnim nasmehom. Začudil sem se. Kje je tista Sidy, tisti nežni otrok, ki sem ga nekoč ljubil? Tisti otrok, ki je sanjal o življenju, o svetu. Ki ni vedel, kaj je življenje. Poročila se je — otrok. In zdaj je vendar vsa drugačna. Dala mi je roko. Ni bila njena ročica tako nežna. Ta roka je morda kosila, je orala s konji in vozila. Tiste sanje so splahnele z obraza.

»Kaj že greš? Saj se ti ne mudi. Vstopi. Sicer te ne zadržujem, vendar, ker te že dolgo ni bilo, pridi. Povedal boš o svetu.«

»Če te ne bom motil. Ne bi ti bil rad v nadlego.«

»Ne boš,« je dejala z neko ironijo. »Sama sem. Pa saj že veš?«

»Vem. Povedali so mi. Mislil sem, da te bom našel vso drugačno. Otroke boš pestovala, morda pela pesmi in sploh vse bo drugače. Da boš, kakor si bila nekoč.«

»Življenje se je spremenilo. Bilo je morda nekoč lepo, pa to je nesmisel. Tisto se ne bo vrnilo nikoli več. Tudi človek se spremeni. Sanje minejo, potem ostane samo golo, suho življenje. Zdaj gospodarim. Zadnjič sem sejala sama. Orjem, in sejem tudi sama. Spomladi kosim, in kar je treba. Danes si me videl, da sem prihajala domov. Pa to ni nič čudnega. Tistega otroka ni več. Zdaj sem mlada vdova. Imam polno snubcev. To jesen so se trije oglasili. Eden je bil trgovec. Eden gostilničar in drugi so bili tudi bogati. Pravijo, da sem brhka. Kaj pa ti misliš? Ali nisem?« Smejala se je prešerno in mi velela, naj vstopim. Vstopil sem. Posadila me je za mizo. In nato je naročila dekletu, naj nama skuha čaj.

»Nekoč sva tudi kuhala čaj. Saj se še spominjaš? Lepo je bilo tedaj, pa vse to je daleč. Takrat sem bila sentimentalna. Vsaj zdi se mi tako.«

»Tiste Sidy ni več. Tista Sidy je bila otrok, ta ni,« sem dejal. Ne vem, nekaj je vstalo v meni. Nekaj čudnega, česar nisem mogel razumeti.

Ona pa je bila tako hladna in tako mrtva. Ne, saj je bilo v njej življenje, pa to življenje je bilo tako čudno, tako nerazumljivo. Potem mi je pripovedovala. O vseh malenkostih. O svojem gospodarstvu, o svoji živini, o tem domu tu sredi poljane. Da je lepo. Nekoč je sanjala o vse drugačnem svetu. Tisti svet je nezmisljiv. Ni ga. Tu je vendar cvetje, tu je pesem, jagnjedi otresajo listje v jeseni, to listje šumlja nerazumljivo pesem. Pride potnik, se ustavi za trenutek, nato pa gre dalje.

»Povej, zakaj si ga takrat poročila? Tega nisem razumel nikoli. Saj ga nisi ljubila? Za vse to gospodarstvo ga tudi nisi. Takrat nisi računala. Danes bi morala, pa takrat si bila otrok.«

»Saj to je tako enostavno.« Njen glas je bil hladen in mrtev. »Ne vem. In ne mislim na to. Zdaj je brez pomena. Zdaj imam troje snubcev, bogatih. Mogoče se jih bo še več oglasilo. Fantje zdaj prihajajo ob večerih sem. Prej niso. Vsak večer so tu. Daleč imajo, pa vendar pridejo. Mogoče kdaj kateremu porečem: Ljubim te. Zakaj ne. Lahko najrevnejšemu. Ne rabim bogastva. Imam dovolj. — Zadnjič sem se vozila v Lendavo. Po gosposko sem se napravila in v kavarni sem sedela. Časopise sem čitala, dasi me ne zanimajo. Še celo kadila sem. Tudi na plese grem. Zadnjič sem vso noč plesala. Potem so se stepli zaradi mene.

Naj se! Sicer pa je to brez pomena in te ne zanima, kot se mi zdi. Pojdi, da ti razkažem svoje kraljestvo. Ni tako majhno. Štiri konje imam. Dva samo, da se vozim ali pa jezdim. Včasih jezdim tako tu prek po polju. Tako v pomlad, v prvo jutro. Po rosi. Pa tudi v jesen rada jezdim. Včasih me vzmika. Lepo je tako in mi je često dolgčas. Krav imam šest. Deset svinj in ne vem koliko perutnine. Ali nisem prav napravila, da sem vzela starca? Takrat sicer tega nisem vedela; ampak zdaj sem pa le bogata. In zdaj lahko živim znova. Zakaj ne bi? Pred menoj je življenje, zakaj ga ne bi zgrabila?» Brez vsakega zanimanja sem hodil z njo, poslušal njeno pripovedovanje, pa meni je bilo tuje. Vse te navdušene besede o živini, o perutnini.

»Sidy, kako je to čudno.« —

Nasmejala se je. »Saj vem, da te ne zanima. Pojdi, greva v sobo, mi boš kaj pripovedoval. Hotela bi poslušati. O tisti daljnji mladosti mi boš pripovedoval. Rada bi o tistem poslušala. Nekaj lepega je v tistem.«

»Ne bom pripovedoval, oprosti, ne morem.« —

»Prav,« je dejala. Nenadoma se je zresnila. »To sem kar tako rekla.«

»Pojdem,« sem dejal. Nekaj je vstalo v meni. Nisem mogel biti poleg nje. Tako čudno je bilo. Sedeti in poslušati stvari, ki me tedaj niso zanimale.

Za trenutek me je gledala in kakor da ne razume. Nato, kakor da je nena doma vse dojela, se je stresnila.

»Prav, saj te ne mislim zadrževati. Vem, da ti je dolgčas. Razumem. Nič ne de. Prišel ne boš več?«

»Morda.« —

»Ne boš,« se je smehljala. »Poznam te. Nekoč si tudi rekel, pa je prav tako.«

Ko sem odhajal, mi je bilo tako čudno, zakaj, sam ne vem. Ni me več zadrževala, še rekla mi je, da lahko grem. Potem je vstala in tako čuden odsev je vstal v njenih očeh.

»Prišel ne boš več. — Tako čudno je vendar v tem samotnem domu. Tu bom stala ob oknu in bom gledala na vaše poljane. Ko bo pomlad, bom hodila po teh poljih in bom mislila na te. Včasih sem sanjala, da bo nekdo prišel in mi bo dal roko. Da me popelje v svet. Ko si takrat odhajal, sem jokala. Mislila sem, da boš rekel besedo. Takrat bi šla na konec sveta. S komerkoli. Zbala sem se tistega starca, zbala sem se samote. Pa ni bilo nikogar. Potem pozneje je nekdo prišel in takrat sem z njim pobegnila. Tega ti ne veš in nihče ne ve. Še s poti sem se vrnila. Zakaj, ne vem. Morda me je navdala groza in nisem mogla v svet. Njemu sem povedala. Potem, ko sem se vrnila, jokal je. Vem, zakaj. In še tistega dne mi je prepisal vse bogastvo. Mislil je, da me tako obdrži. Pa nisem ostala radi tega. Bog ve, zakaj sem ostala. Ob večerih sem sanjala na nekoga, pa tistega ni bilo. Končno je prav tako. Zdaj sem gazdarica. Ali se ne sliši to lepo? Tudi močna sem. Tiste Sidy ni več. Je druga, nič oni podobna. Ta več ne sanja o daljnem svetu. Ni več to nežna kraljična, ki čaka, kdaj bo prišel vitez in jo bo rešil samote. Viteza ni, sami pritlikavci. Zdaj živi povsem druga, tem poljem živi, jagnjedom. Jezdi na mladem konju, kadar se ji zahoče. Se pelje v mesto, sedi v kavarni. Ima tri bogate snubce, mladi fantje hodijo vasovat, se pretepajo zanjo.

Ta Sidy pleše po veselicah. Morda je sicer vse to ne mika, pa to nima pomena. Živeti je treba. Kakorkoli. Zdaj ne bi smel priti kak nežen vitezček. Moje roke so premočne, ne znajo nežno objemati. Tudi sanjati ne vem več. Kako se človek spremeni. Na poroko bi te povabila, ko se bom poročila, pa vem, da ne boš prišel. Saj ne bi prišel?»

»Ne.« —

»Prav. Morda se niti poročila ne bom. Kakor se mi bo zdelo. Kaj ti meniš, koga bi poročila? Trgovca ali gostilničarja?»

»Kogar hočeš. Morda trgovca. Ali pa gostilničarja.«

»Bom še pomislila. Torej ti greš? Daj mi roko.«

»Sidy.« —

»Rada bi ti segla v roko, preden odeš. Nekoč sem te ljubila, pa takrat sem bila še otrok. Lepo pa je le bilo. Na tiste čase še zdaj rada mislim, ker je toliko lepote v njih. Zdaj je sicer vse tisto nezmisel, pa vendar je prijetno. Pobegnila tudi več ne bom. Zdaj ljubim ta polja. Od pomladi, ko se razcvetajo, ko se vračajo ptice. S prvim solncem pridejo lastavice in štrki. Pozneje slavci. Tu na jagnjedih je vedno mnogo pesmi. Ljubim poletje, jutra v

poletju, in večere. Večeri so tako čudoviti. Tudi jesen ljubim, ker je tako trpka in skoraj žalostna. In še celo zime so čudovito lepe. Jezdiš po cesti. Vsa narava je odeta z belim prtom. Samo ena misel povsod. Naš dom sameva tu sredi poljan. Cesta vodi mimo, od severa na jug, mimo gre življenje, se za trenutek ustavi v tem domu, nato pa gre dalje in se ne vrne nikoli več; kako je to prav za prav čudno. Nekoč sem se bala te samote, zdaj mi je nekam prijetna. Zadnjič sem morala nekje ostati dva dni. Mislila sem, da umrem. Samo to je lepo: stojiš ob oknu, gledaš življenje, ko gre mimo, pa ti ne smeš za njim. In če bi šla, pa bi se vrnila na sredi poti.« In potem sem šel. Dva dni je bilo v meni čudno razpoloženje. Ko sem ji pozneje nekoč pisal, ni odgovorila. Morda je imela prav.

Zdaj je vse to daleč in nima pomena, da bi mislil nanjo. Lani se je poročila. Mladega hlapca je vzela in nekoč že po poroki mi je rekla, da je srečna. Kako je to vendar čudno. Ko sem letos vstopil, je sedela ob oknu. Igrala se je ob oknu z otrokom in mu je pela.

»Gledava za življenjem. Pa je tudi pri nas lepo zdaj.« In bila je v resnici srečna.

E. Justin

Na dnu

Mirko Kunčič, Ljubljana

Zavese na oknu so trudne
od dolgega, težkega čakanja,
oči so slap žive grenkobe
od tibega, bednega plakanja.

Prežim kot obsojenec v molk mrtvih sten —
Moj Bog nekaj se mora zgeniti
odzunaj v tej žalostni uri!
Moj Bog, nekdo mora k meni priti
in narahlo odpreti mi duri!

Vsaj eno ubito stremljenje,
vsaj ena zavržena sanja
naj stopi čez prag in mi dahne
v srce sladek strup odpuščanja —
potem mi bo lahko umreti.

Zavese na oknu so trudne
od dolgega, težkega čakanja,
oči so slap žive grenkobe
od tibega, bednega plakanja.

Davnina očita mi z blede rokó.
Spomini mladosti kot kladiva bijó
ob duše ubiti bron.

O, ves sem na dnu kot potopljeni zvon.

Pri šahtu

Matija Lipužič, Trbovlje

I.

Na ožgani ravnini, sredi raztrganih streh
kipi s sivim železjem uklenjen stolp grozeče
v nebo,
orjak sredi saj in razbičanih, utrujenih dni,
spomenik padlih in živih,
mračna priča
grenkobnih,
črnih minut.

Sikajoči stroji pojo turobno pesem premoga.

Dim se podi in vlačí okoli čeri,
moreči zrak trepeče, drvi
preko hiš, kakor plapolajoča pošast,
ki nastavlja izmučenim sencam past.

Navzgor in navzdol se vlečejo jeguljaste
vrvi
in režejo vzdihé, kipeče iz dna, v zemljó
vsesanega šahta.
Medlókrvaveče svetiljke se vgreznejo v
temo,
med ure samotne, med mrtvo podzemsko
molčanje,
kjer nemi rovarji, hrepeneči po luči,
krvavé v obokanem temp'ju gorá.
Rijejo kopljejo pot si do solnca.

Strojniki stremi nepremično v kazalec,
drži za ročaj, le čaka znamenja,
da reši jih teme in težkega romanja,
podari toploto jim svetlih pramenov.

Že poldne zvoni!
Odmevi zvonov se izgublajo v daljo,
preko streh in kaminov beže,
preko cest in vrtov se pode.
le v rove ne najdejo poti...

V podzemlju vse čaka —
Še dolga in težka je pot do sproščanja.
Gor in gorja tisočtonskih bremena
jih tlačijo leta in leta
in zarje ni videti onkraj zatona.

II.

Soba je okajena od dima in od stropa vise
saje
kakor umazana pajčevina zapuščenega to-
varniškega skladišča.
Ob oknu bobne votli udarci kompresorja,
odmevajo od vseh štirih sten in padajo skozi
streho
z neznansko silo, da sem povetil ves utrujen
glavo.
Zdi se mi, da se je nagnil stolp mogočnega
šahta,

da so se zvile traverze v odjeku rezkega
pokanja
od peze stoterih koščenih rok.

Skozi okno gleda modrina jasnega neba.
V temnih obrisih ozadja se vrte kolesa,
okovana kletka vtone na dno podzemske
večnosti
in z njo moje nemirne misli,
da bi se odpočile v brezkončnih vijugah
mračnih katakomb.

Porazgubile so se v zverženih rovih in sli-
šale:
skeleče jadikovanje motik v črnem premogu,
neugnano tiktakanje težkih, stokajočih kla-
div,

jokajoče sopihanje benzinskih motorjev pod
visečimi oboki,
zavratno režanje nakopičenih skladov gorá,
plaho drhtenje neznancev v polmraku brle-
čih svetiljk.

Na mizo se je vsul snop trepetajočih solnč-
nih žarkov
in me pogladil v uteho po obrazu kakor bar-
žunaste roke
v solncu se kopajočega dekleta.

Omagan sem zbral svoje strte, okamenele
misli,
kl so se mi zapičile v možgane kakor žebli
v rakev
in jih prepustil brezciljnosti...

Elko Justin: Roža, orig. lesorez

Urh Vamplin in pečene klobasice

Historija izpod vešal

Fran Milčinski, Ljubljana

Njega dni so bila vešala kaj hitro pri rokah — ukradel si kako majhno reč, ni bila vredna besede, že so te obesili. Bile so pa kazni tako stroge iz jako plezmenitega namena: strogih kazni naj bi se ljudje bali in se poboljšali! In je bil ta račun toliko pravilen, da resnično ni nikdar več kradel, kogar so obesili. Drugi pa so kradli slej ko prej in jim vešala niso delala dosti brige in skrbi.

Pa se je primerilo tudi Urhu Vamplinu, da so ga prijeli zaradi tatvine in ga vtaknili v preiskavo. Držali so ga v preiskavi šest mesecev, to mu ni bilo všeč — v preiskavi je bila bolj pičla hrana, samo kruh in voda, in kadar je bil post, še kruha ni bilo.

In se da razumeti, da je bil Urh Vamplin resnično vesel in od srca, ko so mu slednjič brali sodbo, da bo moral na vešala, ondu da bo obešen za vrat in bo visel toliko časa, da bo mrtev, in po smrti še tri dni zaradi strahu in svarila za druge. Pa niso bila vešala tisto, česar se je veselil naš Urh, seveda ne, nego se mu je obetala pojedina vse te dni pred obešenjem, tega se je radovalo izstradano njegovo srce. Sodbo so mu brali v soboto — sobota je bila običajno dan za razglasitev smrtnih sodb. Sledéčo sredo zjutraj naj je rabelj sodbo izvršil z vrvjo — ves čas od sodbe pa so obsojenca prijazno gostili, tako je bila stara mu pravica in imamo zabeleženo v knjigah, kaj vse je šlo te dni »maleficpersoni«, to je obsojenemu zločincu, in koliko je smelo stati.

V nedeljo.

4 funte telečjega hrbta v čorbi	28 krajc.
6 funtov prešičjega pečenja	36 „
skleda solate z jajci	6 „
6 žemelj po krajcarju	6 „
poldrugi bokal vina po 32 krajc.	48 „

V ponedeljek.

3 pečeni golobi ali 2 piščanca	30 „
6 žemelj po 1 krajc.	6 „
poldrugi bokal vina po 32 krajc.	48 „

V torek.

$\frac{1}{4}$ pečenega jagnjeta	24 „
1 funt prekajene svinjine	12 „
6 žemelj po krajc.	6 „
poldrugi bokal vina po 32 krajc.	48 „

V sredo zjutraj.

Ocvrta jajca, pečena klobasa,
kuhano vino in žemlje vkupe 45 „

Pripomba: Te tri dni je ubogemu grešniku dovoljeno tudi piva za okoli 40 krajcarjev.

Za tedanje čase in razmere je bila ta gostija prav bogata, naravnost razkošna, skoraj je bila vredna storjenega greha in je marsikdo zavidal ubogega grešnika. Zlasti so bridke sline cedili stražarji, ki jim je bila poverjena služba, da noč in dan stražijo smrti namejenega obsojenca. Pa so ti stražarji prejimali jedi in pijače skozi vsakih štiri in dvajset ur le za borih petnajst krajcarjev, kar je bilo očitno premalo ob tako mučni, nos, oči in želodec izzi- vajoči službi in jim ne bi zadoščalo ni-

kakor ne, da jim ni ubogi, v smrt obsojeni grešnik včasi privoščil kak grižljaj ali požirek iz svojega bogatega razkošja.

In je upoštevati še to:

Vina so mu dajali najboljšega, onega, ki ga je stal bokal 32 krajcarjev. Duhovna dva gospoda, ki sta obsojenca zadnje ure pripravljala za nevajeno pot v večnost, pa sta dobivala le tako vino, kakršno so točili po dvajset krajcarjev bokal. Tako je zapisano v knjigah. Poleg vina sta sicer prejemala še limon za šest in dvajset krajcarjev. Toda limone niso, da bi izboljšale vino, nego nasprotno, utegnile bi služiti namenu, da ustvarijo ono resno razpoloženje, kakršno se spodobi za molitve, opomine in pripravo na zadnjo pot.

Da, ubogi grešnik ga je pil po dva in trideset, duhovna gospoda pa po dvajset!

Skratka, gosposka si je v najobilnejši meri prizadevala, da bi se obsojenec, kadar se mu bo po volji božji in po sodbi posvetne gosposke ločiti od tega sveta, ločil z najprijaznejšimi spomini na gosposko in da mu bodo prijazni zadnji dnevi izbrisali spomin na manj prijazne prejšnje dni in da mu ne bo ostala v srcu ne sled kake zamere.

Urh Vamplin je z besedo in dejanji hvaležno priznaval vso izredno obziranost, ki je je bil deležen te zadnje dni. Dišalo mu je, hvala Bogu! In je bil v jako zadovoljnem razpoloženju. Niti se ni upiral živim besedam dušnih pastirjev, naj iz srca izbriše sleherno nenaklonjeno misel zoper gosposko. Pojedine ji itak ni zameril, seveda ne. Zaradi pojedine pa ji je odpuščal tudi sodbo. Nekaterih grenkih misli se pač ni mogel

iznebiti in jih je gospodoma tudi razodel.

»Lačen sem bil,« je dejal, »in sem vlomil v klet, s krampom sem moral venkaj vreči križ iz okna, ni šlo gladko. Pa ko sem bil notri in sem videl bogato zalogo, nisem vzel samo za prvo lakoto, vzel sem malo več. Seveda, prilika se mi je ponujala in sem mislil, mar naj za vsako južino posebe vlamljam? Ne verjamem, da bi bilo ustrezno gospodarju! Pa sem si nabasal vrečo, da bo mir, in nič ne rečem, pravična je ta reč, da bom tatvino plačal z življenjem — tako póje postava! Ampak ni bilo vse, kar sem odnesel, ne pol toliko vredno, kolikor bo sedajle stala moja ječdača in pijača izza zadnjih treh dni. En del tega, če bi bil tedaj imel, pa ne bi bil vlomil in ne bi me prijeli in ne bi imel sodbe. Pa seveda tudi ne bi imel sedajle pojedine. Eh, naj bo, kakor je božja volja!«

Goreče in skesano je molil z gospodoma in je za pokoro zamenjal svoje boljše vino za slabše vino gospodov in še je včasih ugriznil v limono in mu je potem zopet prišla slast po jedi in pijači. Ne Urh Vamplin ni bil zakrknjen človek, niso ga imeli v pesteh zli nagoni; čut lakote je bil sicer precej razvit v njem, toda ne v taki meri, da bi mu udušil vse druge in boljše čute.

Smilil se je gospodoma in sta si dejala, prehuda je za tako reč in takega človeka kazen na vešalih. Sestavila sta prošnjo na presvetlega vladarja in mu jo poslala s posebnim slom. Urhu Vamplinu pa nista o tem nič povedala, da mu ne bi goljufive nade motile spokornega pripravljanja za oni svet in dobrega teka na tem svetu.

Tako je napočilo zadnje jutro. In je bolelo Urha Vamplina, prekratko da je bilo za vse dobrote, za ocvrta jajca, za kuhano vino in za pečene klobasice. Niti ni mogel pričeti, kadar bi bil hotel, nego so se najprej vršile molitve in je sledila izpoved in še so ga obhajali. Šele potem so mu prinesli one dobrote in so dejali, naj hiti!

To si lahko rekel, težko storil!

O, daleč na okrog so slovele pečene klobasice, kakršne so izdelovali večji klobasarji onega mesta, kjer se je go-dila ta historija. Tudi druga mesta slove po svojih dobrotah: Ljubljana se od nekdanj postavlja z mesenimi klobasami, tako okusnih ne dobiš nikoder drugod in bi jih takisto lahko jedel eno uro pred smrtjo. Tržič se ponaša z bržolami, Idrija s žlikrofi, še Škofja Loka ni čisto brez in gre po svetu slava njenih prest, z mlekom poparjenih in maslom. Tam, kjer se godi naša historija, pa so bile pečenice tisto in so jih bili baš zato prihranili na zadnji dan: Urh Vamplin naj odnese s seboj na oni svet čim prijaznejši okus v ustih in spomin v srcu.

Pa je bil tudi Urh Vamplin teh misli: najbolje bodi prihranjeno za nazadnje! — in je pričel z ocvrtimi jajci, prav do-bra so bila in dosti jih je bilo. K jajcem je snedel štiri žemlje in je vse skupaj zalil s kuhanim vinom, cimet je bil notri in nageljeve žbice in sladkor, pogrela ga je sladka pijača in si je nalil in pri-voščil še drugi kozarec.

Tačas pa so prišli ponj: »Holaj, čas je! In še škornjev nimaš na nogah! Kaj? bos da boš šel na vešala? Ni vredno, da jih obuješ? Glej ga, če ni zate vredno, je vredno za druge — spodobi se! Le hitro, le hitro! Pa golorok tudi ne smeš

na drugi svet! Glej ga! Kje imaš suk-njo? Brž, brž!«

In so ga obuvali in oblačili in, gonili dol po stopnicah, v veži je stal voz, posadili so ga v sredi med oba gospoda, zadaj na vozu sta sedela rabelj in nje-gov pomočnik, ob vsaki strani voza so korakali vojaki. Tako si je skozi rado-vedno množico krčil voz svojo pot na poljane, kjer so se od nekdanj izvrševale smrtne obsodbe.

Klobase, znamenite klobase pečenice pa so nesnedene ostale na mizi v celici! Toda niso dolgo ostale ondu, nego sta jih hvaležno pobasala lačna dva stražar-ja, ki jima nikakor niso bile namenjene od gosposke, saj nista bila obsojena na smrt.

Oder na poljani je bila postavila ka-kor običajno vesoljna zadruha tesarjev. Vsak mojster je bil zavezan, da se v enaki meri osebno udeleži tega dela, to pa zato, da ni mogel drug drugemu očis-tati, da je delal vešala — vešala niso bila v čast nikomur!

Vrstile so se predpisane ceremonije: sodnik je ponovno prečital sodbo itd., itd., ukaz je dal rablju in pouk občin-stvu itd., itd., Urh Vamplin pa ni bil dobre volje. Ne, način, kakor so ga iz-tirali iz celice, se mu ni videl obziren. Naravnost v nebo pa je kričala krivica, da so ga spravili ob pečene klobasice. Kako se je bil veselil nanje! Ne, niti grižljaja jih ni utegnil pokusiti, niti ne jih poduhati od blizu! Ko se je spomi-njal klobasic, so mu stopile solze v oko, obrisal si jih je z dlanjo.

Pod odrom na vse plati je šumela množica, videla je Urha, da si je brisal oči, zganila se je: »Govoril bo!«

Pa mu je duhovnik na desni ponudil razpelo, da ga poljubi in si ob njem zaje poguma. Velel mu je: »Urh Vamplin, pravico imaš, da ljudem tam spodaj govoriš slovo. Govori skesane in izpodbudne besede, govori počasi, nič se Ti ne mudi!«

Urh Vamplin je stisnil zobe, grdo je pogledal: torej nič da se ne mudi! In še govori naj! Za klobase pa ni bilo časa in jih je moral pustiti tam na mizi v celi! Ooooo!

Dušna pastirja sta mu želela dobro — zavleči sta hotela konec: včasih se je že pripetilo in je prav zadnji hip prispela pomilostitev.

Toda je bil Urh Vamplin preživo užaljen v svojem čutu pravičnosti in kar mu je prihajalo iz grla, je bilo samo nevoljno brundanje, ki je pač obetalo vihar, ne pa skesanih besed in izpodbudnih nauk.

Pa sta jadorno pokleknila oba gospoda in sta pričela z molitvami, kakršne so običajne ob takih prilikah, in je rabelj še Urha potisnil na kolena, da moli, in sta molila dobra dva gospoda in gledala v daljavo, ali se ne bo morebiti vendarle prikazal sel na konju z belo ruto v roki. Molila sta in molila, nevoljni so že bili gosposka in rabelj in občinstvo, ona dva pa sta molila in molila, morebiti jima je notranji glas dejal, naj ne odnehata, pa ju nihče ni smel ustaviti. Urh pa je bil zmeden, pod vešali je vsakdo zmeden, le na klobasice je mislil, še sedajle

da bi bilo zanje dovolj časa in jezen je bil.

Tako sta minili dve uri, pa se je resnično zgodilo in je na potnem konju v divjem diru se pripodil sel od presvetlega vladarja: Urhu Vamplinu da so vešala prizanešena!

Urh Vamplin je bil zmeden in ni dosti razumel, zakaj da gre.

Šele, ko so ga nazaj peljali v ječo, se mu je zjasnil položaj. Molčal je vso pot. Ko pa so se mu odprla vrata v ječo, je bil kakor doma. Spreletele so mu oči preko mize in je zarjul: »Kje so klobase? Moje klobase? Nihče drugi ni imel pravice, da jih sne. Skleda je tukaj, klobas ni! Kdo mi je klobase ukradel? Kdor jih je ukradel, mora na vešala. Ako so vešala zame, morajo biti tudi za druge! Pravico hočem! In klobase!«

Ni odnehal, ni se umiril. Glas o ukradenih pečenicah se je raznesel po vsej hiši, iz hiše na cesto, po vsem mestu, in so potem v lepem potlačili vso reč tako, da je gosposka obljubila Urhu Vamplinu vsak dan tri pare pečenih klobasic, dokler bo v ječi, izvzemši posrne dni.

Videl sem račun, da je bil snedel Urh Vamplin v teku let skupaj pet tisoč šest sto trideset štiri pare klobasic!

Potem so se ga iznebili.

Toda ni šel izlepa. Ugajala mu je hramna in se je repenčil, da mu gre za pravico.

Pa to je zopet historija zase, morebiti jo kdaj zapišem še posebej.

Pri brodu

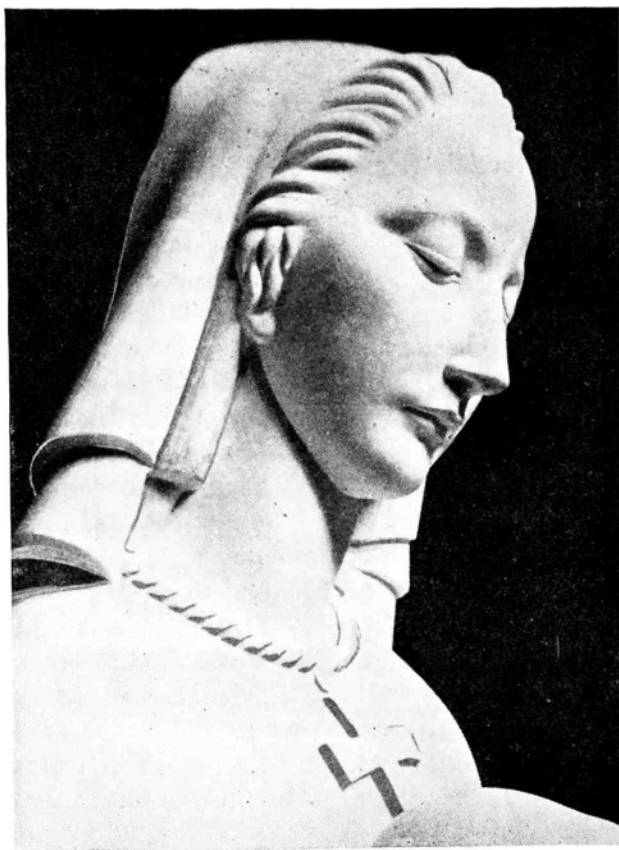
Anton Mohor, Maribor

Brodar, le urno k veslu, hoj!
Ne mudi se, ne glej, ne stoj,
hitim spet k mili ljubici,
k predragi mi nevestici.

Ti trojno plačam vsakikrat,
če vsak tako, si kupiš grad.
le kadar grem od nje nazaj,
nerad plačujem ti tedaj.

Tedaj najraje bi imel,
da zlodej tvoj bi brod odvezel,
narasla Drava naj tako,
da čez ne prišel bi nikdo.

In jaz bi vrnil se vesel,
zavriskal si in si zapel:
čez Dravo več ne vozi brod
in jaz ne pojdem več odtod.

Peter Loboda:
Madona

Dolgo sva hodila. Izlet je bil naporen. Ne morda zaradi pomanjkanja zložnih poti, ne, ne — saj sva se sukala v najbližji okolici mesta. Težkoče je iskal in našel moj tovariš. Dokazal mi je, da človek uganja lahko veleturizem tako rekoč doma, samo če ima za to smisel. In on ga je imel. Dosledno se je izogibal vsake udobne poti. Sicer čemu naj bi imel cepin in vrvi? Tudi nesreče niso izostale, seveda le bolj nedolžne, brez tragike. Meni so se zdele celo smešne, pa le meni. Ko sem se mu smejal, mi je zabrusil, da jaz kot navaden realist tega ne razumem.

»Vi ne veste, da je pravi užitek v premagovanju težav. Vi tega ne morete sprevideti, ker vas je materializem oslepil. Ta učinkuje na ljudi kakor slana na nežno cvetje: mori, ugonablja, je krvnik sreče. Z idealizmom je vprav nasprotno. Vsem stvarjem vdihava življenje, jih lepša z nebeškimi barvami, daje bitjem pravi smisel, jih požlahtnjuje, pretvarja v božanstva.«

Pri vrelcu sva se ustavila, da bi se okrepčala in odpočila na mehki travi. Iz kupa suhljadi, ki sva jo nabrala, je kmalu zaplapolal ogenj in nad njim zavrela voda. Čaj, cukar, rum, konjak, vino, prepečenec, kruh, pečenka, srajca, klobasa in bogve še kaj — vse je bilo v jedilni shrambi mojega tovariša, v njegovem nahrbtniku. Pogled na te dobrane je vplival name zelo ugodno, ker sem bil že lačen in sam nisem imel ničesar pri sebi. Ko je opazil moj poželjivi pogled in sodil moj tek po svojem, mi je odkrito povedal, da principiелno ne da nikomur nič iz svoje zaloge, ker

stoji na stališču, da se mora vsak turist preskrbeti z vsem potrebnim, preden gre na pot. Njegova izjava me ni razveselila. Idealni tovariš je to opazil in pristavil, da mora biti v tem slučaju seveda izjema! Saj me je prav za prav on pobral na poti in vzel s seboj. Tako sem postal njegov gost. Imela sva se izborna, kakor dva kralja. Volja je postajala čedalje bolj židana in kmalu sva odkrila pri obeh izredne pevske talente. Ustanovila sva pevske zbor, ki je enoglasno izvolil gostitelja za kapelnika. Ako bi slišali, kako sladke in nežne melodije so vrele iz najinih grl, bi vas gotovo očarljivo pretresalo, kakor se je zgodilo z vso okolico daleč na okrog. Ne poznam pevskega zbora, ki bi moral kakor najin tolikokrat ponoviti eno in isto kitico:

»Žemljice bi jedel, vinčece bi pil,
mlado dekle ljubil, pa se veselil.«

In vsakikrat je vplivalo drugače, lepše in vsakikrat je občinstvo burno plaskalo. Bil je kulturni dogodek prve vrste. Vsa trava pod nama se je izpremenila v same lavorike, in moj tovariš je žarel od navdušenja, kakor zahaja joče solnce. V znak neizmerneга ugodaja je prižgal viržinko in kramljaj.

»Devičice kadim le ob takih prilikah, ko je moj dan. Dim svojih najbolj priljubljenih cigar puham proti sinjini, da se mi odpirajo nebeška vrata. Kdo od vaše stroke more pojasniti, kaj je razpoloženje? To, kar smatrate vi za neumnost, je jedro sreče.«

Vino se ga je prijemalo bolj in bolj. Tudi name je delovalo, dasi sem ga kot

obziren gost manj pil. V ekstazi je povelečeval ljudi svoje vrste in hudo grajal realiste, h katerim je mene prišteval.

Sadistično je užival, ker se mi je zde-
lo, da me je zadel v živo in da se ne bom mogel braniti. Pa se je zmotil. Pri-
trdil sem mu, kakor se spodobi mlaj-
šemu naproti starejšemu, a obenem pri-
pomnil, da se dobe častne izjeme tudi
med ljudmi mojega kalibra, kar sem
mu hotel dokazati s temile dogodbi-
cami.

Povedati vam hočem najprej, kako
in kje je moj tovariš našel svoj ideal.

Neki dan se odpravi na žabji lov.
Naleti na dvoživko, ki pa ga ni čakala.
Skočila je v vodo, on pa z roko za njo
in zgrabi: »Na mojo vero, to je riba!«
se priduši. Kmalu pa zastoče in izmakne
roko. In glejte! Na njej visi rak.«

»Ali je rak ideal?« me je prekinil.

»Ne, ne, to je šele uvod! Moj tovariš,
ne bodi len, odtrže raku klešče in ko si
nekoliko opomore, začne preiskavati
raka natanko, prav strokovnjaško in —
niti svojim očem noče verjeti, — našel
je uš!«

»Ah, prosim, molčite mi o takšnih
idealih. Zdi se mi, da mi že lezejo po
vsem telesu.«

»To je le drugi del uvoda. Le potr-
pite, skoraj izveste, kaj je povzročila
ta najdba v učenem svetu. Moj tovariš
ima izvrstne oči. Služijo mu bolje kot
drugim drobnogled. Opazi, da je uš vsa
kosmata. Našteje sto in eno kocino in
s tem konstatira, da je posebne, še ne-
znane vrste. Ko bi slišali, kako je zaukal
ob tem spoznanju, mislili bi, da je zno-
rel. Rekel je, da velja to, kar je našel,
več nego zlato vsega sveta.«

»Prismoda!« je bila kratka sodba mo-
jega vodnika, kateremu sem težko do-
povedal, da je moj tovariš le idealist
posebne vrste.

»Ko je uš krstil, da je slišala na nje-
govo ime, jo je poslal znamenitemu uče-
njaku v vknjižbo. Kmalu je o tem zve-
del ves učeni svet. Iz vseh krajev so
romali k uši in šteli noč in dan dlake
na njej. Na svoje oči so se hoteli pre-
pričati, če je vse res, kar je objavil moj
tovariš v znanstvenih časopisih. Ker
niso imeli vsi enako dobrih oči, so na-
šteli nekateri več, drugi manj dlak. Za-
radi tega je nastalo devet in devetdeset
razprav. V dolgem boju se je sreča na-
gibala k tistemu, ki je trdil, da ima uš
le sto dlak. Tovariš je že mislil zagnati
puško v koruzo, pa se je še enkrat opo-
gumil. V ognjevito pisani razpravi je
dokazal vsemu svetu, da ima njegova
uš sedaj res le sto dlak, a to le radi
tega, ker ji je v tem času ena izpadla,
kar se pozna na skoraj nevidni brazgo-
tini. Popolno zadoščenje je pa dobil, ko
je dunajski »Kikeriki« prinesel nečuve-
no novico, da se je znameniti uši izgi-
nula dlaka našla na Bismarckovi pleši.«

»Ej, ej! vi se norčujete!«

»Prosim, poslušajte dalje. Videli bo-
ste, kakšne posledice je imelo to. Izmed
devet in devetdesetih razprav plus ene
je napisal moj tovariš več kot polovico,
tedaj nad petdeset. Moral je namreč
odbiti vsak napad. Ob tistem času pa
so se zbrali gospodje na univerzi pri
zeleni mizi, da bi izvolili novega pro-
fesorja iz prirodopisja. Bilo je več pro-
silcev. Navzlic temu je bil moj tovariš
soglasno imenovan, ker je napisal naj-
več razprav in imel že svetovni sloves.
»Pomislite,« je rekel eden »kakšen ve-

leum! Skoraj vsak teden eno razpravo!« — — Ni to idealno?! Pa ne samo on, tudi drugi so zasloveli ob tej priliki. Še tisti, ki je napisal več razprav o vplivu ušje dlake na politični talent, sklicujoč se na »Kikeriki«. Zanj so ustanovili celo posebno stolico.« Naveličal se je sedenja. Napotila sva se proti domu.

»Vam se zdi mogoče vse to neverjetno!« sem nadaljeval svoje pripovedovanje. »Imamo visok forum, ki nespodbito odloča, kaj je idealno, kaj spada na višje mesto in kaj ne. Vseh omenjenih posledic ni imela tista uš, marveč le tista dlaka, ki se je zgubila, ki je ni bilo več. Torej le ideja dlake je bila mogočna gonilna sila. Da je res, dokazuje primer drugega tovariša. Ko je ta slišal, kaj je vse dosegel prvi, ki ni niti razločal ribe od raka, je mislil, da se bo njemu isto posrečilo. Bil je pravi mojster v lovu. Poznal je natanko, kje se raki najrajši drže, katera hrana jim je najbolj priljubljena, kedaj so najokusnejši, kako se najlažje ujamejo. Iznašel je tudi jako učinkovite pasti za rake. Mislil je, če je tak tepec dosegel takšno čast, kakšno bo šele on! Napisal je razpravo, v kateri je korenito pokazal, kaj vse zna, a se je prav tako korenito zmotil. Gospodje pri zeleni mizi so se spogledali in se pomilovalno smehljali. »Kaj hoče tale? Prvič je napisal eno samo razpravo, drugič je ta razprava materialistično spekulativnega značaja, tretjič ni v njej nobene ideje, ki bi zrevolucionirala duhove naših učenjakov, kakor se je to zgodilo z epohalnim delom o »Ušji dlaki«. Zato tega gospoda ne moremo upoštevati.«

Gostitelj je molčal. — »Ker smo že pri eni vrsti idealistov, vam hočem po-

vedati še anekdoto o oslovi senci, iz katere spoznate drugo vrsto.

Bilo je v času, ko se je filozof Kant mučil z razlago duhov in drugih takšnih stvari. Takrat je začel z nekim tovarišem na pašnike. Solnce jima je nagajalo, da sta prav težko mislila, sence pa nobene. Kar zapazita osla brezskrbno mulečega travo. »Vidiš,« je rekel Kant, »ta sivček bi bil dobrodošel s svojo senco, če me ne bi motila njegova prisotnost.« Spoznavši njegovo dobro idejo, reče tovariš: »Osel me prav čisto nič ne moti. Kratkotako si ga odmislim in se usedem v njegovo senco brez njegga. Tako je tudi napravil. Osel pa se ni zmenil zanj. Obračal se je, muhe si otepal in brcal. Pri tem je zadel Kantovega prijatelja tako nesrečno, da se je ta raztegnil mrtev na tla. Bistroumen, kakor je bil, je Kant takoj spoznal, da je bila tu pomota. Rajnki si je odmisлил osla, v resnici pa mu je delala senco mula. Zato je sklenil, da bo predlagal obvezni tečaj iz prirodopisja za filozofe, da ne bo več takšnih tragičnih zamenjav. Ko je tako razmišljal v svoji žalosti, sliši krohotanje iz muline sence: »Glej, glej! čemu se cmeriš? Saj je vse v najboljšem redu. Ko sem čutil udar, sem spoznal, da je tudi moje telo na poti. Zato sem si ga takoj odmisлил in sedaj naj brca osel ali mula, mi je vseeno.« — Za Kanta je bila to nova resnica, ki jo je objavil v svojem delu »Sanje nekoga, ki vidi duhove.« — Iz vsega tega spoznate, da imamo dvojne vrste idealistov. V eno spadajo odmišljujoči, v drugo domišljujoči. Med obema vrstama so brcajoči realisti, osli ali mežgi. Moj voditelj se je namrdnil in se poslovil. Od takrat me je preziral.

Zov

Dodji mi, fantazijo, o dodji
u ružične zore moje prve mladosti,
kroz velove sanja i bezbrižne radosti
mojom dušom prodji!

I ostavi u njoj ruže
sve prve, što rese tvoje mirisne grane,
ostavi mi snova svojih najbujnije sane,
ti — duše moje družu!

Razdri velove tame,
zasini bojama duge i sunca,
zastruji lahorom mira s gorskog vrhunca,
gdje rastu lovori i palme.

Dodji mi skoro, o dodji,
duša te čeka željno;
krinovi prijestolje rese,
žute mirišu ruže
za tebe — mili moj družu...

Sonet

Oh noć je tako tajnovita, bajna,
a mjesečina na pute je pala;
po zvijezdi ja sam poljubac ti slala
i uzdah prepun života mi vajna.

A ti sad snivaš i ne misliš, dragi,
da jedno srce samo za te bije,
da moja duša već vesela nije
i život nije onaj ubav, blagi.

A mene boli, mene peče rana,
dok ljubav ruje po duši duboko
i suzno mi je, neveselo oko.

I zbog tebe mi tihi smiraj dana,
vedrina noći, kao što je ova,
u krilu svome donosi bolova.

Spomen

Dao si mi ružu, još i sada leži
pokraj slike tvoje svenuta i mrtva,
dokle miso nekud u daljinu bježi,
od tebe se kida. Već je dosta žrtva
što na oltar moje ljubavi sam dala,
kad sam njenu sreću istom upoznala.

Taj spomenak mali sad/u meni budi
sjećanje na prošle, a presretne dane.
Moje sanje, ljubav, oduzeše ljudi,
vihor zlobe slomi rascvjetale grane.
Samo jedna ruža, spomen prošlih dana,
oživljuje sliku nekadašnjih sana...

Iz daljine

Iz daljine čujem akorde klavira,
a nečija ruka tako vješto svira,
u pianu mekom svaki trzaj hvata,
dokle sunce šalje zadnji pramen zlata.

Preda mnom na stolu žute ruže stoje,
mirisne, lijepe ljubimice moje;
ja ih ljubim tiho, slušajući zvuke,
u mislima gledam one drage ruke

što sad vješto skaću tipkama klavira,
a arija divna u dušu me dira.
Moje ruže ljubim u nekoj ekstazi
i osjećam — suza polagano slazi...

Akordi su tiši. Ne čujem ih više,
gledam kako lahor nježno granje njiše.
Sunce je već zašlo, nestao je dan —
iz visina plavih sad dolazi san...

U suton

Posljednje zrake sunčane su nestale,
a moje misli nisu prestale
letjeti u daljinu,
gledati u dubljinu
moje duše...

Koprena meka i fina,
plavkasta i mila
zemlju je obavila...

Vjetrić je nečujno lišćem prolazio,
do moga lica dolazio
i mekano njega poljubio...

Prsti su takli lagano tipke klavira...
Duša je moja trebala mira.
I ja sam svirala,
lagano tipke dirala,
molove tužne birala,
dok mi je duša plakala,
drhtala...
jadala...
u mekom pianu,
fugama brzim,
molovima tužnim...

Zadnji akordi

Svud opalo lišće po putima leži,
a jesenji veo zavija lagano
putove i ravni...
Posvuda su tavní
osjećaji pali,
a poljima jesen sa pustošem bježi.

Kroz velove sinje jeseni ja gledam
kako sanje moje odlaze iz duše
nekud u daljinu;
kroz mračnu visinu
vidim nove boli kako k meni idu,
a ja im u dušu ulaziti ne dam.

I dok vjetar skida požutjelo lišće,
dokle jesen vlada pustošeći kraje,
duša mi se bori,
a plam neki gori
u dubini njenoj,
gdje su nekad sanje svježije bile cvijeće..
Sad su suho lišće.

Samo svelo lišće jesu moje sanje
i već ništa nema,
što bi moglo dati život im iznova
u pustoši bolnoj nekadašnjih snova...
A dušom mi zadnji prolaze akordi,
ti ostaci tužni nekadašnjih snova,
ti akordi jesu: sjećanje i čežnja,
obaviti mračnim velovima bola...

Jočem za belimi dnevi

Jočem za belimi dnevi, ki duši so bili zdravilo,
srecu opoj in sladkost in še pesem prelepa.
Sam sem ostal sredi pota, še solnce me je zapustilo.
Čutim ječanje vetrov in bridkost, ki tesno me oklepa.

Zdravka Ocvirk, Ljubljana

Rože na oknu sklonile so glave, kot da so umrle,
v sobi je tiho, da čujem sree, ki mi bije,
smeha nikjer in ne toplih oči, da bi zrle,
le mesečina na stene mi včasih prisije.
Jočem in čakam, da smrt še potrka na vrata.

Pobožala si

Pobožala si z mehko me roko
in s toplo si besedo me sprejela,
v poljubih vročih lica so gorela,
ko prišel k tebi ljubica sem po slovo.

Zdaj truden vračam se od dolge poti
in nate mislim in ti pesmi pojem,
ah, saj nihče ne ve, kako je v srcu mojem,
kako stoterno bolj sem vzljubil te v samotí.

Komaj je pomlad prišla . . .

Pehani Polde, Ljubljana

Komaj je pomlad vstopila,
že o mežu sniva panj;
v srca nad je natrosila
in vzbudila tisoč sanj.

Smrekam vitkim v tihem gozdu
srečna doba je prišla;
dramijo spet stari znanci
iz globokega se sna . . .

Nad zeleno plan življenja
cvetke dvigajo glavé,
kukajo in šepetajo,
ko da bajke se glasé . . .

Solnčni dnevi — zlate nade
se v očeh odsevajo;
žarke želje o ljubezni
nežno pesem pevajo . . .

Na razpotju

Daljne ceste osamelost
me zajema vsepovsód,
kjer prekrižala življenje
mi je tvoja solnčna pot . . .

Ker že tesno me oklepa
nenasičena bolest,
v strahu vedno pričakujem
le o tebi vsako vest.

Ko v samoti bom posedal
na življenja trdih tleh,
morda bolj od tvoje tuge
mučil mene bo tvoj smeh . . .

Oton Gašpari: Hišica (risba)

Dež srebrnih ros škropi,
metuljčki iz posteljic planejo,
trudne oči si pomanejo.
Murni zapeli so jutranji spev,
maki se k detetu sklanjajo,
angeljci zibel poganjajo,
solnce poslalo je božji usmev.

Mavrica čez nebó se zlija,
po zlatem polju hodi Marija.

Izvor prekmurskih cehov

Franjo Baš, Maribor

Svojevrstna narodopisna zanimivost Prekmurja so cehi. Ob desetletnici jugoslovanskega Prekmurja je našo širšo javnost opozoril na nje Jožef Meško v »Slovincu«; v domačem prekmurskem časopisju pa je ob raznih prilikah poročal o cehih v izpiskih Jožef Klekl mlajši.

Današnji prekmurski cehi so v nasprotju z mestnimi cehi, n. pr. s škofješkimi, kmetjski pogrebni zavodi in obecnim društvom, ki skrbijo za lepšanje cerkve in vsega, kar k njej spada. Kratko rečeno, prekmurski cehi so ljudska cerkveno-olepševalna in pogrebna društva. Po njih značaju je navadno, da je sedež cehov največkrat zvezan s sedežem župnije. Kljub svojemu imenu nimajo današnji prekmurski cehi nobene zveze z obrtjo; v njih daleko prevladujejo kmeti. Tudi v lončarski vasi Filovci nima tamkajšnja od ljudstva ceh ime novana zadruge nobene zveze z obrtnim cehom v preteklosti, ker predstavlja filovski »ceh« od Zadrugne zveze v Ljubljani po svetovni vojni organizirano edino filovskih lončarjev.

Cehi so razširjeni po vsem Dolenjskem in Ravenskem; zaenkrat mi ni še tozadevno znano Goričko. Poznajo jih prav tako evangeličani kot katoliki.

V posamezni župniji je ponekod samo en ceh, drugje pa jih je zopet več.

Narodopisno najvažnejše je vprašanje, odkod so se razvili današnji prekmurski cehi. Dati odgovor na to vprašanje, je namen mojega poročila.

Hvaležnost mi nalaga ob tej priliki prijetno dolžnost, da se iskreno zahvalim za prijaznost predstojništvu črensovkega ceha; prav posebno zahvalo pa izrekam g. Jožefu Kleklu st., da sem dobil za daljšo dobo na vpogled najstarejšo računsko knjigo črensovkega ceha.

I.

Izmed obstoječih cehovskih knjig odgovarja na naše vprašanje najstarejša računsko knjiga čevlarskega in kožarskega ceha v Črensovcih. V začetku tega, v cehovski škrinji v Črensovcih se nahajajočega rokopisa, se nahajajo pravila čevlarskega in kožarskega ceha v Beltincih, katere je potrdila Marija

Terezija 23. oktobra 1778. Od Marije Terezije potrjeni izvirnik se nahaja danes v Beltincih. Dne 1. januarja 1823 v Ivanjcih (Prekmurje) uradno overovljeni madžarski prepis beltinškega čevljarskega in kožarskega ceha pa tvori začetek stare računske knjige današnjega ceha čevljarjev in kožarjev v Črensovcih. Overovljenemu madžarskemu prepisu beltinškega izvirnika sledi v črensovski računski knjigi sledeči slovenski prevod:

Plemenitoga, y postuvánoga Soustarszki y Vosárszki Mestrov Czeha, od Szvetle Rýmszke Cezaricze, y Vugerszke Kralicze Marie Theresie letta 1778ga Meszecz 23ga Octobra vu Vogerszkom jeziki napiszani, y potridjeni Czeski Artikulusi na Szlovenszki Jezik preobřnyeni ctak sze nahajaju. Naimre:

Prvi Artikulus. Pokedob vszakoga Csloveka dusnoszt tou szeov dapřnósa, ka Gospona Bogá Diku nepresztanoma ober vszega zvisávati, y nyegove Szveto Szvetloszt v — sztrahi, y poulek Krsesánszkoga réda v sivlejnyi poveksavati, y tak poulek toga Szvéti Blagoszlov vszaki da zadobiti more; za toga zroka volo 'z-ete Soustarszke, y Vosárszke Mestrie vkuper szpráveni Czejszki poulek náredbe krsesánszke kak najhitrej z czejszkim sztrouskom edno dosztoino Zasztavo (csi esese nebi bila) szebi szpraviti, y v- Fárnoj czérkvi drsati, y pod Touo na Tejlovo, y vuszmi dén Tejlovoga obszlasajoucsai Processiai vszi Mesterski Lidjé, y nyihovi Ditiszje z Inasi vküper (v kaksoi sté vöri oni bi bili) sznajсно sze posztaviti, y tam szebé posteno, ponizno, y pobosno zadravati dusni bodo; steripa brez dobroga zroka na imenüvane Processie nebi prišli, Mestri zdvema füntoma, Ditiszje pa zednim füntom voszka prepiszanoi Czérkvi na potreboueso naj sze kastigajo; Zvün toga v szaksen Leti vczetvéri Kvátrni Dnévi, tak ravno na etoga Czejha szvétesnyi

Dén nyihovoga Patronussa Szvete Mese za nyihovo Szvetloszt Vugerszkoga, Apostolszkoga Králya, y poglavára za Szrečno ravnyane, za poveksávanye Szvéte Materé czérkve, y za Blagoszlov Országa, tak rávno v — etom Czejhi bodouce, y preminouce sive y Mrtve szülsiti dati, y gda sze té Mese szlúsile bodo czejski Mestri, y Mesterszki Ditiesje z Inasi vküp (kakse sté vöre szou) v persouni na zoucsi moreju biti, y té messe pobosno poszlúsati moreju, y na offertorium (zvün Inasov) vszi iti dusni bodo, steripa brezi dobroga zroka kteim Messam nebi prisli, taksi Mester eden fünt, Detits pou fünta suti, ali bejli voutsz na szpomenouto Fárno Czérkev za kastigu dati more, csi pa brezi zroka Inas za osztáne, na meszto nyega nyegov Mester deti csam vö odrígjeno kastigu na pou placati dusen bode. Drügi Artikulus. Etoga czejha Mestri vsebránom etoga czejha Letov dnévi, tak rávno v — czetvéri kvaterszki dnévih vküp sze szpraviti moreju, y teda v ceisko Ladiczu navadne Leitne, ali pa Gvaterne notri idouese peineze dusni boudo doli posztaviti. Zvün toga y drgouts tudi gda sté Czemester potrejbno boude szoudo, y Czéjszka dugovanya tok bodo seleta, gda sze naznánye dá po Czemestri vküp priti dusni boudo, y vtaksem Szpráviseci Czejska dela odprto, y brezi závezka kaksega Szkrovnoszti dela czejska tihi, y mirovno naj zkonesavaju, y dokoncsaju, csi bi pa steri ztaksega Správisesa vö ostao brezi dobroga zroka Mester pétdeszét, Detics pa dvajszeti pét gyukeczov plácsati düsen boude. Kastiga pa od ete véksa najsze ne jemlé. Czi pa steri zmed Mestrov ali Ditiesov na szvoju potreboueso gledécs szprávisese dersati bi selo táksi za volo toga pri Czemestri naj sze zglászi, y teda Mester oszen-deszét pét, Detics pa Stirideszét dvá gyukecza naj dá vzejsko Ladiczu. Trétji Artikulus. Czemestrovu zebéranye vszako Letto szlejdneyega czejha Letta dnéva naisze drsi tak, ka vküp sze szprávisi Czejski Mestri, teda Czech Mester, alipa tiszti sterim szo pri rokai bili Czejski dohodki, od tiszti dohodkov racsun naj dá, tou gda

sze zgodi, k sztáromi Czeh Mestri esese dva zmed Mestri naprej najsze posztáviu, y med teimi treimi steri vecs rejesi (ali voutumov) dobi; alipa prvi Czemester naj szez nazaj potřdi; szez za Czemestra zeberé, ý tak tomi znouvies Zebranomi taki Czeiske Ladicze klücs vrouke naý szez dá, ý eta naj szez zgodijo pred ednim od Zemelszke Goszpodé vö poszlanim Commissarom, na zaucsi bodoucsem, brez steroga na zoucsi bitja, drüga zprávisesa nikoli nemrejo szez dersati; Czemester czejske Mestre brezi vszega odebiranya Sztäre, ý Mláde ednáko v Czejsko szprávisese more pozvati; poulek toga Czejha etoga Articulus je, da vszaki Czeiski ka naj zná, ý poulek nyih ka szez vszaki boude znao ravnati, teda gdsaze Cze-Mester zabéra, ý vsetvéri Kváterni Dnévi dersétsi szprávisesai odperto rázumno naj szez preestéjo vszeim na csütejnye, ý esibi sto zvün tej szprávises te Articuluse pre-stete meti selo, tak szez nyemi naj dopi-szti, ali tak, ka dvajszeti pét gyukeczov vcejsko Ladiczu přvle naj posztávi. Střiti Articulus. Csibi steri Mladéncz vetom vküp szprávlenom Czejhi Mestriju vesiti bi szez 'selo, naj opřvin more pokazati, ý poszvedocsiti jeli je zpostene zákonszke posztelé rodjeni, teda pa od notri vdinyá-vanya dvá Rainska, gda szez pa tri lejta Ina-ska szpunijo, i gori szez odszlobodi, ýno med Detiese szez gori zapise pá dvá Rainska od szlobájanya, ý od Návucsnoqa Liszta vö resávanya szez vküp vcejsko Ladiczu naj notri dene; teda pa za volo szvoje Mestrie bousega vesenyá taksi oszlobojeni Inas tri Lejta naj vándra; poulek toga ý Mesfer dusen boude ka szvojega Inasa naj osztro ne dersí, ý nyega od vesenyá szove Me-strije na drügo szvojo hisno szlúsbo gle-doucs naj ga ne vlecsi, liki vmestriji naj ga nucza, ý v'szem dobrom, ý vstráhi Bó-sem 'vrlo naj ga vesi, esi pa metemtoga pokes Inas szvoih Leit vesenya vö szpuni Mestri nyegovomi szmřt szez pripeti, teda Czejj szk'rb naj má na Inasa, ý řéd naj vesini zavolo nyega, ka jeli naj pri doviezi osztáne? alipa k drugomi Czejskomi Mestri. pri sterom vesenyi Mestrije szvoje verlo dokoncsati more ali szez da, ali nej? P é t i

Articulus. Csi bi steri med Detitsi Soustarszkmi, ali Vo'sárszkmi v etom vküp szprávlenom Czejhi za mestra posztati bi selo, tiszti naj přvics zato ka szez notri oglászo eden Rainski vcejsko Ladiczu more notri posztaviti, tedapa vcejskom szprávisesi od postenoga roda, Vándranya, ý Leit posteno vö szpunyenih szvedocsán-sztva Liszt na prej pokazati more; eta pa gda szez vesinijo, ka szvoje Mestrije dus-nosztí naj zná, etoga Czejha Articulusi brezi vsze Taxe pred nyim naj szez pre-estéjo, tedapa Zemelszko goszpodo z vszom dosztojnosztjom na tou bode proszo, ka naj ga med obcsinszke sztanovnike notri vzmemo, za volo koga, ý vtom gvisen more biti, ka od szvoje vucsne Mestrije probo more posztaviti, zato naj proszi od Mestrov eden dén na preglédanye szvoje mestrije, ali pa kak szez natsi veli Remeka. steri dén poulek nyegove Mestrije, Mestri naj nyemi odrédiju; naj pa tak boude toga szpome-noutoga Remeka delo odréjeno ka naj doszta ne kosta, li tomi haszek vzéti, ýna lejke peineze ob'rnójtí naj szez more, steri szgotovleni Remek teda po czejskih Mestrin od Zemelszke Goszpodé na tou odrejenim Commisárom na zoucsi bodoucsem najsze preglédne, ý csibi kakso ménso falingo vnyem naisli, takso falingo 'zednim, zdve-ma, ztrejmi, ali naj vise stiramí Rainski more resiti; csi pa vtóm Remeki veliko falingo bi naisli, teda ali na nouvoga Re-meka delo (ali pa kak drügi Mestri szou-dili bodo), na vesenyé szvoje Mestrije na dale naj szez vpouti, kastigo za toga volo naj nejma, ý csibi Czejszke Taxe kaj přvle dao, naj szez nyemi ý tiszto nazaj pově-né; Steripa dobro szgotovi szvoj Remek, taksi vcej taki naj szez notri vzeme, ý Zemelszkoj Goszpodi ka med obcsinszke sztanovnike szez bode mógeo notri vzéti na-prej naisze posztávi, teda Czejszko Taxo vpetnaiszet Rainski poloviczo taki, polo-viczó pa na konczi Leta naj polosí vCzej-szko Ladiczu. Szlobodno boude nyemi tak, kak drügomi Mesterszkomi csloveki Me-striju delati, Diticse ý Inase tüdi dřsati, na dale pa szakse goscsenyé, ý pítje prepoue-dáva szez, niti je nej szloboudno etomi vküp

szprávenomi czejhi od taksega Nouvoga Mestra, ali Oped, ali piti prosziti, menyé pa za volo toga nyega tersiti. Sés zti Articulús. Mesterszkoga Csloveka szin, ali Detics, steri v'etom Czejhi vküp szprávenoga Mesterszkoga Csloveka csér, ali Doviczu za szvoju 'senu bi zéo, ý Mester bi 'selo biti, taksi rávno tak, od vandranya, ý vesenyá szvedocsánsztvo more pokázati, y Remeka delo, ý drüge dusnoszti tak, kak i zvünszki do kraja more szpuniti, od toga niti zpeinezi sze nemre risiti, od návadne Mestrie metemtoga Taxo na polojno v Czejsko Ladiczu doli plácsati dusen boude. Szédmi Articulús. Szlobodno bode etomi vküp szprávenomi Soustarszskomi, ý Vosárszskomi czejhi v drügi Mesztaj sztojécsé, ý Zvünszke Soustarske, ý Vósarszke Mestre po ednom v Czej notri zéti, pouleg toga dönok szvoje Articulouse v zvünszki mesztaj sztojécsémih Mestrih vküp dšsati ý ménsi Czej stomi vküp zprávenomi Czejhi góri posztaviti prepovedasze, taksi zvünszki Mesterszki Cslovik pa, Steri sze vete Czej notri zapise od regyeno Taxo szamo na pou dusen je plácsati, na Tejlovszko Processio pa (csi dobrogá zroka nebode meo, alipa nyegova dalekoucsa nyega vö ne zeme) dusen boude priti, tak rávno na Dén Czejha ý Kvaterna szpráviscsa priti, ý Kvaterne pejneze doli posztaviti dusen boude, ali pa vtaksem vrejmeni poszlati peineze csi brezi dobrogá zroka za midi, taksi, té pejneze szletkar po duplom plácsati dusen boude. Ouszmi Articulús. Kak ý vszakomi neznánomi, ý zvünszskomi Krámari, Tršezi, ý szake féle Mesterszskomi Csloveki brezi vszega zebéranya Szvojo partejko, ý zrokámi pripravš leno delo na Orszacska, ý ménsa szenymá szlobodno je notri pñreszti, odávati, ý odati dopiszti sze, Suprotivnim nácsinom vszem teim, ý tisztim Soustarszskim, ý Vosárszskim Mestrom prepovidáva sze steri szo nej v etom Czejhi szvoje delo zvün Szenymov veto Meszto notri pñreszti, ý etim domácsim vetom Czejhi vküp szprávenim Mesterszskim Lidém na kvár ocsiveszto, ali pa szkivoma odávati, ý tersiti, elipa Soustarszsko, ali Vo'sarszsko Mestriju delati,

ý v peineze szpraviti nej je szloboudno, niti sze nyim pod niki nácsin tou ne dopiszti, ý csibisze vtoum meszti taksi najseo, tiszti po Czemestri zpovelejnyem Zemelszke Goszpodé poulek vrejdnoszti najsze kastiga, ý zmeszta naj sze vö zapovej; ka sze Nemesko praviczó, ý Szloboscšino doš tice, nyim po sterom sté Soustarszskom ý Vosárszskom Mestri, delo na szvojo potrebouso delati csibi 'seleli dati szloboudno boude. Devéti Articulús. Pokehdob vdober réd szpráveni czejh Bosi sztráj, ý Ljubav Blisnyega, poulek toga dober réd ober vszega lyüblénoga vsšiny, záto eti szpomenouti Czejski Mestri Bougi drágo, ý dobrovolno 'sivlejnye naj nosziju, szlosz noszt naj lyübiju, ti sztarejsi teim Mlajsim dobro példo naj Káseju, ti Mladi kteim Sztarejsim vsze postényé naj szásüjo, Mesterszki Dititsje szvoje Mestre naj postüju, ý podlosni naj nyim boudejo; Czejski Mestri toga Czejha delo (vsze odlácsanye, szvadlivozt, nepokornosz na sztrán poztaš vivši) trejzno, mírovno, ý pravitsno naj dopñnasaju, odrediju, ý vszo szpáko naj na sztran posztáviju, ki pa prouti ovoi náš redbi boudo hodili, ý nepokorni bodo, ý eden drügoga zbautüje, naj moucs má Czejs mester prouti taksem nepokornim pregrešiteli pravicsnoga szouda vsšiniti, ý kastigati, ali tak, ka taksa kastiga na eden, dvá, tri alipa najvise stiri Rainske naj ide, na vise pa nej, stera strán pa szteim szoudom nebi bila zadovolna szlobodno nyoi boude brezi vsze kastige pred zemelszkoga Goszpouda szvojo teskoucsó na prej dati; csibi pa steri v Czejszskom deli szvoju tosbou nebi pred Czejh, liki na dale bi neszeo, zatoga volo sze tüdi naj ne Kastiga, csi pa steri zmed czejszkimi za volo vékse greš hote, ý hüdoga dela bisze tou'so, steroga szoud ober czejszke 'smoznoti bi biu, taksega brezi vszakoga odlásanya Czemester zemelszkoj Goszpodi na znánye naj da, ý tam odnet naj szoud csáka, za teim pa, kak szakeféle Czejszke Taxe pejneze, tak rávno pejneze kastige vCejsko Ladiczu naj notri sze deneju. Deszéti Articulús. Vrejš dno je ká vszi Czejski poulek szvoe Mesz trije naj osztánejo, ý eden vdrügoga me-

striju naj sze ne meisa, liki szaki poulek szvoje Mestrije naj osztane, ý zátó csibi sze kaj taksega naprej daloú, ý med dvemi Czejhi kakse pitanye bi sze gori podignolo, tak tiszti, steri tosbo podigne, ý prouti steromi sze 'selo tousiti, naj pri Visesnyih szvojih zglászi, ý zadovolsesino naj proszi, csi bi pa med teimi Czejskimi Mestrih vékse pitanje ý tosba, bi sze na prej dala, tak zemelszko Goszpodo za volo toga bodo mogli poiszkati. E d e n a j s z e t i A r t i c u l u s. Csibi szpripessenyem vnoga Soustarszkoga, ali Vosárszkoga dela na prej daloú, takse delo nej szamo ednomi Mestri dati, niti szám eden Mester vsze delo na szébe naj ne zeme szkvárom drügi Mestrov, liki Czejh med druge Mestre poulek szouda szvojega naj rezdeli, ka naj szaksi poulek taksega dela haszek má, poulek toga dönok ki kakse delo delati dá, poulek nyegove voule szloboudno boude na zgotávlanye taksega dela szebi Mestra zebrati. D v a n á j s z e t i A r t i c u l u s. Vrejdno je itou ka gda zdrügi várasov, ý meiszt kaksí Soustarszki, ali Vosárszki Detics veto meszto notri pride, taksega brezi znánya Czemestra nikomi zmed Mestrov naj nede szlobodo na szvoj Mihely notri prijéti, liki taksi prihodni diticsje naj sze notri oglásziju pri Czemestri, ý poulek reda od Sztaroga, do mládoga naj da delo iszkati, ý tiszto, steri naj vékso potrebouco má, ga dati dusen bode. Csi zátó dönok steri Mester ober taksega Diticsa steri szeje nyemi poulek réda dao, drügoga Diticsa za volo szvojega szíunoga dela zdrügoga Meszta szvojim sztroskom szí je szpravo Czemestri naj za volo nyega glász dá taksega Diticsa na szvoi Mihely szlobodno notri prime. T r i n á j s z e t i A r t i c u l u s. Pokehdob vdobro szlosnoszti sivoucsi Czejski Mestri te da naj bole sze gori zburkajo, gda steri Mesterszki cslovik tomi drügomi Mesterszkomi Pajdási nej szamo naszenyi, ali pa vdrügi meszta nyegovo delo pred drügimi posotáva, ali pa nyegovo Mestriu zadersava, ali ka je pogibelnejše njegovo dr'sinu 'zobecsanyom vékse placse inacsi kak vkraj zové, nori, ý odvábí, zato csi steri Mesterszki cslovik, ali pa Detics vetom vküp

szprávenom Czejhi vtaksem bi sze zapopadno taksi Mester na dvá Rainska, Detics pa na eden Rainski od Czejha naj sze kastiga. S t i r i n á j s z e t i A r t i c u l u s. Pokehdoub poulek Orszátske právde Szlávne Vármegye na delo Mesterszkih Ludih czejno odregyüjo, ý nametávajo, za to etoga Czejha Mestri boudosze tüdi poulek toga dr'sali. P e t n á j s z e t i A r t i c u l u s. Gda steri zmed etih vküp Szprávenih Mestrov, alipa Deticsov brezi sztrouska boude, ý obete'sa blisnyeka Lyübbav, ý k'csánszka dusnyoszt szevo dop'náša ka naj na táksega drügi Czejski skrp majo, ý nyega naj pomágajo, csibipa za volo szírmastva szükesen biu na povernejnye szvojega zdravja, tak sega Czejdusen bode zpejnezi Czejszke Ladicze tüdi pomágati, poulek toga dönok csi betesnik ozdrávi, ý priliko bode meo 'zCzejske Ladicze gori vzéte peineze nazaj povínouti dusen bode, csibi szepa taksega betésnika betek poveksavao, ý vüpanya nebi meo kabi ozdravo, tak ták si na düsi naj sze obveszeli, ý brezi szpouvedi naj nemerjé; taki brezi szaksega odlásanya csi Mestri boude, Czemester, csi pa Detics ali Inas nyegov Mesterszki Ver't ovoga Meszta Plibanusi za volo nyega naj glász dá pod kastigov dvá Rainska. S e s z n á j s z e t i A r t i c u l u s. Taksega Mesterszkoga csloveka vdoviczi steri je premíno, ý ona escse nyegovo Imé noszi szlobodno boude Mestriu delati, steri je Czeih dusen szígdár szpametnoga, dobroga ý pri Mestrii razumnoga Diticsa dati csi pa metemtoga zvün etoga Czejha Mestrie, gdrugomi csloveki zamos odide, Mestriu na dale rivati neszmei, ý naj sze taki nyej prepovej. S z e d e n n á j s z e t i A r t i c u l u s. Gda steri roga gori szpomenoutoga czejskoga Csloveka 'Sena alipa dejte merjé teda nazprévod vszi Czejszki moreju iti, ý Mrtvo Tejlo do czintora szprevoditi dusni bodo. Steri bi pa tou brezi dobroga zroka zamüdo tak Mester na dvajszeti pét guyukeczov, Detics pa na dvanájszet gyukeczov naj se kastiga. O s z e m n á j s z e t i A r t i c u l u s. Ka vszga tá, stera szo eti gori zapiszana Kasze vörnej bodo mogla obder'savati, ý Diko Bo'so gori podignuti, lagoje zpacslivo 'sivlejnye odpra-

viti, ý dober 'sitek notri prineszti, Kak i Czejska Dela teim bole naj vbousen rédi tecséju dusni bodo etoga Czejha Mestri szebi od Zemelszke Goszpodé ednoga Comessára vö prosziti, steri vszaksem vrejmení szpráviscsa, znyegóvim na zoucsi bitjem vsza Czejska dela tiho, pravicsno, ý brezi vsze szuprotivesine z Czejskimi vku-per dokoncsati dusen bude.

Priszega za one ki v Czej sztoupijo.

Jasz N. N. priszégam na 'sivoga Bogá ki je Ocsa, szin, ý Düh Szvétí, na Bláseno Di-viczu Mariju, ý na vsze Szvétze Bóse, ka Jasz vsza ona, stera szo vetoj Králeszkój nam vszeim vö danój praviczí, ali v- Articulusi nahájajo, bodem poulek mogoucsnoszti moje vörno obdr'savao, niti nikaj, naj ménsega Szkrivnoga Czejskoga zprávischa, ali dokoncsányá zvünszkim, ki szo nej v Czej vö ne ovádim, poglavárom nassim Czejskim sesém vuszem pokoren biti, tak mi Boug pomozi amen.

Priszega za onoga, ki Cze Mester posztáne.

Jasz N. N. priszégam na 'sivoga Bogá ki je Ocsa, Szin, ý Düh Szvétí, na Blaseno Di-viczu Mario, ý na vsze Szvétze Bóse, ka jasz od etoga plemenitoga Czejhá za Cze Mestra iliti poglavára posztávleni poulek mogoucsnosti, ý razumne pámeti moje bodem tak ravnao, ý dopřinasao mojo dusnoszt ka etoj Czejskoi Brátji naj ménsi Kvár szám rad, ali po nemárnoszti, ali szkaksim drügim talom ne vesinim, ý vsze Czejske zkrovnoszti zamucsím, niti zvünszkim ki szo nej vete Czeih vö neovádim; zricsjouu, ý zapouvidi, stere sze vetoj Králeszkój praviczí, knigi, ali Articulusih Czejskih nahájajo, sesém doprinásati, tak mi Boug pomozi amen.

Slovenski prevod madžarskih cehovskih pravil je nastal istočasno z madžarskim prepisom 1823. Dokaz temu so ista pisava madžarskega prepisa in slovenskega prevoda ter dejstvo, da sledi slovenskemu prevodu zapisnik no-

vembra 1822 izvoljenega cehovskega načelstva za 1823.

Slovenski prevod se od madžarskih pravil razlikuje po tem, da ni overovljen, nadalje pa manjka slovenskemu prevodu v uvodu naslov cesarice in pravni povod za izdajo cehovskih pravil, na zaključku pa pravna odobritev in izročitev po državni in županijski oblasti; slovenskemu prevodu manjka joči deli so pri madžarskem prepisu pisani v latinščini.

Z zgodovinskega vidika kažejo navedena cehovska pravila zadnji ostanek cehovske upravne in sodne samouprave iz srednjega veka. Državna oblast je v novem veku z rastočo močjo deželnega kneza omejevala vedno bolj tudi cehovsko samoupravo. Doba Marije Terezije pomeni tudi na Madžarskem čas, ko prosvitljeni absolutizem nastopa v izrazu svoje moči proti stanovskim predpravicam v korist državne oblasti. Slovenska pravila so naredba s katero se prikrojuje cehovski položaj na zakonsko postavodajo, ki se je začela v Avstriji z zakonom o cehih 1729. Od nekdanje cehovske avtonomije so ostali cehom neokrnjeni samo še stari cehovski bogoslužni običaji.

II.

Slovenskemu prevodu cehovskih pravil sledi 51 strani madžarsko pisanih računov, ki segajo od 1823 do 1873. Računom pa sledi konec knjige:

Na Vekivecsni Odlocsek.

Stero je Drüzsba Templomtarszka, Odlocsila stera je Soustarszke Küzsnarske, Kerz-narske, Vozsarszke, Mestrije zaverzsenoga Czejha nasztavlena stero szejze zetaksim nácsinom prigoudilo gdaszonájmre, Orszaecsi

Ravnitelje vu 1848mom, Letti Plemenscsino ali namestrijó povszej Ausztriainszki derzsavaj ali, Orszagai dol povedali ino vkraj szpravili dajepa, Czejh k-plemencsini ali Ne mestvi priszpodoben ino zsnyéne moucsi gor Zderzsavani bio zatoga volo szo vu 1872.gom Letti povszej, Orszagaij Czejh Szczej la dol zaterli ino vsa Mesterszka, Ravnanya Orszacsko, Poglavarsztvo predszebe vzelo. Teda szo toga, Réda kakti sztaroga, Czejha Verli Mozsaczje, vküper prisli ino szí etak med szebom zgovarjali Skoda bode zanasz steri szmo vu szvoji mladi Lejtaij sze vküper zdrüzsili ino kakti edne Materé touje szvéte, Rimszke, Katolicsanszke, Materé, Czérkvi sto bode pri nyéni. Czeramoninijaij, kaij pomagao ino mertva, Teijla vu Zemlou, Szpravimo Zatoga zroka, volo, szo szí teda zvolili ete Réd nadale zderzsavati zetím nacsinom da vsza ona stera szo vu sztarom, Czejhszkom Rédi pri Szvétoj, Materi Czérkvi, Obnasali nadale, Zderzsavati ino brezi vszega Mesterszkoga ravnanya edno, Drüstvo derzsati teda szo sztaroga, Czejha vzéli edno Imé najmre Soustarszke, Mestrije na té Réd ino Imé Drüzsba, Templotarszka, i Obertoga szo pri Szvetloj Kralcszkoijsz Gosz podi za szloboscsino, vö szproszili ino na Miniszterjomij Poterditi dali i Zetaksim talom ete Réd zacsno ino na touszo zalouzili. 1000, Koron Ausztriainszke Vrejjdno szti, za fundamentom na steri Fundamentom szo Drüzsbo gor posztavili ino eto gor imenüvao, Summo, kak, Osztaki, Sztaroga Czejha tak vszi Oni kische vu ete réd ali Drüzsbo, notri pridrüzsijo vszi bodo ete Summe ednaki talniki Liki tou szo dol zavézati da sze ta Summa more pri Drüzsbi, za vszigdar zaderzsavati da Poszledniki drüzsbe, naniakse potrouse ponüczati niti medszebom razdéliti neszmijo nego ovo gor imenüvao Summo, zpazlivosztiom zaderzsavati, ino Zsnijénoga haszka touje vszaki, Lejtaij do hodek zapotreijbesino nüczati ino Szvéte, Materé Czérkvi kinese, Pomagati Liki csibi Drüzsba tak Oszlabila kabi jedinoszti lübv med nyimi vgasznola touje csibi, Drüzsba tak na malo prisla ka nebi mogli nijé Zderzsavati ali csibi szí zvolili. Potomezi kakso drügoga. Iména Drüzsbo zderzsavati ali

csibi za volo, Orszacszoga, zburkanya Poglavarsztvo Drüzsbo dol prepovedalo teda tisztoza, Vrejmena Zsivoucsi Poglavarje ino Drüzsbeniki morejo tou gor imenüvao Summo vküper szpraviti ino nikeliko na Szvéte Mese Odloucsiti za preminoucsé. Brate ino Szesztre toga réjda nékeliko pa Szvétoj, Materi Czérkvi na nyéni kinese Darüvati ino tak zetím odzgora imenüvaním nacsinom Drüzsbi Konecz doversiti.

Priszega zatiszte steri sze v Drüzsbo notri zemejo.

Jasz N.: Priszégam na Zsivoga Boga kije Ocsa Szin i Düjh szvéti, na Blazseno Diviczó Marijo ina vsze Szvécsé Bozse, ka sesém vsze duzsno szti stera sze vu etom Rédi ali Drüzsbi nahanyajo pouleg mogoucsno szti, vörno szpunyavati. Poglavarom Druzsbenicskim scém vuvszem Pokoren biti, tak mi Boug pomozi Blazsena Divicza Maria i vszi Szvécsé Bozsi.

Boug vasz naj Blagoszlovi.

Priszega za Poglavare.

Jasz N: Priszégam na Zsivoga Boga kije Ocsa Szin i Düjh szvéti na Blazseno Diviczó Marijo i na vsze Szvécsé Bozse kaszam jasz od Szlavne Drüzsbe. Za N: Poglavara zebani tak sesém za vsza, Drüsbenszka dugovanya vörno Szkrb nosziti niti najménsi kvar nej napraviti vsza vu, Szpravicsesi dokonesanya ovim drügim ki szo nej vu ete Réd vö. neovadím tak mi Boug pomozi Blazsena Divicza Marija i vszi Szvécsé Bozsi Boug nasz naj Blagoszlovi.

Sklep za reorganizacijo ceha so storili cehovski člani na cehovski skupščini v zimi 1872/73; cehovska skupščina se je sestajala na praznik Treh Kraljev. Ugodno rešitev prošnje na državno oblast pa so Črenšovčani vzeli na znanje na prihodnji skupščini v zimi 1873/74. Tako bi izhajal, ako verujemo ustnemu izročilu, zadnji navedeni zapisnik »Na Vekivecsni Odlocsek« iz leta 1874.

Prvi zapisnik v stari računski knjigi črensovskega ceha, to so slovenska pravila, kaže terezijansko obrtno zakonodajo, ki je okrnila samoupravo cehov in ostavila celotne samo še cerkvene običaje. Revolucija 1848 in njej sledeča zakonodaja pa je 1872 črensovski ceh kot obrtno organizacijo končno veljavno likvidirala. Ker pa je vsebina ceha obstajala itak v bistvu samo še v skupnem bogoslužju in kar je bilo z njim v zvezi, zato ni likvidacija pomenila preloma v cehovskem življenju. Ohranil se je ceh do današnjega časa pod starim imenom in izvršuje naloge po

deželskega pogrebne in cerkvenolepševalnega društva. To pa kot tradicionalna zveza večine vaščanov, oziroma mnogih župljanov, brez kake zakonito določene pravne podlage.

Sklep: Odgovor na v začetku stavljeno vprašanje se na podlagi terezijanskih cehovskih pravil iz leta 1778., oziroma slovenskega prevoda iz 1823 (I.), ter na podlagi zapisnika iz 1874 (II.) glasi: Današnji prekmurski cehi so ostanek obrtnih organizacij, cehov iz fevdalne, oziroma iz dobe pred marcem 1848.

Saša Šantel: Bog Triglav (po orig. lesorezu)

Sodček pri sodčku, v sodčkih zamaški
kot bi iz sodov gledali škratje...
In okrog mize v družbi veseli
danes sedimo, kot da smo svatje.

Deklica lepa, bodi vesela;
danes vsaj danes bodi vsa moja...!
Srčece zlato, nagni se k meni,
dehni v uho mi: »Tvoja bom, tvoja!« —

Res ne? Ti nočeš, deklica lepa?
Káko prešerna danes vsa ti si!
Daj no, povej mi, kaj ti je, dekle?...
Drugega morda ljubica ti si? —

Dušica lepa, bodi vesela,
solzie ne jokaj v beli ročici!
Bratje, nalijmo čaše do vrha,
pijmo na zdravje grenki solzici!

Deklica lepa, grenka solzica
rekla je meni, moja da ti si —
Dvignimo čaše, pijmo na zdravje
tebi; saj sreča moja vsa ti si...

Ob kupi vinčeca...

Janko Polak, Ljubljana

Ob kupi vinčeca
mislim rad na te
in na minulih dni
urice zlate...

Kakor goloba dva
sva se ljubila,
ko si še ljubica
moja ti bila.

Zdaj pa ni dosti več
tebi za mene;
tebe h golobu zdaj
drugemu žene.

Ti zdaj v njegovi si
srečna bližini...
Meni ostali so
samo spomini —

Ob kupi vinčeca
mislim rad nate
in na minulih dni
urice zlate...

Ti veseliš se

Janko Polak, Ljubljana

Ti veseliš se
solnčnih dni,
dni kot pri nas jih
nikdar ni?

Ni pri nas solnca
južnega,
tudi ne Krasa
tužnega.

Kaj mi bo, dékle,
kraški svet,
kjer bi zvenel mi
rdeči cvet!

Nagelj na oknu,
rdeč kot kri,
tamkaj na Krasu
zvenel bi —

Kdo bi k dekletu
šel na vas,
z nageljnom velim
tu pri nas!

Svež mora biti,
rdeč kot kri,
da že od daleč
zadehti.

S takim zavriska
fant v temó
in mu brez solnea
je lepó...

Ivan Cankar in naša pesem

Bilo je po prevratnih dnevih v letu 1918., ko je iz naroda planilo zatajeno navdušenje vsled dosežene svobode. Vsepovsod: doma, po gostilničnih kotičkih, po kavarnah je šumelo kot v spomladi v panjih.

V prej po vojaštvu zasedenih prostorih naših pevskih društev so se začele zbirati množice pevcev in pevk, ki so jim bila med vojno grla onemela... Pevski veterani, ki so bili leta 1910. v Beogradu z »Ljubljanskim Zvonom« so prinesli od nekod društveno zastavo, okrašeno s srbskimi trakovi, ves čas med vojno skrito pod premogom. Mladi pevci in pevke so stopali v zbor in peli smo, da je bilo veselje. Pa po vsaki vaji, — takrat ni bilo suše v žepih kot danes — krenili ali k Belemu volku ali h Kolovratjarju. Zaneslo je nas pa nekoč v Unionsko klet. Ko smo privezali duše z dobro kapljico, smo prav tiho zapeli narodno: »Je pa davi slanica pala«, in sicer s tem napevom, ki ga je harmoniziral prof. Marko Bajuk in vpletel v skladbo tudi baritonski solo:

Zorko Prelovec, Ljubljana

Od sosednje mize je vstal pokojni Ivan Cankar in prisedel k meni. Pripovedoval nam je, da je ta pesem najlepša slovenska narodna pesem po besedilu in melodiji. Rekel je, da se na glasbo prav malo razume, da so mu pa najljubše tri pesmi, če jih fantje lepo, decentno zapoje: narodni »Je pa davi slanica pala« in »Sem mislil snoči v vas iti, pa je b'la meglica v jezeri« ter umetno, sedaj že ponarodelo »Jaz bi rad rdečih rož«. Za drugo pesem pa je trdil, da je nastala ob cerkniškem jezeru.

Pozneje sem bil s Cankarjem večkrat v pevski družbi, zadnjič par tednov preden je zbolel v Krapševi kavarni na Taboru. Zopet smo mu zapeli njegove tri najljubše pesmi, dasi nismo slutili, da mu bomo kmalu morali zapeti v zadnje slovo. Naj te skromne vrstice pričajo narodu, da je bil veliki pisatelj Cankar tudi velik prijatelj naše pesmi. Kot svet spomin na večere, ki smo jih pevci prebili v njegovi družbi pa hranim njegov fes, ki ga je imel vedno na glavi, ko je pisal svoja znamenita dela v sobici na Rožniku. —

Anida

Ti plamen si bele sveče,
ki iz duše svoje gori,
iz duše svoje prečiste,
iz misli svoje prebolne,
iz svojih globin neskončnih,
ki vanje ni cest ne poti...

Radivoj Rehar, Maribor

Ti plamen si bele sveče,
ki vabí v svoj smrtni krog,
v strašnih željá hrepenenje,
v mrtvih zarij blestenje,
ki sta nad njimi obupala —
satan in Bog...

Ti plamen si bele sveče:
kdor se približa — zgori,
ko da ga je večnost uklela
ko da mu je duša iztlela
od silne — neutešljive strasti.

Elegija

Janko Samec, Maribor

Pojem usodo človeka, ki rojstva ga čin
vrgel je v svet na prelomu strahotnem sto-
letja.

Bog ga obdaril z nemirom je večnega petja,
on pa z njim nikdar dosegel nebá ni višin.

O ta usoda življenja, ki mimo je šla,
verno sledeča sreá zmagovitim ukazom,
v svetu dogajanj s prelomljenim dvojnim
obrazom.
kakor bog Janus ga v mitosu rimskem ima!

V kaosu strašnem duhá neopisnih zablod
šli so za solncem tipaje njegovi koraki.
Vstajali bebeci pred njim so ko slavni junaki,
da pokazali v prihodnost bi lepšo mu pot —

On pa vse sanje mladosti je v sebi razbil,
v lice pogledal je smrti v poslednjem gro-
hotu,
liro je svojo raztreščil ob kamnu na potu,
pa se v molčanje vsevečno ko bog je zavil!

Marko

Makso Šnuderl, Maribor

Ko je najmlajši — Marko — prišel od
šolske maše, je na svoje veliko začude-
nje našel vrt pri očetovi gostilni nabito
poln. Sami znani obrazi so bili: služki-
nje, postreščki, znanci iz sosednjih sta-
novanj, ljudje, ki še nikoli niso bili v
očetovi gostilni. Saj sploh nikoli ni bilo
nikogar. Prazne so bile sobe in vrt. Red-
ko kedaj je zašel samcat gost, popil
svojo merico in odšel. Mir in tišina sta
bila v očetovi gostilni. Marko je strmel
na vrt, od enega do drugega so mu be-
gale oči. Vsi so pili. Pivo, ki ga sinoči

še ni bilo doma; vino, ki ga gostje niso
hoteli piti, češ, da je kislica. Dve ženski
sta nosili, vrteli se med mizami, odna-
šali prazno posodo in prinašali polno.
Eno omizje je odšlo, a od druge strani
so se njega člani spet vračali, posedali
k posameznim mizam in spet naročali
pijače. Čeprav ni bilo več ko deset, so
se že oglašale popevke, kreg tu in tam
in pijanost.

Marko je dolgo stal ob vrtni ograji
in gledal. Oče je gotovo vesel, je pomi-
slil. Zaslužil bo. Novo obleko mu kupi

— saj mu je obljubil, da jo kupi, čim pojde gostilna bolje ali čim jo proda. Sedaj je slaba. Na slabem mestu je v predmestju, nihče ne more izhajati. Bo že bolje. Oče je bil mnogo zdoma, mati je rekla, da išče kupcev, takih, ki imajo denarja. Aha, je mislil Marko, to so oni debeli, ki imajo v ustih cigaro in ki se vozijo v avtomobilih. Na prstih debele prstane, zlate verižice, lepe obleke in žene so pri njih, tako lepe in mile, bolj ko mati, ki ima same brazde po licu in objokane oči. To so kupci. Takih torej išče oče. Plačajo mu gostilno, vrnejo se spet v prejšnje stanovanje, ko je bil oče še natakark. Tedaj je bilo bolje, dosti bolje. Oče je imel vedno dovolj denarja in mati ni bila objokana. Napitnino so mu dajali, saj je bil oče plačilni natakark. Oče bo spet plačilni natakark. Denarja bo imel vedno dovolj in mati ne bo več objokana. On pa bo imel novo obleko!

»Marko!« je šepnilo za njim. Brat je bil, važno se je držal, kapo je imel po strani in cigareto v ustih. Brat je bil pikolo, zato je smel kaditi, še kak denar je včasih dobil in je bil zelo samosvoj, brat s svojimi šestnajstimi leti, in sila vzvišen nad enajstletnim Markom.

»Viš ljudi, a? Gostilno prodajamo! Kupec je prišel. Pri očetu sedi in pogazata se. Da boš vedel: Oče je rekel, da reci, ako te kupec kaj vpraša, da je zmerom toliko ljudi. Si čul? Drugače boš repen! K očetu pojdi! Vsi so tako rekli, oni, ki pijejo in domači. Temu se pravi: gostilno prodajati, da boš vedel, Marko!«

Marko je počasi korakal za bratom. Kako je — prodajati, reči, da je zmerom toliko ljudi, ko jih pa nikoli ni? Neprijeten občutek in nejasna misel sta ga

vznemirjala. Pozneje povpraša mater, je pomislil, brat bi ga sunil, če bi dovolil v njegove besede.

Res tam je sedel oče in neki gospod. »Kupec je,« je šepnil brat.

»Kje?« se je čudil Marko in se oziral.

»Budalo, tam z očetom sedi!« se je razhudil brat.

Tam z očetom! Pa saj to ni kupec! Saj ni bog ve kaj oblečen, suh je, nima prstanov, in lepih, milih žen ni ž njim. Avtomobila tudi ni v bližini. Kakor oče je, menda tudi natakark, zaupljivo gleda, prijazen je, bolj kot oče, ki se zadira. To je kupec? Ah, saj ne more biti...

»Marko!« je zaklical oče strogo, opazivši dečka. »Sem pridi! To je najmlajši.« je dodal tujcu, ko se je Marko plaho približal. »Plah je, še mlad, drugače ga pa ni strah ljudi. Saj je vaje ljudi, nikoli nismo sami, vedno šum in ropot okrog nas.«

Marko je pogledal očeta. Šali se oče. Mir je v tem predmestju, mir, ne voznikov ni ne sprehajalcev, ko da bi v slepo šle vse ceste tod mimo.

Kupec ga je prijel za roko in ga pobožal po laseh.

»Ti si priden, dečko, kajne? A od maše hodiš? Ti ne bo žal, ako oče proda gostilno, kaj?«

»Ne,« je rekel Marko in veselo pogledal kupca.

»No, no,« je dodal oče nemirno.

»Tak nisi rad tu?«

»Lepše je bilo prej, doma smo bili — tu pa nismo.« —

»Kaj smo pa tu, čuk ti mali?« je vprašal oče jezno, da si Marko ni upal več povedati. Rad bi bil kupcu še rekel, da je poprej imel oče denar, mati ni jokala in on je imel lepe obleke. Molčal je.

»Ali te ni strah ljudi? Ne? Jih je zmerom toliko tu?« Glas kupca je bil zvedav, malo trepetajoč in skoro boječ. Marko je dvignil oči in videl, da je kupec negotov in neodločen.

»Zmerom,« mu je ušlo, ko ga je brat sunil od zadaj. Oče se je oddahnil. Tudi kupec se je posmejal.

»Jaz sem od daleč, Marko, veš, od morja. Doli so nam vse pobili. Sedaj se selimo. Pa si res priden, Marko, tih, dober fantek si, ki še lagati ne zna. Nà, kupi si kaj, kar hočeš, nikogar ni treba vprašati, kaj in kedaj boš kupil! Le vzemi!«

Stisnil je Marku moder bankovec, desetak.

Nato sta kupec in oče odšla.

Desetak je bil lep, še čisto nov, moder. Toliko denarja še ni bilo njegova last. Do večera mu je bil desetak v mislih, še v sanjah. Shranil ga je v svoj molitvenik. Dolgo je ugibal, kaj bi kupil zanj. Hodil je po mestu, gledal izložbe, vprašal za to knjigo s podobami, za ono žogo — a odločiti se ni mogel. Zameril bi se prijaznemu kupcu. Ako bi ga vprašal: »No Marko, kaj si pa kupil za moj desetak?«, pa bi mu moral odgovoriti: »Podobice! Žogo!« Sram bi ga bilo. Po reče rajši: »Shranil sem ga. Da se še več nabere in za spomin na vas. Nihče mi še ni dal desetaka.« Pa bo kupec vesel in ga bo spet pobožal po laseh. —

Ni bilo dolgo, ko so se selili. Kupec je prevzel gostilno. Oče je bil spet plačilni natak, denarja so spet imeli dovolj, Marko je imel lepo prazno obleko, le mati se je jokala dalje. Zakaj se mati še vedno joka, to je delalo hudo preglavico Markovim mislim. Vse je po starem, no, prav čisto vse. Še bolj je.

Brat hodi samo spat domov, hrano ima pri gospodarju in zaslužiti si zna že za obleko; kajti cigarete prodaja, najstarejši pikolo je in klobuta mlajše, ker ima pravico. Brat nič ne stane matere. Pa vendar joka. Vpraševal je mater, mati pa ga je le pobožala po glavi in rekla, da on ne razume, ko bo velik, bo že vse izvedel in razumel. Pa tudi to ni bilo Marku jasno. Kaj bi ne razumel, zakaj? Saj knjigo bere, pa vse razume, pa ne bi razumel, ako kdo joka? Skriva mati nekaj, skriva, je uganil, povedati se boji, da bi ne bil oče hud ali Marko žalosten. Uboga mati! Bo že izvedel.

Pred dnevi se je moralo nekaj zgoditi. Doma je bilo vse tiho. Oče je molčal, hodil temnega čela in srščih obrvi, mati je zdihovala, molila in jokala še huje. Marko je plaho pogledoval enega in drugega, vprašati se ni upal, skrival se je, koder ni bilo nikogar in čakal, da se povrne v hišo mir. Zvečer je prišel brat. Sunil je Marka, ležečega v postelji.

»Marko, ali veš, kaj je?« je vprašal ošabno. »Jaz pa vem, jaz, poslušal sem, ko sta se kregala oče in mati!«

»Kaj?« je dahnil Marko, namršil čelo in strahoma gledal na brata.

»Kupec hodi za očetom. Izvedel je, da je oče tisto nedeljo zastonj dajal piti in vabil ljudi, da bi kupec mislil, da jih je vedno toliko. To ti je bil tepec, kupec!« je kihnil brat in se tleskal po kolenih. »Tuj je bil, še nikoli ni bil pri nas, pa ga je naš oče speljal na led. To je bilo pametno!« je dejal važno, položil kazalec na čelo in strogo od obeh strani prsta pogledal na Marka.

»Kaj je, ti?« je vprašal Marko, srce pa mu je bilo, da ga je bolelo.

»Budalo! Kupec hoče denar nazaj, pravi, da ni bilo pošteno. Oče pa pravi, da ne. Kupčija je kupčija, je vpil nad materjo. Mati pa ga je na vse načine prosila, da naj vrne denar in vzame gostilno. Pravi, da bo ona sama v gostilni, oče naj le služi. Pa jokala je. Oče pa noče. Pa ima prav!«

»Kdo ima prav?« je mukoma vpraševal Marko.

»Oče!« je zarežal brat. »Zakaj se pa dà! Vsak pravi, da je oče v pravici, kupec je kupil mačko v žaklju! Tako je!«

»Pa zakaj,« je drenjal Marko v stiski, »vendar pravi mati, da naj da oče denar nazaj, če ima prav?«

Brat se je zasmejal in se vrtel, stoječ na eni nogi.

»Ženske ne vedo nič! Molče naj! Babji jezik!«

Marko je odkimal. »Kdo je rekel?«

»Oče je to rekel,« je zavpil brat in se pripognil proti njemu. »Oče, da veš, materi je rekel, ko ga je prosila, saj sem na svoja ušesa slišal!«

Marko bi še rad vedel to in ono. A brat se je tiho napravil, ukradel večni ključ in pobegnil. Zapretil mu je, da ga bo nabil, ako ga izda. On gre lumpat, pit gre, pa ni treba, da bi vedela oče in mati.

Noč je bila dolga. Marko je bil doslej vsako noč prespal in ni vedel, da so noči tako dolge. Dosti daljše so ko dnevi in grše. Tema je, v temi pa so prikazni, ki strašijo. Vso noč ni zaspal. Ugibal je to in ono. Četudi ima oče res prav, je pa le res, da ni bilo prav, ako ni kupcu povedal, da zastonj pijo oni gostje na tisto nedeljo. Samo, kdo ve, je li mu povedal? Pa zakaj se je tedaj moral zlagati, da je zmerom toliko ljudi ko ta dan? Brat je

rekel, da je to kupčija, no, je bila pač laž ta kupčija. Iz teme mu je stopil pred oči prijazni obraz kupca. Gledal ga je prijazno in počasi, skoraj nezaznavno odkimaval. »Kaj bi radi? Ali ste hudi, da sem tako rekel? Ko pa vedel nisem, da je zlo. Saj je oče ukazal. Vrnem — o povrnem desetak, saj ga še imam, hvala Bogu!« Obraz je izginil. Marko je vstal, v temi poiskal molitvenik in spet legel. Jutri pojde po šoli tje v predmestje in ponese desetak kupcu. Da, tako stori in to bo prav. — Odleglo mu je. Nič več ga ni bolelo srce in prikazni ni bilo več iz teme. Saj je medtem že zablislil dan ob oknu. Trudne veke mu je zatisnil spanec. —

Marko bi bil moral priti ob treh iz šole, pa ga ni bilo. Tedaj je tekel v predmestje, v prejšnjo očetovo gostilno, v knjigi desetak. Pred hišo je bila črna množica, pogrebci. Duhovnik je pel obredne molitve, mrliški voz je stal pred vhomom.

Marko se je prestrašil. Nekdo je umrl. Blizu njega je bil deček in gledal. Marko je stopil k njemu.

»Ti, kdo je umrl?«

»Gostilničar,« je odvrnil deček in premeril Marka od pete do glave. »Obesil se je.«

»Obesil?« se je prestrašil Marko, beseda ga je stisnila za grlo, da je s težavo požrl slino, ki so se mu nabrale na ustih. »Ti, to je bil ta, ki je gostilno kupil?«

Deček je pokimal. »Ali ne veš? Ogozljufan je bil, veliko je plačal, a mu niso hoteli vrniti denarja. Pa se je obesil.«

Marko se je ko v omotici vrnil in s počasnim, trudnim korakom odšel proti domu. Ves star je bil v obraz, pogled mu je bil moten, ves blesk mu je bil

ugasnil v očeh. Prišel je domov, ni odgovoril na vprašanja matere, kod je hodil, ni se dotaknil malice. Šel je v sobo, slekel svojo lepo obleko, vrgel jo po tleh, in si oblekel ono grdo, raztrgano, ki jo je nosil še tedaj, ko so bili v gostilni. Vzel je desetak, stisnil ga v roko in se potuhnil v kot. Toda prišla je mati in ga izpraševala, kaj mu je, če je bolan. Marko je odkimal, s težkimi koraki je odšel in se na stopnišču obrnil proti podstrešju. Tam je sedel na bruno, naslonil težko glavo na roke in komolce uprl ob kolena.

Kupec je umrl. Zato je umrl, ker ga je bil oče prevaril za gostilno. Od morja je bil prišel, od daleč. Ni bil kupec, kot so oni z avtomobili, milimi ženami, lepimi oblekami in prstani. Siromak je menil da bil kot oče, vse je dal za gostilno. Oče njegov je goljuf. To je ključalo neusmiljeno po njegovi glavi. Goljufal je, da lahko kupi Marku novo obleko, da bo spet denarja in da mati ne bo jokala. On, on Marko pa je kriv, da se je kupec obesil. Kupec ga je po laseh pobožal, kupec je bil prijazen ž njim, kupec mu je desetak dal — on pa se mu je grdo zlagal, tako grdo, da je moral kupec v smrt...

Dečka je stresavalo po vsem telesu, vročica je gorela po malem telescu, njegove velike sive oči so bile ko kalna pregrinjala pred njegovo zavestjo. Komolci so mu zdaj pa zdaj zdrknili s kolena, z glavo je sunil naprej, da bi skoro

padel. Komolci so ga boleli. Truden je bil. Še vstati ni mogel, da bi zlezal z visokega trama in legel. Glava ga je bolela, strašno mu je ključalo po sencih.

Kupec je bil dober ž njim. Kupec mu je dal desetak. Kupec ga gleda tako milo, smehlja se tako v zadregi. Marko pa se laže. Tako grdo se laže, da si angeli z dlanmi zakrivajo obraz. Nič mu ni bil storil kupec. Marko pa se mu je zlagal. Kupec je šel v smrt. Sedaj visi tam v kotu, v črni temi. Visi na zanki in ga gleda.

»Vrni mi desetak, Marko! Desetak!«

Marko se je stresel. Preplašil se je privida. Splazil se je iz podstrešja in se tiho izmuznil iz hiše. Z rokama si je tiščal senci, kjer ga je najhuje bolela glava in je teklen na pokopališče. Tam je nekaj časa begal med grobovi in potem vprašal. Pokazali so mu grob.

Obstal je. Tu leži dobri kupec? Trudoma je potegnil iz žepa desetak in ga molen proti kupcu v jami. »Vzemi, dobri kupec, na!« — so govorile motne misli Markove. »Marko ti vrača desetak!«

Nič se ni zganilo. Le včasih ga je pobožala temna megla po očeh. Joj, tedaj pa se je Marku kupec približal. Pobožal ga je po laseh in mu vzel desetak.

»Saj nisem hud, Marko, še na očeta ne, ker si dober, Marko...«

Marko se je smehljal. —

Našli so ga vročičnega ob grobu. V krčevito stisnjeni, vroči rokici je proti grobu molen moder bankovec, desetak.

I.

Zunaj mesta je bil pogreb.
Kdo, oj, kdo je v krsti beli ležal,
da mi je bilo,
kakor da so moje sree vanjo dali?

Še v obraz je bil ves moj:
Bel in droban.
Koga, oj, koga so to danes pokopali,
da mi je bilo,
kakor da sem jaz sam na smrt bolan?

II.

Burja jesenska je vse razdjala poti,
jaz sem sred polja sam.
Ali mati mi več ne živi?
K njej bi šel, v njen topli hram.

Po dnevu ne vidim poti vsled solza,
po noči me gost mrak obdaja.
Oj mati, sredi mojega srca
koprnjenje prebridko vstaja.

Oj mati, jaz sem ves bolan,
oj mati, od osamelosti bolan!
In burja divja
mi prek osirotelega srca.

Ante Trstenjak:
Oblačenje neveste v
Srbski Lužici

Aforizmi o umetnosti

Umetnost je narodova najgloblja korenina, ki mu dovaja sok notranjega življenja; obenem pa je njegov najvišji vrh, po katerem se meri višina njegove kulture. Prirojeni instinkt umetnikov obsega dobo časa. V realizaciji nastopa sicer kot samostojen tip, kar daje njegovemu delu individualen značaj. Ker nastane umetnina elementarno, s silo posebne čustvene dispozicije, zato vsebuje značaj in duha svojega očeta kakor tudi zemlje, iz katere je tvorec zraščel, psiho življenja njegove rase.

*

Kakor ne sme vezati svojega notranjega hotenja in volje na materialnost življenja, kdor se je zamislil v obraz umetnosti, ter išče v njej svoje prave podedbe, zveličanja v nje elementarni sili, tako ne sme narod, najsi je še tako majhen, meriti svojega duševnega hotenja po uboštvu svoje posesti. Zakaj, tudi v malem narodu lahko tli toliko isker notranje lepote, da se vzbude plameni, ki se kot rože spleto v venec vsečloveške

Kresni sen planin

Dejali so, naj iščem Janeza Krstnika na kresno noč, ko praprot žari v čudovitem sijaju in se bele gore odkrito smejejo človeški neumnosti. Iskal sem Janeza Krstnika po vsem Vitrancu; praprot je pač dehtela, a je bila temna, mračna, da je človek izgubil vero v svetnika, ki kresuje nocoj po dolini in prijetno leži med govorečo praprotjo. Samo kresovi so goreli na treh gričih nad vasjo in goveje ploščice so švigale kakor zvezdni

Tratnik Fran, Ljubljana

lepote in s tem utemelje zahtevo, naj ga svet ne sodi po njegovih slabotnih telesnih močeh.

*

Poznejše doživetje služi človeku v pojasnilo preteklosti in meni je življenje preteklosti bolj jasno v spominu, kot takrat, ko ga živim... Trpkost usode me je vedla globoko v življenje, kjer sem grešil in molil; trpljenje mi je bilo že sladkost; vse pa je spajalo srce v svojem zrcalu in vžigalo v duši bolest. In kot bi utrl solzo z očesa, sem z okorno roko naznačil v svojem delu utrinek iz težkega življenja...

*

Danes čutim, ko da sem dospel na sredino poti, odkoder slutim svoj cilj, kam sem se namenil. Kako daleč pridem v realizaciji svojega spoznanja, ne vem. Zame samega to tudi ni poglobljena stvar. Za človeka je glavno, razodevati si skrivnost nature in priti tako bližje k Bogu... K njemu najkrajša in najlepša pot je pot umetnosti! —

Josip Vandot, Ljubljana

utrinki nad dolino. In fantje so prepevali in dekleta hrepenela kraj molčečih linic, zadelanih z naglji in rožmarinom. Janeza Krstnika ni bilo nikjer; kresni praznik je prepeval s prešernim glasom, klical svetnika in ga vabil. Praprot je dremala sredi gozdne teme in ji ni bilo mar za praznik in še manj za Janeza Krstnika in je vedela, da so mrtvi bogovi, ki so prepevali nocojšnjo noč po Vitrančevih senčnih pobočjih in plesali

brezskrbne plese sredi mladenk, gorečih v živi ljubezni. Bogovi so umrli, oltarji pod Vitrancem se razsuli, v kresni noči govoreče gore so onemele, ljubezen je postala žival, a ljudje po gorski dolini so se izpremenili v sence in klavrne razvaline, ki niso vredne, da bi se božje planine zrušile nanje.

A človek trdovratno išče sredi razvalin, da bi našel vsaj košček onega božjega razodetja, ki se je smejalo nekoč nad tem svetom. In ga najde in je sto krat poplačan. Pod Vitrancem stoji sredi dehtečega loga dekle in strmi sam bog ve zakaj nekam na zasnežene gore. Solnčni lasje se vijejo okrog glave, nebesne oči se smehljajo pokojno in v njih se skrivajo zvezde in kresni dan, a vito, v mladosti kipeče telo je kakor sanja, ki jo more roditi samo božji maj. In gledaš in čakaš, kdaj krene v goščavo pod Vitranec, kjer še vedno stoji skrit, pritajen oltar boginje Žive; na žrtveniku zažge sveti ogenj in v molitvi prečiste svečenice se zgrnejo okrog oltarja mrtvi bogovi in zapoje sveto kresno pesem. In človek čuti in vidi vse to in ve, zakaj se ne zamajejo planine in ne zasujejo klavrne doline. Svečenica boginje Žive še živi in dokler živi v svojem solncu in maju, bo Vitranec še vedno sanjal, zamaknjen v preteklost in božji dan.

Kresnice pešajo in pešajo. Med zarzdelimi gorskimi rožami se utrinjajo kakor žive misli, ki jih seje ljubezen po mlademu srcu in jih ugaša drugo za drugo. Nekje v globočini šumi gorski potok in daleč doli na vasi pojo v jutranjo temo petelini. Po zelenem, v rosi se kopajočem rušju sopejo srne; kresna noč jih je bila zazibala v spanje in jim je

pripovedovala bog ve kaj. A zvezde so bile zatonile kdo ve kam in kdo ve čemu — in človek je sam sredi gorske sanjote in ne ve, čemu je kresna noč na svetu in čemu vse sanje, ki so tako čudne, da se jim mora smejati sredi belega dne.

Jutro hiti čez zelene gore in skalovje žari v solncu kresnega dne. Silen vonj puhti od rušja; rosa se usiplje s pritajenim žuborenjem s preozkega listja. Srne so postale nemirne in se prebujajo druga za drugo. Z bleščečimi očmi strme v jutro in v živi ogenj, ki se trese po skalovju in se jadrno bliža pritlikavemu rušju. In doli v zagorski vasi zapoje zvon klavrno, tako klavrno, da se v duši ne zgane niti najslabotnejša molitev, niti misel na Boga, ki ga kliče klavrní zvonček.

Kje je sen zagorske kresne noči? Bi lo ga ni nikjer, našel ga nisi, dasi si hrepenel po njem in si hotel v njem preživeti še enkrat vso svojo mladost. Iskal si bogove, da jih siloma privedeš na njihove skalnate prestole. Našel jih nisi, ker so se poskrili pred človeško neumnostjo, in videl si samo zapuščeno svečenico boginje Žive in si sanjal vso kresno noč samo o njej in o šmarničnem oltarju, ki dehti na njenih prsih. A svečenica je odšla; za njo je odšla tudi kresna noč in ostal je samo spomin nanjo, tako vroč spomin, kot je kresni dan, ki žari in peče po samotnem gorskem skalovju in je vanj zapleten silni vonj planinskih rož.

In bog ve, če je vredno, da človek živi samo zaradi tega spomina, zaradi šmarničnega oltarja, kjer ne bo nikoli žrtvoval ničesar, niti misli ne, ki se siloma zgrinjajo okrog oltarja in bi se rade

žrtvovale samo iz razkošja in neizpolnjene ljubezni...

*

Samoten jastreb kroži nizko, nizko nad skalovjem. Srne so se umaknile dol med borovje, da v miru in senci presajajo kresni dan. Solnce žge in večni sneg po planinah se iskri za motnim solnčnim prahom in vse je zavito v prosojno, modrikasto tenčico, kakor da spi planinski svet po težki, prečuti noči. A to ni spanje, to je le neko čudno življenje, ki ga ne bo človek razumel nikoli.

Globoko v razjedeni, skalnati strugi šumi in bobni razježeni gorski potok. Mala Peščenica. Divje je čas razoral pečine nad njim; razklal jih je in razdrobil, da zdrve vsak čas v preozko sotesko in zajeziyo razdivjani potok. Razvaline gorskega sveta, kjer se je nemara pred tisočletji razgrinjal najlepši paradiž, koder so se sprehajali najlepši ljudje in so prežale najokrutnejše zveri. A čas je zamahnil in iz teh groznih razvalin ne sezida nihče več onega, kar je bilo času v napotje in kar so oboževali najlepši ljudje.

Po ozkih jarkih polzi drobna vodica. Kakor srebrna nit je razpeta med začrnelim skalovjem in se bliska v žarečem solncu. Ob vodi dremlje star, oguljen divji kozel, ki ga je bil iz črede izpodrinil mlad, svež tekmeč in so ga radi nezmožnosti zapodile kože iz svoje srede. Trudno mežika proti solncu in je otopel že tako, da se mu ne ljubi več puliti gorsko travo in piti vodo, ki curka tik pred njim, dasi je žejen in glad. Silen vonj izpuhtevajo gorski nageljni krog in krog; kresni dan zaliva gorski svet z življenjem, a divji kozel hoče umreti, ker mu življenje brez lju-

bezni ni življenje, temveč samo smrt, ki je hujša od resnične smrti.

Dva jastreba sta se pripodila preko gole glave topega Kumliha. Nizko se preganjata skozi soteske in vriščita z odurnim glasom, ki se gubi med bobnenjem gorskega potoka, a se vendar vse okrog odbija od razklanih pečin. Gori nad šopom preperelih, z lišaji gosto prepreženih hoj sta se spustila na zemljo kdo ve zakaj — in po soteski ni živega glasu. Samo razpenjeni potok se vali čez skalovje in rohani in bobni ter se prši v tisočeri mavricah po razpranem progu.

Če ima kresni dan še vedno svojo moč, odkar so legli stari bogovi v nepoznane grobove? Nikjer se je ne vidi več, niti planinski svet je ne čuti več. Gore se zavijajo v molk in tihe sence, skalovje se krši in se neprestano vali v doline, odkoder ga raznašajo divje vode daleč, daleč v ravnine, kjer prhni in gine. Divji golobi grulijo nekje v redkih hibah in preko soteske vzplahuta in beži v stoletno goščavo divji petelin, ki je bil že davno odpel svojo pomladno ljubezensko pesem. In kaj mu je bila kresna noč in kaj mu je kresni dan, ki pripeka gori v borovju in ob oblizanih skalah? Prazna senca, v kateri ni niti sledu ljubezni, zaradi katere živi sleher na stvar na svetu, in zaradi pokopanega kresnega sna ni vredno, da bi človek še gledal po drugih sanjah. Ljubezen je pokopana, še preden je utegnila vzbrsteti, a iz groba ne vstane več nobena reč na svetu.

Za skalovjem, za grmičjem se je upehala razjarjena gorska voda. Pohlevno žubori med peskom, kakor da počiva in se vsak hip spet zažene med kljubu-

joče skale. Gosto, še zeleno ravšje pokriva prostorno trato, vso zastrto z debelo roso, ker solnce še ni bilo nikoli posijalo semkaj. Človeku se zdi, da je tu gomila, ki pokriva sam bog ve koga, ki je šel iz sveta, da umre sredi te gorske samote. A ni gomila, temveč zadnja postelj, kamor je s smehom legel prijatelj, ki se je bil naveličal glupih kresnih sanj in neumnosti človeškega življenja.

Ni se mu tresla roka, ko je držal puškino cev na srcu in je dobre volje izprožil petelina. Voda je žuborela kraj njega, jastrebi so krožili nad njim, a si niso upali do njega. Z mrtvimi očmi je strmел v modro nebo, kakor da išče na njem kresnih sanj, ki jih ni bil sanjal nikoli. Telo mu je sprhnelo, kosti obledele v solncu, a bedasti ljudje so jih zagreblili v dolini v zemljo, a bi jih ne smeli, ker niso imeli pravice. Prijatelju ni bilo mar za grob, prijatelj je hotel, da ga zasujejo gore same, ker samo tak grob je vreden človeka, ki ni nikoli sanjal sna kresne noči...

Solnce žge više gori po pobočju in od peska in rušja puhti neznosna sopara.

Človeka bole oči, da jih zastira z znojno roko. Vsede se na kamen kraj prijateljevega zadnjega ležišča in misli bog ve kaj. Kresna noč je izginila kakor prazna megla nekje v daljavi; gorski potok šumi in dol s pobočja se vali kamnenje z zamolklim truščem.

Kaj je še življenje sredi kresnega dne? Kaj sta še kresna noč in kresni dan sredi gorske samote? V naravi ni več ljubezni; zamrla je že v davni pomladi in onemela v skritih gnezdih ter v dehtečih čašah gorskih rož. Planinski bogovi so umrli, oltarji so se razsuli, ljudje so postali v svojem hlepenju brezumni. Samo svečenica boginje Žive je še preostala od vsega sijaja: z nebesnimi očmi strmi na planine, solnčni lasje se ji usipljejo okrog glave in njena postava je ponosno vzravnanana, kot da je še vse tako, kot je bilo pred tisočletji.

In zaradi te svečenice živi še kresni dan in zaradi te svečenice človek z lahkim srcem prepeva in vriska sredi gorske samote — tudi na grobu prijatelja, ki ni nikoli sanjal sna kresne noči...

E. Justin

Krizanteme

Ela Var, Ljubljana

Oči zastrte — dušo mrak objel...
Kot da življenje pobegnilo je
v dahnjenih sanjah krizantem,
vse polno belih — belih vzkliko je.

Pokrile ves izmučen mi obraz...
Pokrile dušo kot koprena bela,
o mati, da bi bedna smela
zasanjati v večnost 'z njimi tudi jaz...

V trpljenju moj brat

Ela Var, Ljubljana

Na strmi, življenja razdrapani poti
srečal se najin je trudni korak
v iluzijah sanj v grozeči samoti
roke si mi nudil, v trpljenju moj brat.

Vera v srečo — božanstvo, posmrtnost
oživel je nama obupana srca,
pobegla očeš je vidna potrtoš,
razjasnila se duš neprodinra je megla.

Drhteče roke tesneje skleniva,
bratsko deliva bolesi breme,
škodoželjne usode zlobo zabiva,
beživa k svetlobi iz objema teme.

Pesmi

Dušan Vargazon, Ljubljana

Spomladi

Golob je vzplahutal v pomladni zrak
in preko sivih sten mehak
je pal odsev.

Skoz majhno okno podehteve vrt,
jetnik strmi v sivino, kjer ves bel
izginja svit in vrsta temnih črt.

Pomlad v Slovenskih goricah

Topoli so se skrili v plašč noči,
v daljavi reka srebrni,
a od nje sem čez
sili z vetercem v temo
opoj. Je res?...
Pod gorico tiho vabi okence svetlo.

V srcu

Videl sem tvoje kodre,
tvoje očke modre:
v njih nasmeh,
k meni prišle so sanje,
tihe, nevsakdanje
v teh nočeh.

Jaz bi ti v očke pogledal,
jaz bi ti nekaj povedal:
saj je pomlad —
pa se pod okno odpravim,
ah, in le vetrčku pravim,
da te imam rad.

Ljubil sem

Ljubil sem tiho 'sinjino
solnčnega dne,
sanjal sem sen v globočino
bistre vode.

Leta so reko skalila,
v zraku je dim —
pa se je pesem izvila
srcu 'brez rim...

Scherzo

V tvojih očeh so skrivnosti ljubavi,
nikdar ne 'sanjani sni;
v čoln stopiva, glej, v rožni daljavi
solnce večerno žari.

Kadar utone za griče obalne,
te bom objel krog vratu
in te poljubil na ustne koralne:
kaj 'boš vprašala, čemu?

Pomladna pesem

† Zbašnik France

Solnčni vi dnovi — ej sama pomlad,
mehki vetrovi — ej sama pomlad,
pisano cvetje — ej sama pomlad,
svatovsko petje — ej sama pomlad!

Prišli so žarki — skoz okno skočili,
prišli vetrovi — pa se pošalili,
cveti — metuljčki na okno so seli,
drobni škrjančki so pesem zapeli:
»Pridi, oj starček, poglej jo pomlad!«

Pa se je vzdramil in stopil 'v pomlad:
žarki so zlati v oko se mu vkrali,
vetri iz duše bridkosti pregnali,
cvetje mu belo na glavo je selo,
v srcu — 'škrjančkov roj — sladko zapelo:

»Ej čudovita, prelestna pomlad,
skoro da novih si nad mi vzbudila,
skoro, ej skoro si me premotila:
skoro da mislim, da vnovič sem mlad!«

O. Gaspari: Dekle

Enakomerno melodijo hropejo stroji na »Srbinu«, parobrodu »Jadranske ploz vidbe«, ki reže valove daljnega Jonskega morja. Z naglo roko odgrinja jutranja zora nočno haljo, na široki vodni ploskvi se brž nato že zlaté prvi žarki, iz katerih se je pognala ožarjena solčna ploskev izza dolge, kot z ravnilom poegnjene črte.

Kljub zgodnjemu jutru vstajajo potniki, ki so sanjali do tedaj pod varnim zavetjem komandanta, prijaznega in do brodušnega Bakranina čike Rude Stipanova. Nos ladje zastrmi v temno skupino, ki vstaja pred njim iznad gladine, nazobčeno trnjavsko zidovje štrli grozeče vrh nizke grude zemlje: — pred Krfom smo.

*

Tega jutra ne bi hotel zamuditi; nikoli ne bom pozabil trenutkov, ko se odražajo pred teboj skozi presejani jutranji zrak črte ljubkega pristanišča. Zatem pa, ko zaori »Srbinova« piščal iz krepkih strojevih pljuč svoj pozdrav, oživi široka ploskev na pomolu. Ljudje. Množica.

Prihod potniškega parobroda je za ta kraj dogodek.

*

Dogodek in vir zaslužka.

Komaj popade naš maček — železno sidro — trdna tla, že pritečejo po visokem mostu urno kot veverice, na našo palubo ciceroni in zastopniki raznih izletniških podjetij. Številna gruča jih je. Vsi obetajo najponižnejše pogoje in vso uslužnost pri razgledu Krfa in okolice; pri tem pa imajo le eno željo. Skupno željo: kako bi nas čim bolj opetnajstili.

Kaj je konkurenca, vidiš nazorno prav tukaj. Med seboj udarjajo in barantajo za naša grešna telesa in lepote žejne duše. Segajo si v besede, se zmerjajo — to uganeš čeprav ne razumeš njih dirindaja. — Končno se pograbijo najbolj podjetni celo s pestmi. Imenitno, dobro režirana komedija, vse to zaradi naših žepov, zaradi naših drahem, ki se tope kakor maslo v peči...

Pa se ta lična komedija žal ne zvrši do konca. Naši mornarji in grška policija jih enostavno pomečejo s krova. Prav za prav samo enega, prvega. Vsi ostali se jadrno zadršajo za njim po visečem mostičku: hop! hop! — in so že na varnih deskah svojih čolnikov, odkod nam migajo s sirensko vabečimi gestami.

*

Mi pa se ne ustrašimo teh preprijaznih ljudi. Vleče nas na suho. Če se odpraviš z doma na dolgo pot, vtakneš v žep tudi par dinarjev, da ti jih poberejo takile cicerončki. Veš, da je čas na potovanju dragocen, zato skleneš kupčijo kar hitro. Tudi mi smo udarili v roke z zastopnikom, ki nam ga je priporočal kapetane Stipanović. Cicerone nam je naštel venec zanimivosti, ki nam jih bo razkazal na otoku, vračunajoč tudi taksi do Achilleona, čarnega gradu na Krfskem otoku, ki ga je sezidala avstrijska cesarica Elizabeta, pa ga je po njeni smrti kupil nemški Wilhelm.

*

Komaj so našo četvorico — bil sem v prijetni tovarišiji družabnih veselja-

kov Hrvatov — Blaže, Irme in Mirka — preveslali na breg, nas je sprejel taksi. Pa se je prekanjeni cicerone, ki je obljubljal popreje vso svojo uslužnost, gladko izmuznil, češ v avtu je prostora le za štiri potnike. Naročil je šoferju kod in kje se naj preganja z nami, pa smo že zdrčali križem-kražem po mestu, ki ga z dveh strani čuvajo utrdbe.

Kratka tipičnost mesta: s kamnom tlakovane ozke ulice med visokimi hišami... To bi bilo glavno in v glavnem vse; podrobnosti pa je tudi tu prav tako kakor povsod drugje milijon.

*

Krf je v naši narodni povestnici zapisan na mnogih straneh s krvavimi in z zlatimi črkami, ... predzadnja postaja na križevi poti srbskega naroda, ... kmalu potem pa mu je napočil dan Vstajenja.

... In potem še krfska deklaracija...

Ta važna zgodovinska listina je bila prečitana v gledališki dvorani. Seveda smo se ustavili pred tem zgodovinskim poslopjem in sem tudi sprožil vanj svojo Voigtländerico. Pred gledališčem so se sklepale prav tedaj živahne kupčije. Sejmski dan, tudi na sosednjem, precej velikem tržišču je vladalo barantanje. Krik in vik — južnjaki; prej bi mislil, da se pripravljajo na boj, kakor pa na sejmareenje. Takle krfski sejm je prav pestra slika in so naši sejmi čisto nič proti tej vojski med kupci in prodajalci. Pa če so naši mešetarji glasni kakor orglje, krfskih ne bodo dosegli nikoli.

*

Krf sam nudi dovolj priložnosti za pohajače. Ne bo jim dolgčas tukaj; poleti je dovolj letoviščarjev in »romar-

jev«, ki se ustavljajo na tem krasnem kotičku zemlje. Pa tudi pozimi srečaš obraze s severa. Saj je tukajšnje kopaljšče znano kot eno najbolj priporočljivih prezimovališč za one, ki jim je domača peč premrzla. Egipt in Afrika sta jim preveč daleč in jih kljub temu tišči žep, da ne vzdržijo doma.

*

Iz avta opazujemo vso to pestrost, če nas kaj bolj zanima, povlečemo našega šoferja za rokav in možak je poslušen. Takoj zastavi svoje vozilo. Nato pa zopet znamenje z roko: dalje!

*

Če se spominjam te vožnje od Krfa mimo Pontikonisija pa do Achilleona, ne najdem besedi, da bi opisal, kaj vidiš v kratkih urah tod.

Otok Krf je — kakor znano — oblagodarjen z izredno milim podnebjem. Vse leto ne odvrže raz sebe zelenja, cveče toče odeje, ves otok je vrt; je paradiž.

Gladko šviga naš taksi po tem raju, s šoferjem se zdaj pa zdaj kaj pogovorimo, da, pogovorimo... E, kar tako v nekakšni poliglotski mešanici. Možak ne zna pravzaprav ničesar drugega razen grščine. O, pač! Edino tujko, ki jo zna, je beseda »kajzer« in misli pri tem na sedanjega doornskega purgerja Wilhelma, čigar puhli sijaj je še pred leti žarel tod. In mu je zdaj Krf — predaleč.

*

Lepa, prav dobro negovana in še za časa angleškega gospodarstva zgrajena cesta vodi po otoku. Avto dirka prešerno, nam pa se pasejo oči po teh božanskih slikah in molčimo v globoki pobožnosti.

Kaj pomeni prikazen tam? Izza ovinka jo opazimo, nad zeleno, živo ograjo. Visoka je glava, kakor da bi jo nosil nekdo na drogu. Pokrita je s čudnim slamnikom, ki ima na sredini visok rogelj; smešno pokrivalo, široki kraji so preluknjani, skozi nje pa mole priostrena ušesa...

Avto svari, grozi...

Pa se dolgoprata čenča ne zmeni za našo mašino, ki drvi proti njej okrog

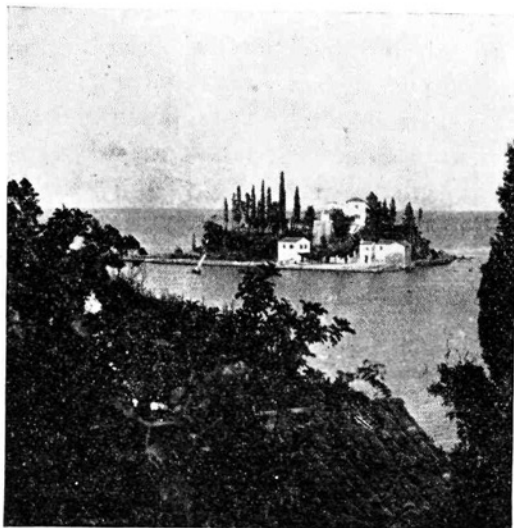
prostorček za svoje napajališče. Napajališče krvi.

Smešna, osamljena prikazen.

*

Kaj še! Ti le čudni slamniki so prava krfska konjska narodna noša. Vsi konjički in mule, ki smo jih srečali na otoku, so bili pokriti s takimile slamniki.

Pa jo je naša Blaža zadela: »Rada bi vedela, če so ti le krfski konjički ka-

Pontikonisi — Otok mrtvih

vogla. — Mi pa smo se res zdrznili pred to prikaznijo. Ovinek...

Pa je uganka razvozljana, saj to ni nikaka prikazen, pobegla čarodejki Kirki iz Odisejade, saj je le ponižno kljuse, ki mu je previdni kočijaž v strahu pred solnčno pripalico poveznil na glavo star slamnik, katerega je izrezal odprtine za uhlje. Menda zato, da stoji slamnik bolj trdno, da lahko kljuse striže po mili volji z uhlji in da imajo nadležni komarji svoj prostorček za letovišče in

valirji in če imajo pod svojimi »žirardiji« kaj bon-tona?»

»Kako misliš?« smo se začudili.

»I, kaj pa, ko sreča tako kljuse dično kobilico, — ali potegne morda tedaj tudi svoje pokrivalo z glave? ... Iz spoštovanja do nežnega konjskega spola ... namreč?« ...

•

Takega drevoreda, ki ga tvorijo tu na Kerkyri, kakor imenujejo domačini

Grki svoj otok, orjaški kaktusi, ni menda nikjer drugje. Kakor bi se vlekla cesta skozi globok jarek, na obeh straneh pa plot iz velikih, pladnjastih pokrovk. Peš ure hoda se ne izpremeni ta globel ob orjaških, podivjanih kaktusih.

Nato se odpre — morje.

Morje... in sredi otoček. Bela stavba se leskeče izza zelenih, vitkih cipres. Svetovnoznani Pontikonisi je to: Otok mrtvih.

Kdor sam ne premore Böcklinove slike, jo je gotovo že občudoval po knjigarniških izložbah. Svečan mir in skrivnost veje že iz slike same, ko pa se zažreš v original tu na Kerkyri, ti zastane vsa kri, duša pa zaplava nekam daleč... in je škoda, da ne znam tega lepše povedati, tako, kakor občutiš tu, na »licu mesta«. Pač, kdo bi se mogel ustavljati temu skritemu čaru! Böcklin se ni mogel, vzel je komad platna, in je oveko večil svoje ime in ta košček raja.

*

Sicer pa Böcklinu natolecujejo vse mogoče. Morda so tó lé izmišljotine hudobnih jezikov, ki se pridušajo, da Böcklin sploh ni zašel nikoli v vode Jonskega morja, in je tista storija, da je delal svoj Otok mrtvih na Krfu po vzoru Pontikonisija le reklamna potegavščina. Še vsevedni Baedeker spodbija domnevo Böcklinovega bivanja na tem otoku.

Drugi trdijo zopet, da je delal umetnik le po fotografiji, ki mu je prišla »slučajno« v roke, in jo je staknil kdo ve kje.

Pa je moral biti ta Böcklin vseeno le mojster, saj je ustvaril umetnino, ki še živi danes po salonih v tisočih izvo-

dih, in jo pozna menda ves svet. In ima Böcklin svojo ceno kljub številnim, morda zgolj zavistnim čenčarijam. Če je že umrl, je škoda zanj, ker bi po novem avtorskem pravu sijajno živel od one pedi poslikanega platna. Več bi mu to neslo, kot otok sam v naturi.

•

Pontikonisi je bil že v davnih časih povod mnogim govoricam. Prav iz antičnih dob ga smatrajo Grki za okamenjeno ladjo, ki jo je doletela nevolja očaka Pozejdona. In jo je za kazen začaral v prst in kamen... Danes pa je tista jadrnica otoček. Taka je pač volja božanstev.

V tem kotičku nekje je postavil Homer svojega Odiseja na suho, ko je po dolgih blodnjah širom morske planjave končal svoje avanture. Tisto storijo z dekleti — ki se je začela takoj potem — pa itak poznamo. Navzikaja ga je zmotila sredi sladkih sanj, ko je s svojimi tovarišicami-hazenašicami bila žogo. Tu je doživelo dekle početek svojega — romančka...

•

Prehajamo na podeželje. V prostrane šume oljčnih gajev, ki so se v teku časa orjaško razrastli. Sem pa tja srečavamo ljudi. Pot jih vodi v mesto. V Krf. Pa ne hodijo prevejanci peš. Jašejo. Osličke. Po dva, trije ali še več se strnejo v tovarišijo in jim teče gladko po menek vso pot. Kar nejevoljni so, ko jih razžene hupa našega avta. V trenutku nato pa so zopet skupaj... in jim beseda krajša pot skozi vročino.

Razbeljen dan je, in če si kdo poželi požirek okrepčila, ga dobi. Kar v krčmo

tik ceste stopiš. To so ti srčkani, ti le bifeji kraj ceste. In na brzo roko so napravljene: slamnata streha, da se skloniš pred pekočimi solnčnimi žarki, zraven pa je čumnata le za majhen zaboj. In še ta je zmetana iz ilovice. Nič več, vse to je obcestna restavracija. Res, nič več; manj pa že itak ne more biti.

Nas seveda ne zvleče pod svojo hladno streho ta podrtija... le dalje brenči naš motor.

Tale svetel cestni trak, koder drvi naš avto sredi zelene pokrajine, napravi proti koncu naše poti hud ovinek, in nato se zapodimo še v klanec. Blizu Achilleona smo že skoro, blizu čarobnega gradička nekdanjih cesarskih letoviščarjev.

Skupina hišic pred gradičem je vsa ovita od plezalk. Gruča dobrodušnih posedačev čepi pred belimi zgradbami in se nam klanja; bržkone so vajeni, da jim bakiš leti iz avtov obiskovalcev Achilleona. — To je namreč kot pribito: kdor se ustavi na Krfu, mora tudi v Achilleon. Mora! Saj je ta košček Krfa kakor svetel diamant sredi zlate krone.

In ti le posedači pred Achilleonom; čemu bi delali, ko jih pa redi »tujski promet«. Še za »postopače« so preleni, kar »sede« si služijo novce.

Novo kolesce mojega potnega filma bi moral sprožiti, ko bi hotel prikazati vso veličino, sijaj in bogastvo, ki ga hrani Achilleon še dandanes. Še dandanes, čeprav hrani le — spomine, do katerih te pripusti nemško govoreči vrtar, za 25 draham; včasih nisi smel tu niti do praga. Ko sta tu letovala Eliza-

beta in kasneje Wilhelm, so nosile dvorske straže trde »kundake«: vse za cesarico in cesarja! Pa se s časom vse — omehta... Zdaj je v gradu le še mala Kajzerjeva slika, v mornarski obleki strmi s stene v zapuščene sobe...

Mi pa se sprehajamo po cesarskih spalnicah. Krenemo v marmornato kopalnico... Luksus. Cesarski luksus. Prosim: mrzla voda, topla voda, — morska voda! Slišite: morska voda — v banji vrhu hribčka! To je res cesarski luksus.

In vrt. — Kakor bi zašel v pravljico: ni grad... Tisoč metrov filma bi tu izstrelil... kipi, palme, senčne stezice, razgledi... Šetamo se sredi teh skritih zakladov. Tam pri groznem vojaku Ahilu, grškem junaku, ki je dal temu čarobnemu kotičku svoje ime, se vtisnemo na ploščo.

In si v spomin s terase odtisnemo še pogled na Mrtvi otok, ki plava sam sredi morja pod šopom razgretih solčnih žarkov. — To je oni tuji Otok mrtvih.

In se podamo nato k našemu otoku mrtvih.

Na severni strani mesta Krfa je zasidran ob obali morja samotni otok. Pred dvema desetletji majhna, neznatna gruda zemlje, nepoznana v svetu, danes pa je otok Vido... Danes pa izgovarjajo milijoni Jugoslovanov njegovo ime, in se klanjajo spominu vseh onih tisočev, ki jim je ta dlan daljne zemlje zadnje počivališče.

Otok Vido!...

Ko strmiš vanj iz dalje, te sprva presune mrzel pogled. Gola vzpetina je kakor ogromna krsta, ki plava po sinji

morski planjavi, in iz dalje se odraža čez čas, ko se približaš otočku: belo, črtasto obzorje. Tam sredi ograje pa spe junaki, ki so zapustili rodno domačijo, šli po krvavi poti na Golgato, preko alpskih gora. Že so blizu svojega cilja. Otok Krf naj bi jim nalil s svojim mehkim, božajočim podnebjem novih sil za krst častni in svobodo zlato! Pa je bila bol brezdomcev prehuda in tujina premačehovska: redčila se je številna družina izgnancev; umirali so trpini daleč proč od rodne grude, kjer jim je bil zadnji dom: — globina Jonskega morja...

In kasneje: otok Vido... Otok mrtvih junakov. Tisoče — menda 20.000 — jih sniva zdaj tu zadnji sen — sredi belih križev pod napisi:

»Za kralja i otadžbino...«

Otok Vido, naš otok mrtvih, ki si rodil našo svobodo, naš skupni jugoslovenski dom...

Parobrod »Srbin« je kriknil v počasiščenje junakov, ko smo pluli mimo otoka mrtvih v solnčni dan... Kot stojajoč, polglasen odmev je udaril od belih kamnov otoka Vida in peneči valovi so se odbijali od boka jugoslovenskega broda, rahel veter jih je nosil na breg našega otoka mrtvih...

Beli galebi so še zdrsnili v zrak kakor čiste misli. Ali nismo čuli tedaj kaj slišnega, pobožnega korala, ki je plaval nad našim otokom mrtvih?

»Tamo daleko, daleko kraj morja...«

E. Justin: Glava starca
(orig. lesorez)

Iz Josip Murnove korespondence.

I. Josip Murn — Janku Polaku

1.

Dragi Polak!

Da spolnim svojo obljubo, Ti pošiljam danes nekaj pesmi. Poslal ti bi lahko še drugih, ki bi bile mogoče tu bolj na mestu, pa ker si se izrazil da bi rad v najnovejšem duhu zloženih poslal sem Ti najnovejše. Druge boš lahko čital ko prideš v Ljubljano. A ravno prav. Ti teft ti! Zakaj nisi prišel nič k meni? To ni lepo! A pustimo to.

Zberi ti Polak kakor hitro moreš »Resnesanzo in mi jo počlji! Ostalih zvezkov je nimam od Govekarja. Če bi imel kaj denarja bi si kupil Triumf Indes od Dannunzija ali pa kaj družega. Zdaj imam namreč »katalog der Moderne« doma.

Kako pa ti se počutiš. Piši mi kmalu in povej mi tudi svoje razmere. Uči se pridno, delaj, kadar bo treba, a delaj kakor hočeš. Da bi se silil s takozvano dekadenco Ti ni svetovati. Študiraj in študiraj! Čitaj tudi moderno prozo! A propos! En nasvet imam, ako hočeš pošlji mi kaj in jaz ti kupim v Ljubljani ali respect. naročim pri Fišerju kakšno izvrstno knjigo. Vem jih zdaj dovolj

Premisli to!

Bodi dovolj. O priliki kaj več. Pošlji mi kaj.

Tvoj

Jos. Murn.

2.

Dragi!

Ali veš, kaj se pravi zaljubljen biti? Če veš, mi boš oprostil, da ti nisem od-

pisal. Vse moje misli so dan in noč pri Almi, posebno še, ker pridem z njo kmali v dotiko. Mislim da odziva. — Pišem Ti le zato, ker sem ravnokar pisal »Kukavica« in »Memo hiš« in si stem nekoliko srce olajšal. Od kar Ti nisem pisal, se je mnogokaj v meni spremeniło. Prišel sem v krog ljubljanskih dam in upam še več... Delam še precej, ker je začel ves mladostni ogenj v meni vreti in kipeti.

Nekaj pesnij sem poslal Cankarju. Sila me je veselilo, ker me je dečko glede duše pogodil, dasi — nevedoma.

Za spomenico sem skončal. Priobčim, mislim 30 pesnij. »Knjig. in poeta« sem popravil, tako da mi zdaj popolnoma ugaja. Obsegal bo kakih 5—6 listov. Če bom razpoložen, Ti prepisem nekaj odlomkov. Rad bi začel kaj večjega... pa sem zvezan... matura! A Bog ve, kdaj se bom zanjo pripravljaj! Mogoče zadnje 14 dnij. — Tako je z menoj!

Zdaj pa prideš Ti na vrsto.

Prva pošiljatev je slaba, ker je nedoločna in tako meglena da se prav vse izgubi, tako se zdi kot bi taval človek v neki gosti megli, kakoršna je mogoče še zdaj v Tebi. Jasnosti! Dikcija zopet jetična. — Več ognja! No, ogenj daje jasnost in moč... najbržeje si jo delal brez pravega ognja. — Ubogaj me Polak in ne sili se! Delaj manj, veliko manj in študiraj tem bolj. Tudi bi bilo dobro, če bi za par tednov vse na stran položil.

Druga pesem mi ugaja. Mislim da je najboljša, kar si jih napravil. Sicer pa ima isto napako. Dikcija je sem in tja

prerahlja. Beri II. zvez. Aškrca... Po-
glej, tu je močen duh in močna dikcija.
Popravi jo sem in tje (sicer pa je dikcija
že mnogo, mnogo boljša). Potem enkrat
(mogoče čez dva mesca) jo pošlji v
Zvon.

Huris so črnooke! Huris so, mislim,
nebeška bitja. Če imaš kaj dobrega, poš-
lji takoj. In odpiši takoj!

Povej, kakšen utis bodo napravile na-
te zgoraj omenjene pesmi. Napravil sem
jih »in der sonnigen Stimmung«, ko jih
popravim, če jih bom sploh kaj poprav-
ljal, jih pošljem v Zvon, da jih dobi
Alma v roke. **Takoj** odpiši!

Tvoj Jos. Murn.

3.

Dragi Polak!

Pametno je bilo da si priložil marko,
če ne bi Ti najbržeje še ne bi pisal.
Ruščine se le pridno uči, da si pridobiš
smisla za jedrnato dikcijo in za krep-
ko, zdravo vsebino. Še zdaj ne opuščaj
malenkosti, toda bolje, ne znaš jih zani-
mivo povedati. Vidi se, da delaš z neko
gorkoto, vendar tvoja vetrnjaška dik-
cija vse pokvari! Tako ni nič! Prišlo bo
sčasoma mislim. Skoraj gotovo bo pa
temu vzrok ker se Ti prehitevaš in ne
pustiš v sebi misli dozoreti! Poslal bi Ti
več, a za zdaj bodi dovolj. Knjigotržca
še nisem prepisal, doboš ga pa mogoče
prihodnjič. Korektore sem končal. Pu-
škina sem kupil. V prihodnji številki iz-
ide v »Zvonu« nekaj novega. Delam za
spomenico. Ne pošiljam nikomur. Zdaj
pa še eno **Nb. P o l a s t n i h n a p a k a h**
se uči!!!

Prihodnjič več.

Odpiši takoj in pošlji zopet marko.

Tvoj odkriti

Josip Murn.

4.

Dragi!

Maturo izvršil. Spomenica izide v to-
rek. Pošlji mi 1 fl. naročnine in jaz Ti
jo pošljem magari v Dol. Aškrca kriti-
kuje. Tudi spremenil sem marsikaj. Mo-
goče solnce vshaja...

Tvoj Jos. Murn.

5.

Dragi Polak!

Evo Ti knjige. Prosim, pošlji mi de-
nar 1 fl takoj, ko knjigo dobiš, ker mo-
ram v sredo zvečer v Trst in nimam
nobenega denarja. Če bi rad še kak iz-
vod več, n. pr. za kake srcu bližje le-
žeče ljudi — povej in pošlji denar ta-
koj. — Na razpolago imam še štiri iz-
vode. — (Mogoče bi lahko katerega Ti
prodal?) Za honorar nas je Gabršček
opeharil. Toliko zadostuj. — Ko se kje
ustanovim, sporočim Ti in pošljem za-
jedno kaj pesnij. Almi sem en izvod že
poklonil. Na Bledu ji bom predstavljen.
Z Bleda pojdem na Visoko in potem v
Vipavo. Najprvo sevé treba mi bo k
materijalu v Trst, ker imam važne stvari
z njo! —

Pošlji mi z denarjem tudi kaj pesnij,
da bom videl, kako Tvoja muza na-
preduje. — Piši mi kaj o svojih raz-
merah.

Jutri pričakujem odgovora.

Tvoj odkriti

Jos. Murn.

6.

Dragil

Včeraj zvečer sem prišel k Jensku v Gorje. Zdaj si ogledujem Bled. Pridi še ta teden, če utegneš, v Gorje, ker potem že najbrže odidem na Visoko. Piši takoj, ko dobiš karto in pošlji. — Pričakujem tudi kaj pesnij. Le brž. Prihodnjič daljše pismo.

Živel!

J. Murn,

pri g. Jensku v Gorjah, p. Bled.

7.

Ljubljeni!

No, no, moj Polak! Napređoval si. Lepo, lepo! Samo tistega »tvoj« v prvi pesemci bi ne bilo treba. Druga je sicer ljubka, toda preobrabljena. Leži globočje! Tretja je najlepša. Le tako naprej! Vošim ti vesele praznike (božične) in pa »novo, srečno leto«. Pisal bi ti sicer prej, toda saj veš lenoba in pa negotovost... Mislil sem, da si bil tako neumen, da si mi zameril. Odpiši takoj in pošlji še kaj pesnic, lepših še in globočjih. Opazuj narod, študiraj njegove pesni, beri Kalzova, Preširna, Lermontova, Nikitina, Puškina (pred kratkem je izšel v reklamu) Gogoljeve »Fantansien Geschichten« itd. To vse dobiš za srazmotno ceno v Reklamu. Tvoje »Das Wunderbare« sem zgubil »Mein Junge« Ti pošljem. Sicer pa je bilo prvo grozen švefel. Nič Ti naj ne bo žal. Če hočeš zaupaj mi tudi denar, da Ti kupim »Demla« »Egertonove novele« in pa kaj »D' Anuncijs«. Jaz sem delal in šel naprej. Malone čutim, kako ristem z vsakim dnem. Napravil sem mnogo, pošljem Ti pa samo nekaj malega in še

zdavno ne najboljšega. »Nokturne sem dovršil in sem jih vesel. Ah, Ti moja Almica, dobiš jih skoro v čedni knjižici! Izdam jih v spomenici. Mojega bo v njej okrog 30 pesnij (imam jih že!) in pa dve noveli v prozi. Ena izide v Zvonu v prav kratkem času. Viš, moj Polak, kaj te ni bilo k meni! Čital bi Ti »Knjigotržec in poet« satira (okrog 400 verzov) v dialogu, ker sam tram za najboljšo delo, kar sem jih napravil. Mislil sem ti poslati prvoten rokopis, a zgorel je... Torej, odpiši takoj in mnogo in lepo!

Tvoj zvesti

Jos. Murn.

8.

Dragil

Kako se počutiš? Kaj počenjaš? Vračajoč se z Dunaja, mislim te 16. tega meseca posetiti za par ur, če Ti prav tako. Odpiši mi takoj ko prejmeš mojo dopisnico, sicer bi bilo lahko že prepozno. Pogovorila se bova tedaj lahko več stvari, o Dunaju, o razmerah ki zanimajo nas itd. Seboj bom imel precej knjig novih, modernih. Če Ti drago, da Te obiščem, piši takoj na naslov: VIII. Lammasse, 12. II. I. 17. Potem pojdem najbrž kam na kmete, ker sem bolhen.

Srčen pozdrav od Tvojega

Jos. Murna.

9.

Ljubljana, 25. okt. 99.

Dragil

Momentano sem v Ljubljani. Drugi mesec pojdem najbrž v Vipavo, potem v Postojno, po veliki noči v Prago. Upi-

san sem na Dunaju. V kratkem pričnem študirati. Zdrav sem skoro do dobra. Od takrat ko sem Ti zadnjič pisal sem prebredel menda že pol sveta. Marsikaj se je spremenilo med tem v meni in okolu mene. Delam zadnji čas zopet nekoliko, pa povsem drugače. Prišel sem kolikor toliko do enotnega naziranja v umetnosti kot v življenju in vsakem početju.

Ko Ti prihodnjič pišem, razpredem Ti mogoče to stvar na širše.

Kako se imaš Ti? Kaj pravi tvoje pero in tvoja fantazija? Jaz sem do ma-

lega zavrgel vse kar sem napisal do sedaj. V življenje gledam z veselejšimi očmi, zaljubim se vsak trenotek v kaj lepega, dokler zopet tega ne izpodrine drugo še lepše itd. Za enkrat lepo življenje. Decembra ustopim pri kakem advokatu. Prosim te pa, dragi, za neko stvar. Ako moreš pošlji mi oni fl., ki bi ga rabil predno odidem odtu in ker zdaj ničesar ne zaslužim. Oprosti, saj veš, kako je. — Odpiši kmalu. Prvega odidem. Naslov: Jos. Murn, Poljanski trg št. 1. Srčen pozdrav!

Jos. Murn.

II. Josip Murn — Alojziju Novaku

1.

Dragi Novak!

Oprosti mi, da Ti pišem šele zdaj par drobnih in gracijoznih vrstic! Veš, tako srečen ko Ti nisem, da bi imel priliko v tej stroki naobraziti se ko Ti, zlasti kar se tiče štilizacije, nadalje pa tudi s toliko vajo in vztrajnostjo ne razpolagam. Najprvo se Ti zahvalim iz dna srca za prijateljsko Tvojo požrtvovalnost napram meni in Te zagotavljam, da Ti ne pozabim tega nikdar in nikol! Nadalje te tudi prosim, če bi bil toliko prijazen, poslati mi moje reči v Cukerfaberko, ker jih naposled vendar le rabim in tudi kopriv, ki so za posteljo nekje, mojih steklenic in drugih coprnij ne pozabi. Pošlji mi vso to stvar če drugače ne, »per Nachnahme«, gospodinje in pa dečka, ki mi je snažil čevlje pa se spomnim takole ob novem letu!

Kakor Ti je mogoče znano životarim zdaj pri Murniku od 9—12, pa od 3 do 6 ure. Mogoče se pomaknem celo v Celje v uredništvo »Domovine«, pa še ni

gotovo. Izpit sem moral preložiti na julij, iz Ljubljane pa pojdem šele o Veliki noči. Naposled mi je to prav, ker mi mora biti!

Po Bledu se mi malo potoži sem in tja, a vendar mine to kmalu. Ljubljane sem se privadil zopet, hvala Bogu, in počutim se dobro.

Ne zahajam nikamor, ker ne vem, česa naj bi iskal izven Cukerfaberke in Fužin; in tudi gledišča mi niso prav nič na mari. Dobil sem nezaupanje do vsega.

Kaj pa počneš Ti in Rusovi? Najbrž vsi po starem. Zahvali zadnje še v mojem imenu prav iskreno, kar storim tudi sam v najkrajšem času. Kadar pogledaš kaj k Peternilu, pozdravi tudi Metko in ji reci, da sem zdaj velik gospod, Tinki pa reci, da so me obesili.

S tem končam to svojo slabo pisanje in Vas pozdravljam vse od A—Z! Ali je gospa Murnikova še zgoraj? Če je, pozdravi tudi to in pa nagajivega Lojzelna.

Upajoč, da mi kmalu odpišeš kaj, Te
pozdravlja udani Ti

Jos. Murn,
Ambrožev trg 3.

Ljubljana, 10. dec. 1900.

Kakšne pa so bile klobase?

Sinoči smo jih jedli tudi mi, pa jih je
Polonca do živega našgala!

Polonca slabo kuha — zato je tudi
slaba ženska!

A m e n.

2. Dragi!

Prosim Te bodi tako prijazen in spo-
roči mi, do kedaj ostaneš Ti pravzaprav
na Bledu. Začetkom ali sredi avgusta
(16—18) nameravam namreč za par dni
na Bled in bi se — če mogoče — pri
Tebi ložiral. Zdaj sem v Vipavi in se
počutim prekrasno. Z Bleda bi takoj
zopet nazaj v te kraje, kjer imamo že
zdaj na solnci 35 a v senci 25° R.

Pozdravlja Te udani Tvoj

Jos. Murn.

Pozdravi znance.

Binkošti

Ljubljana tiha se budi.
Že v zarji rožni grad rdi,
vse modro bôči se nebó
nad poljem z biserno rosó.

Odpel že jutranjo je kos,
zdrdral je v mesto prvi voz
in v praznik beli binkoštni
iz vseh zvonikov zazvoni.

Zdaj kmalu trideset bo let:
pri Svetem Križu spi poet,
cukrarna stara kot nekdanj
grozeče zre v cvetoči maj. —

Radivoj Peterlin - Petruška, Ljubljana

Zvoni vse, poje, vse cvete,
vsak zvonček, ptica, fant, dekle;
vse blaži, neži vid in sluh
in vse omamlja cvetja duh...

In v tako jutro vasovat
odšel je Murn v zelenje trat,
med žitom šel je v Božji grob,
nazaj ga ni še dosihdob.

knjige in listi

Ivan Pregelj: Izbrani spisi V. Magister Anton. Zgodovinski roman. V Ljubljani 1930. Založila Jugoslovanska knjigarna. 271. str.

»Roman v dveh delih, zajet iz reformacijskih časov na Kranjskem in na Krasu v 16. stol. Veličastna parafraza svetopisemske parabole o izgubljeni ovci in dobrem pastirju, hvalni psalm največje ljubezni do bližnjega, pravi pesniški evangelij v pustotah tega časa in občutja in pozvrhu še samostojno in svojstveno zamišljena velika izpoved pisatelja samega.«

To je odlomek iz prelepega spričevala, ki ga je dala založnica sama na pot tej knjigi. Saj je v resnici Pregelj znan in priznan pisatelj in fabulist, vendar se mi zdi to velika beseda, ker knjiga ni »za preprostega prav tako kakor za izobraženega«. Pregljeva fabulistika ni potencialna do viška in ni v slogu preudarjena do zadnje črte in najbolj neznatne motivne poante, ker je mestoma razblinjena in razvlečena, drugje pa v naglici vržena na papir, neprečiščena in neizdelana. Da bi bila etično vzgojna, mi je tudi neumljivo, in da je poglobljena tik do še dojmljivega in z besednim simbolom izraznega, je tudi bolj fraza in pretirana hvala kadilnico vihtečega prijatelja.

V naši knjigi si je Pregelj zaslužil zelo čedno mesto, varno se je zasedel v svoj pristan in nihče njegovih posnemovalcev-rojakov mu ne more do živega. Zakaj ustvaril si je svoj bogat in plastični jezik, ki je prepoln lokalizmov, novih, neznanih besed, izrazov, zvez in rekel. Seveda se tudi ne izogne rovtarščini, ker gleda premalo na umetniško čisto besedo; rajši se posluži nepravilnosti, kakor da bi ne bil originalen in samotvoren pisatelj. Preveč teži za samo svojim izrazom, zato je težak, okoren in pogosto nerazumljiv. Ne pozna harmonije, ubravnosti, nima čuta za čisto melodijo in umetniško priprostost in uravnovešenost. Slog mu je prenasičen in do bombazma kipeč in bobneč, slike in primere izpodrivajo druga drugo, se gnetejo in medsebojno ubijajo. Odpri in preberi katero stran hočeš, povsod najdeš Preglja z njegovimi hibami in vrlinami. To je primer njegovega sloga:

»Častim prijatelja Jožeta. To pot o tebi in zvoncu torej ni govoril in basnal ohlevno, kakor se je, sam Bog vedi, iz katerih favel in čenč učil. A kakor sem rekel, pozabil ni in še je nejevoljen nate. Anti že veš —«.

Razen neznan, samo Tolmncem umliivih besed, je vsaka Pregljeva knjiga tudi natrpana latinskih pregovorov in stavkov iz cerkvenih knjig. Ne vem, ali hoče s tem karakterizirati svoje junake, ki jih z veliko ljubeznijo jemlje iz duhovskega stanu, čeprav se mi zdi zelo poceni ta metoda. Vsi njegovi župniki so istega kova, rovtarji in čudaki. Vikarja iz Štanjela pada takole:

»Potepenec Tone!« Je zavpil vikar do hripavosti glasno. »Svinjar, ki je lakoto okusil, da mu dišala ni, pa je zdaj domov prišel, da bi se spet do sita nažrl, če mu dali bomo, da bi žrl, pa nič dobil ne bo. Apage, beži lovač!«

Takšna je Pregljeva beseda in njegovi junaki. »Magister Anton«, ki naj bo po pisateljevem zgodovinski roman, je doslej eden največjih njegovih tekstov in obsega dva dela, ki po svoji nesorazmernosti jasno pričata o pisateljevi naglici in umetniški neuglajenosti. Vihravost se pozna zlasti v drugem delu, ki je mestoma samo nakazan in neizdelan. Seveda je v spisu dokaj Pregljevih lepot, ki pričajo, da je pisatelj možan, samotvoren delavec, in spomnil sem se njegove »Božične rapsodije«, v kateri se nam takole predstavlja:

»Cestninar svojega lica, nedorasli jaz Janez Pregelj — Cahej, rovtar iz Galileje tolminske, negodne menšetov zemlje —«.

Reči moram, da mi veliko bolj ugaja njegova odkrita izpoved kakor češčenje in vihtenje kadilnice od strani raznih »Rejcev in drugih pismarjev.

Cv. Golar.

Dr. Fr. Zbašnik: Iz vojnih časov. — I. knjiga. 1. Solčna roža. 2. Invalid. Založba »Domačega Prijatelja« v Ljubljani. — Dr. Fr. Zbašnik je med ljudstvom preveč popularen, da bi mogel človek na podlagi teh dveh novel razmotrivati o njegovem pomenu v sodobnem našem pripoved-

ništvu. Kot strog in obenem umerjen realist se ne spušča v fantastičnost, ki je poseben znak skoro vseh naših živečih pisateljev, pa najsi pripadajo že tej ali oni struji, pa najsi pišejo o vojnih ali povojnih časih. Kot ljudski pripovednik je ostal popolnoma osamljen, zakaj naše moderne struje nimajo nikakega smisla več za narod in njegovo mišljenje, to pa zato, ker ljudstvo nikakor ni dovzetno za one fantastične sfere, ki mu jih ponujajo povojni literati v pre-zvrhani meri. Dr. Zbašnik je še edini pisatelj, po katerem sega priprosti narod in ki ima posebno med ženskim svetom dosti čestilk.

Serijski roman in črtice iz vojnih časov je dr. Zbašnik pričel s »Solnčno rožo«, tragedijo malo-meščanske krasotice, ki jo z lahkoto zapelje ma-džarski baron in jo zapusti v najtragičnejšem trenutku. »Solnčna roža« ni bogve kako velik značaj, a prav zaradi tega je njena žaloigra pre-tresljiva. Prizori so tu pa tam skoro dramatični, posebno še prizor, ko zapuščena, na goljufiv na-čin poročena žena zaduši lastno dete in na koncu novele zblazni. Zgodba je pisana s trpkim realiz-mom in je naperjena proti vsem onim, ki brez-brižno obsojajo ženske grehe, ne da bi se zave-dali vzrokov, ki so žensko prisilili v greh. Malo-meščanske razmere so opisane tako živo in res-nično, kakor jih ne zna za Kersnikom in Kosta-njemcem opisovati nihče več.

»Invalid« je zgodba mladega moža, ki ga je prevarala nevesta in najde v bolnici za njo na-domestilo v osebi lepe strežnice Rdečega križa. Duševni in telesni invalid se poroči s krepkim, življenja lačnim dekletom in mora vsled tega naravno doživeti svoje razočaranje in plačati svojo zмотo s samomorom. Duševne muke in te-lesno trpljenje skoro idealnega invalida je opisal dr. Zbašnik prav plastično, kakor tudi naravne nagibe, ki so privedli katastrofo. Čitatelj so-čuvstvuje z mlado ženo, ki se nepremišljeno žrt-vuje za človeško ruino. Krivda je na obeh stra-neh, a kazen mora po naravnem zakonu prevzeti nase le oni, čigar življenje je manjvredno, in to je invalid.

Filozofija, ki jo razvija dr. Zbašnik v obeh novelah, je nekaj resničnega, doživetega in te-melji na razrešenih ugankah človeškega srca. In prav vsled tega so njegova dela zgoščeni drobci onega življenja, ki ga vidi trezen človek nepre-stano okrog sebe, se veseli z njim in tudi joče z njim. Osebe so skoro gotovo živi modeli, ki jih srečujemo na svojih vsakdanjih potih, začr-tane so skoro do potankosti in izdelane v narav-nih in živih potezah. Pripovedovanje je živahno, tu pa tam tako živahno, da je skoro bombastično in zaradi tega skoro neokusno in moti človeka.

Koliko knjig »Iz vojnih časov« bo izdal pi-satelj, je neznano. A toliko se mora reči, da se je s prvo dobro uvedel in pokazal, kako naj se pišejo povesti iz skoro že prebolelih dni sve-tovne vojne. Dosegel je popoln uspeh in želeli moramo, da v kratkem izda še druge knjige. Končno sodbo pa moremo izreči šele tedaj, ko bo delo ležalo dokončano pred nami na mizi.

Jos. Vandot.

Dr. Ivan Dornik: Brez oči. Novele. Celje, 1930. Strani 130. Založila, izdala in natisnila Ti-skarna brata Rodé & Martinčič v Celju. — Ivan Dornik je iz tiste generacije, ki je dozorevala v strahotnih dneh svetovne vojne kot nekakšna razrvana vez med urejeno predvojno in kaotično povojno dobo. Zato ne pripada ne prošlosti ne sedanjosti, združuje pa v sebi elemente obeh. Kaos povojnih dni ga je prekril, potisnil ne-kam v splendid isolation, in že smo mislili, da se sploh ne bo več oglasil. Le prav poredkoma smo tu in tam zasledili njegovo ime, ki je nekoč bilo med prvimi v »Domu in svetu«. Sedaj pa se je nenadoma in nepričakovano oglasil s izborom svojih novel. Zbral jih je iz svojih najplodovi-tejših let, nekaj pa jih je tudi mlajših. Kakor so sicer različne po snovi, so vendar vse njegove, tipično verno ogledalo pisateljevega umetniškega čuvstovanja, lirske pesimistično zagrenjenega gledanja na svet, ljudi in njihovo usodo. Od povsod se oglašajo moli, od povsod skrite gro-zote notranjih trpljenj. In vendar so kljub vsemu te Dornikove novele tudi jedko odločna obsod-ba, celo satira. Kakor čarodejno zrelo kažejo v izkrivenčeni sliki podoba časa in njegovih nevid-nih, toda dobro slutenih oblikovalcev. Skoraj bi rekel, da so po tej svoji lastnosti zelo blizke Cankarjevimi »Podobam iz sanj«, ki jih je spočela in rodila ista doba. Da je Ivan Cankar vplival na Ivana Dornika, je jasno, a njegov vpliv ni nikjer tako neposreden, da bi mogli govoriti o kakšni maniri. Dovolj je v njem zdrave gorenjske trme, tiste uporne individualnosti, ki je v slovenski zgodovini ustvarila velike reči. Vendar je v svojem poslednjem bistvu ta trma, ta indi-vidualnost lirčna, mehka, prefinjena. Tako so Dornikove novele nekaj mejnik v našem slov-stvu in že zato ne bodo izgubile svoje cene. Zajete so večinoma iz malih razmer in so morda prav zato podobne pastelom iz skritih kotičkov. Že prva, ki je zbirki dala ime, vsebuje vse te tipične lastnosti. »Pogovor s psom« nas osupne po svoji subtilnosti in krepkosti obenem; »Ob-tožnica« je tiha tragedija hrepenenja iz ozračja Lepe Vide; »Dolgčas« je uklenjena tegoba, in tako bi se dale karakterizirati tudi ostale: Kelih,

Konji, Pred novimi zarjami, Pod domačim stroškom, Na gozdnih potih, Georgine in Nejkova smrt. Iz vseh diha avtorjeva prisotnost, raznozlika in vendar ena sama.

R. Rehar.

Ivan Albreht: Junak. 1930. Samozaložba. Naš dobri znanec Ivan Albreht je izdal novo knjigo proze. Kratke novele in črtice so to, ki nimajo ničesar opraviti z novim rodом, ki išče povsod duhovnega obraza, pa še človeškega ne pozna. Knjiga je pisana v lepem, zdravem in resničnem jeziku. Kar neverjetna se zdijo neke tera mesta. Pa prav ta neverjetnost je ono, ki da knjigi pečat trajne vrednosti, zakaj resničnost je bolj čudna in zamotana kakor najživahnejša domišljija. »V rezervi« in »Šal« sta dvojce redkih dobrih novelet v zadnjih letih slovenskega književnega blaga. Kdor bo čital »Junaka«, vem, da mi bo pritrdil. Drugega namena pa tako nisem imel, kakor pokazati brez pretiravanja na novo Albrehtovo knjigo. Sodim namreč, da naj kritik ne bo vseveden sodnik pisatelja, temveč naj bo kakor skrbna mati, ki najprej sama poskusi jed, preden jo da otroku. Vzemite in berite, ne bo vam žal.

Janko Kač.

Fran Roš: Juretovo potovanje in še kaj. Založba tiskarne Brata Rode & Martinčič v Celju. — Fran Roš ni naši mladini nepoznan, že lani je izdal za deco knjigo »Medved Rjavček«, ki je dosegla precejšnje priznanje in se je otrokom priljubila. »Juretovo potovanje« je zbirka kratkih povesti in pesmi, katerim je priložena tudi dramatična enodejanka. Povestice same na sebi so priproste in brez vsakega velikopoteznega zapletljajva. Gode se v tihi savinjski dolini in opisujejo vsakdanje življenje, kakršno je pač v savinjski dolini. Nahajajo se pa v njih tudi socialni refleksi, ne vem, ali knjižici v prilog ali škodo, kar pa je stvar osebnega okusa.

Jure je dečko, ki hoče v svet po srečo. A še pred Celjem ga okradejo in najde strica, ki je tudi iskal po tujini srečo, a je našel samo siromaštvo. Pa je konec Juretovega potovanja in srečo vidi samo doma. Tereza pa je ženica, oblaž godarjena z revščino in osamelostjo. Mlade mamičice hoče v potoku poslati v smrt, a najde smrt sama, ko pade v vodo, in to v trenutku, ko je našla mlado, sočutno dušo. Vse to gre otroku do srca, posebno še ker Roš pripoveduje priprosto, brez sentimentalnosti in epitetov, a se vendar prizadeva, da vlije v priprosto stvar nekaj poezije in tihega savinjskega razpoloženja. To pa sta dve stvari, ki ju ima mladina rada in ju zna po zaslugi ceniti.

V pesniškem delu je dvanaest pesmi, ki imajo po večini socialne motive in oprevajo razne bede, a jih je med njimi tudi nekaj, ki so vzete naravnost iz otroškega življenja. Same na sebi se ne ponašajo z bogve kako veliko globino in niso otrokom privlačne, ker jim primanjkuje šegavosti in prožnosti. Posrečena med njimi je pač pesem v prozi »Razgovor«, ker je napisana popolnoma v otroškem duhu in v otroški maniri. Enodejanka »Pravica z nami« je prizor, ki spet prikazuje bedo raznih vrst, a je v svojem poteku nejasen in s prikaznijo Pravice skoro nedosleden, ker si otrok ne more predstavljati, kaj hoče in kaj namerava Pravica s posameznimi otroki, da jim da zadoščenje za sedanje trpljenje.

Knjižica opisuje v vsem obsegu samo žalostno plat življenja, kar pa po mojem mnenju ni prav, ker tudi moderna mladina potrebuje solnčnih žarkov in naravnega veselja, bodisi pri mešanega žalosti. Roš pozna otroško dušo in zna pisati za otroka. Zato pa sem prepričan, da izda kmalu knjižico, kjer bodo poleg solz prepevali tudi ptički in rajala in prepevala mladina v vsi svoji razposajenosti in škrjančkovski volji.

Jos. Vandot.

Materi. Zbirka deklamovank in črtic o materi za mladino. Priredil Alojzij Bolhar. Založila tiskarna Rode & Martinčič v Celju. — Mati in otrok sta dva svetova, ki sta tako združena, da niti v mislih ne moreta živeti drug brez drugega. Zato ni čudno, da se skoro vsi pesniški duhovi pečajo z maternim srcem, ki je tako neizčrpno, da ga v celoti še ni orisal niti največji veleum. Slovenska literatura o materi je jako bogata in če bi jo človek izdal v popolni celoti, bi moral izpisati debelo, debelo knjigo, pa bi je še ne izčrpal.

Bolharjeva zbirka je samo slaboten izvleček, dasi je bil njegov namen, da izda za mladino precej zaokroženo zbirko najlepših mladinskih pesmi in črtic o materi. Gradivo ni bog ve kako posrečeno izbrano, saj manjka precej pesmi boljših naših pesnikov, zlasti onih iz polpretekle dobe. Obenem pa je od posameznih avtorjev v zbirko sprejetih preveč prispevkov, ki delajo na bralca vtis, da so napravljene tako rekoč iz prisiljene pietete do matere. Najprisrčnejše in najbolj občutene so pač pesmi Franceta Levstika, Janka Poláka, Peterlina Batoga in Franceta Zbavnikarja, da ne govorim o črticah Ivana Cankarja in Ksaverja Meška.

Seveda popolne zbirke slovstvenih del o materi pač ne more izdati nihče, zato pa mora biti izvleček posebno pazljivo sestavljen, zlasti še izvleček za mladino, ki posebno ljubi pesmi o

najdražjem bitju, ki neprestano živi v njenih mislih. Bolharjeva knjižica bo pač dosegla svoj namen, ker vsebuje precejšnje število več ali manj posrečenih prigodnic, med katerimi pač zavzemajo prvo mesto voščila Minke Severjeve. Zato bo mladina z veseljem segla po knjižici, saj najde v nji vse, kar potrebuje, dasi ni vse vzorno in kleno, kakor bi bilo treba.

Jos. Vandot.

BELO-MODRA KNJIŽNICA

V dobi forsirane ženske emancipacije in v časih, ko preplavlja ženski spol srednje in visoke šole ter javne urade, je bila skrajna potreba, da se je ustanovila literarna družba, katere sodružniki so izključno samo ženske. Belo-modra knjižnica si je izbrala za svoj program geslo: »Žena za ženo in deco« in s tem programom in s tem naporom si utira pot, zbira slovenske duševne delavke, da jih bodri in jih pokaže svetu v strnjeni vrsti. Kot glasnik želja in mnenja vseh slovenskih žen si hoče zavojevati najširše polje.

V smislu tega programa je Belo-modra knjižnica izdala v teku svojega triletnega obstoja že petnajst knjig, ki so jih napisale naše najboljše literarne delavke in ki imajo vse v vseh ozirih popolno in trajno vrednost. Izmed štirih publikacij zadnjega leta je »Ženski almanah« posebno zanimiv zaradi svoje pestre ter aktualne vsebine in posrečenih slik. Almanah je zbirka člankov, ki razpravljajo o raznih problemih, važnih za ženo kot gospodinj in duševno delavko. Zastopane so v njej naše najboljše pisateljice in boriteljice v ženskem pokretu. Omenjam samo A. Nikoličevo, ki je prispevala pristržno sliko domačega življenja v najvišji hiši; Marico Zilanko, Cirilo Štebi-Pleškovo, Minko Kroftovo, Manico Komanovo, koje črtica »Kazen za nameravani greh« edina zastopa leposlovno smer; Emo Pečetovo, dr. Angelo Piskernikovo, H. Pakovo in Marjanco Lindtnerjevo. Za ženski pokret je posebno važno »Pismo« Štebi-Pleškove, ker pojasnjuje razmere, ki vladajo v jugoslovenskih organizacijah ženskega gibanja. A nič manj ni važen članek Minke Kroftove, kjer navaja pisateljica nekaj misli o našem ženskem društvenem življenju in podčrtava nujno potrebo, da naša žena kritično premotri tudi izhodišče svojega lastnega delokroga, svoje javne, vidno obstoječe društvene organizacije, ki jih je ustvarila tekom let ženska inicijativa sebi ali splošnosti v korist.

Druga knjiga je roman »Brezdomci«, ki ga je napisala Marjana Kokalj-Zeljeznova. To delo je svojevrstno, ker se pri nas še nihče ni dotaknil velikega problema, ki je obsežen v splo-

šni ruski emigraciji. Je to svet, ki se je v teku časa že kolikor toliko strnil z našim življenjem, a mi še vedno nismo doumeli velike tragedije, ki se odigrava dnevno med zatrtimi emigranti. »Brezdomci« so samo košček zamazanosti in revščine, teh dveh stalnih spremljevalcev onih, ki so bili še nedavno sijajni generali in blesteče dame. Ponosni grof, potomec preslavnih dedov, raznaša danes mleko po predmestnih hišah prestolice; grofica, nekoč z diademi okrašena visoka dama, je hišnica na umazanem dvorišču; sin študira gimnazijo in prodaja po ulicah časopise, a mlada grofična služi za natakarico v najbednejši beznici, da si prisluži kosilo. »Beračija je prokletstvo, ponižanje, sramota. Vlačiš se med onimi, ki so siti. Gledajo te, vidijo tvojo bedo, ali ne vidijo tvoje duše. Mislijo, da nimaš duše, ker ne smeš prepevati s solncem... Mi bedni... mi, ki smo nekoč nasitili do šeststo delavcev...«

Sredi te nezaslužene socialne prepasti se sveti kakor solnčni žarek mlada, lepa Fjodora, generalova hči. V svoji ljubezni do rodbine gre do skrajnosti in zaradi nje žrtvuje tudi edino to, kar še ima — svojo čast: postane pevka v nočnem lokalu in proda svoje telo debelemu, bogatemu lahkoživecu. S to žrtvijo je bila rešena generalova rodbina in beda je izginila iz grofovega doma.

Pisateljica pozna rusko življenje in rusko dušo do potankosti. Zato so se ji značaji prav dobro posrečili, posebno še posamezni aristokraci, ki iščejo v svoji revji pozabljenja edinole še v žganju. Ženskih značajev prav nič ne idealizira, temveč nam jih riše z odkritimi, naravnimi potezami in take značaje opazujemo lahko vsak dan v svoji neposredni okolici. V vsem romanu ni nič prisiljenega in dasi ni zgrajen na bogve kaki monumentalni podlagi, mu vendar ne manjka visokih mest, ki čitatelja naravnost zgrabijo. Edino, kar mu služi v kvar, so posamezni, preveč raztegnjeni monologi.

Stilistično se mu ne more oporekati ničesar; tu in tam zazveni jezik v Cankarjevi maniri, a se vendar ne more trditi, da je Cankar vplival nanj. V umetniškem oziru roman pač ne dosega one višine, da bi ga mogli uvrstiti med naše mojstrovine, a je vendar dosegel popolnoma svoj namen: prikazal nam je resnično življenje bednih ruskih ljudi in jih približal našim srcem, da trpimo z njimi in jim pomagamo, a ne da jih preziramo zaradi njihovega trpljenja. Če pa je pisateljica dosegla ta namen, je s svojim delom storila mnogo, mnogo za človeštvo.

»Princesa Iza« Marije Jezernikove je ljubka idila iz živalskega življenja. Že z lanskim »Medvedovim Godrnjavčkom« je zbudila pisa-

teljica občo pozornost in dosegla med mlajšim in starejšim svetom popolno priznanje. »Princesa Iza« je nadaljevanje »Medvedovega Godrnjavčka« in opisuje usodo lisičke, ki jo je ugrabil jastreb z njenega doma in jo spustil v domovanje medveda Godrnjavca. Opis pristranskega priateljstva med lisičko in medvedkom ter medvedko je popolnoma posrečen, saj je opisan s tako živimi in naravnimi barvami kakor še noben naš mladinski spis. V glavnem ima ta živalska povest samo to tendenco, da zbuja v mladih srcih zanimanje za prirodo in njeno krasoto. Narava pa pozna Jezernikova tako kot noben naš mladinski pisatelj; v vsakem njenem stavku čutimo utripanje gozda in njegovega harmoničnega življenja, čutimo ono, o čemur zna sanjati samo mladina v svojih naivnih sanjah.

Pripovedovanje je pripristo in brez vsakega pretiravanja in zgoščeno s pristnim otroškim huzmorjem. Škoduje mu samo to, da je na nekaterih mestih preveč razvlečeno, kar neprijetno zaustavlja dejanje in vpliva na mladega čitatelja utrudljivo. Človeku se zdi, da je konec preveč naglo odsekan, a mislim, da je ta odsekanost na mestu, ker nam pisateljica gotovo še napiše tretji del te originalne živalske povesti in s tem zaokroži in izdela to veliko mladinsko delo, ki nima primere v naši siromašni mladinski literaturi.

K sijajnemu uspehu te knjige niso malo pripomogle posrečene ilustracije našega umetnika Franceta Podrekarja, ki se je popolnoma poglobil v živalsko poezijo in otroško dušo. Otrok ne pojmuje živali prav nič drugače, kakor jih riše Podrekar z živimi, šegavimi, otroškimi barvami in potezami. To pojmovanje in ta izvedba sta pa umetnost, ki zahteva pravega mojstra. Da je pa Podrekar tak mojster, mu lahko pove vsak otrok, ki z veselim očmi ogleduje njegove podobice po »Princesi Izi«.

Jos. Vandot.

Ljudmila Šlibar: 1. Moderna ženska telesna vzgoja. 1930. 2. Lepodržne vaje za mladino in ženo. 1930. Izdala Belo-modra knjižnica.

Ljudmila Šlibar, prvovrstna učiteljica telovadbe na srednjih šolah v Ljubljani, je spisala dve vzorno urejeni in zelo primerno z risbami, oziroma slikami opremljeni knjigi.

Oba uvoda sta kratka in k negi telesa vzpodbujajoča.

Kar pa daje knjigama posebno vrednost, je razprava o človeškem telesu v obče, o vajah, ki naj telo ohranijo v lepem in pravilnem razvijanju, odnosno razvitku, oziroma ovirajo vse, kar bi moglo telo pokvariti.

»Lepodržne vaje« ni preveč posrečen izraz, pač ni slovenski, bolje bi se čitalo: vaje za pravi-

vilen in lep razvoj telesa žen in otrok. Tudi »v ramenah« je preveč ljubljansko, slovnično pravilno je v ramenih ali v ramah.

Tudi vse opombe o zdravstvu so tako kratke poučne, da bodo gotovo marsikateri zastopniki nežnega spola v korist.

Zelo, zelo važen je odstavek o dobi telesnega razvoja, prečitajo naj ga natančno vsi oni, ki mislijo, da vadijo mladino pravilno v telovadbi, če ji zgodaj vadijo ročne in nožne mišice. Sploh še vedno velja pravilo, da je redko krat izvrsten telovadelec vsaj dober vaditelj.

Knjigi naj bi imele vse šole, tudi moške, ker so vaje tudi dečkom do 15. leta starosti zelo prikladne, potrebne in zabavne.

Tudi v sokolske knjižnice spadata knjigi, vaje pa k sokolski ženski telovadbi, ker so primernejše ženskemu telesu, kakor vaje v opori na bradlji ali konju.

Za vsako rodbino pa se mi knjigi zdita naravnost neobhodno potrebni in čim večkrat jih bo prečitala skrbna mati, ali pregledal skrbni oče, tem lepše bodo razviti, tem čistejši in tem zdravejši bodo njihovi otroci.

Rajko Pirnat.

Mirko Kunčič: Za židano voljo. Iz torbe Kotičkovega strička 2. zvezek. Založba Jugoslovanske knjižarne. — Človek gleda in gleda, bere in bere, pa nikakor ne more razumeti, da ima pred sabo knjigo, ki jo je napisal pesnik »Najdenčka Jokca«. Kakšen kontrast med prvo in drugo knjigo Kotičkovega strička! Jokec je bil še vedno poln poezije, dasi je kazal v tehničnem oziru nekaj nedostatkov, ki pa niso bogve kako motili; bil je delo, ki je kazalo veliko spretnost pisatelja, ki si je znal pridobiti otroška srca in se znal z lahkoto uživati vanje. A pri tem je zabredel predaleč in mesto da bi vztrajal pri pravem otroškem tonu in maniri, išče to, kar ni otroško, temveč v polni meri otroče. Dokaz temu je njegova druga mladinska knjiga »Za židano voljo«. Da je imel pisatelj nekaj strogega kritičnega čuta napram samemu sebi, bi gotovo ne bil poslal v javnost te zbirke, ki je človek ne more z literarnega stališča smatrati za resno.

Pesmi so po večini samo igrankanje s posameznimi besedami, so brez srca in brez duše, brez poezije in niso nastale iz srčne potrebe, temveč so nastale zato, ker so morale nastati. Vidi se jim, da so ponatisnjene iz mladinske priloge dnevnika in da jim je že zaradi namena bil utisnjen pečat enodnevnice, kakor skoro vsem stvarjem, ki se na škodo pravi mladinski literaturi priobčujejo v naših dnevnikih, ker jim

ni pogoj literarna ali pesniška vrednost, temveč samo enodnevna senzacija. Popolnoma v tem žanru so vse v zbirko sprejete pesmi; človek ne ve, kje bi jih prijel in kaj bi mislil o njih; uglajene niso prav nič in tu in tam nerodne, da človek nehotе misli, da je stavec čakal nanje.

Isto igračkanje z besedami in trenutnimi domislicami kažejo tudi sestavki v prozi, ki jih pisatelj naziva »humoreske«. A otroški humor ni humor odraslih ljudi in treba ga je iskati povsod drugod, samo v načinu ne, kakor ga opisuje pisatelj. Mogoče je neka vrsta otrok našla svoj »špas« pri nedeljskem čitanju teh prigodb, ki pa v resnici sestojijo iz same plehke kosti, skrajno nerodne potegavščine in nazadnje tudi gorostasnosti, ki ne spada v resno knjigo, a še najmanj v knjigo, ki je namenjena mladini. Največji kontrast vsebini te knjige je bogata zunanja oprema in slike, izmed katerih so nekatere risbe znanega mladinskega ilustratorja J. Pukla več kot posrečene.

Prepričan sem, da je o pravi vrednosti svoje najnovejše knjige v polnem obsegu prepričan tudi pisatelj sam, o katerega zmožnostih imam najlepše mnenje in prepričanje. Pustil bo otročje eksperimentiranje, da uvede v mladinsko literaturo nekaj, kar ni umetnost, ne poezija, ne proza, temveč samo nekakšen žargon, ki ga moramo odklanjati že v imenu svojih otrok. Kunčič se je pokazal velikega v »Najdenčku Jokeu«, zato pa nikakor ne zasluži, da bi ga pokrival prah iz onih predalov, kamor se spravljajo vse mogoče neslanosti, samo poezija ne. Ljubim njegova res otroška dela, zato bi mi bilo v resnici hudo, če bi ne sledil smernicam, ki si jih je tako lepo postavil v »Najdenčku Jokeu«, in bi ne stopil iz otročjega sveta nazaj v otroški svet.

Jos. Vandot.

Pomen in razvoj alpinizma. Spisal dr. Henrik Tuma. Založba: »Turistični klub Skala«.

Pričujoča knjiga je nekaj svojevrstnega v celokupni alpinski književnosti, nekaka filozofija razmerja človeka do narave, poizkus, razložiti filozofične in sociologične osnove alpinizma. Malo je knjig, ki bi hotele pojav alpinizma tako od vseh strani doumeti in razložiti. Knjiga človeka, ki je mnogo opazoval, mislil, čital in, kar je glavno, tudi doživljal, vseskozi izraz močne in — samosvoje osebnosti. Je to tudi — skoraj bi se mi bilo zapisalo: v prvi vrsti — borbeni knjiga, saj mestoma naravnost izzivlje h kritiki in opredelitvi.

Knjiga te vrste ima seveda svoje pomanjkljivosti, kako bi bila sicer knjiga te vrste: iščoča, razbirajoča, opredeljujoča, motreča in pobujajoča obenem. Posledica je neenakomernost v nujnosti zaključkov in zaokroženosti pripovedovanja. Najbolj prepričujoč se mi zdi odstavek o »Čuvstvu prirode in umetnosti«, in v lastnem alpskem življenjepisu je našel pisatelj toplih besedi, ki bi jih pri njem sicer komaj pričakoval. Oba razmeroma kratka odstavka se mi zdita tudi v slogu najbolj iskrena.

Nemogoče je zavzeti stališče proti vsem mislim in izvajanjem, često zelo zgoščenim, ki jih obsega knjiga skoro 300 strani, razen ali v celi knjigi ali pa na kratko s plitkostmi. Za prvo ni prostora, za drugo bi ga bilo škoda. Za večino vsebine itak lahko rečem: vzemi in beri, če si zlasti sam alpinist, oplojevalo bo tvoje misli, bogatilo bo tvoje doživetje. Le proti nekaterim osnovnim trditvam bom zavzel svoje stališče.

Pisatelj opredeljuje alpinizem kot sport, čeprav le bolj posredno in ne da bi v tem pogledu svoje misli do kraja razvil. Mimogrede: zdi se mi, da stavi vpliv in pomen sporta previsoko, kakor mu sam rad prorokujem še velik razmah. Ali je res sport znamenje napredovanja? Grški primer, tako rad prikazovan, ne drži. Ko so olimpijske igre dobile značaj sodobnega sporta, je grška kultura že drkala navzdol, antična civilizacija je stopila na njeno mesto in jo je pokopala pod seboj. Sodobno čaščenje telesa in telesnega udejstvovanja je naravna reakcija proti njegovemu zanemarjenju skozi 2000 let. Toda — pokaži mi reakcijo, ki še ni šla predač! Njej je podlegel tudi Tuma, in če tudi vidi njene slabe strani, jim ne najde pravega razmerja. Opozarjam samo na Ameriko, ki je vsa v znamenju sporta. In opozarjam še, da ameriško kulturno delo, kakor ga vidim in priznavam, ni tudi od daleč v nobenem razmerju z bogastvom, krepkostjo in stvaritveno sposobnostjo ameriškega ljudstva.

Sport — to so viteške igre meščanstva. Meščanstvo je na Angleškem najstarejše, kaj čuda, da je tudi sport tam najstarejši. Da se je tudi delavstvo polastilo s tako vnmemo vseh dostopnih mu sportov, ni čudno vzprie podobnih vnanjih življskih pogojev in razmer: prebivanja v ravni, v mestih, delo v zaprtih prostorih. K temu je treba še prišteti, da je vsa sodobna civilizacija

cija — ne kultura! — meščanska, in da je med delavstvom — angleškim prav tako, kakor razrednobojnimi marksističnim — najbolj vidna in izražena volja, pomeščaniti se. Ta volja se kaže počenši od najbolj vnanjih stvari, kakor je morda, pa do načina, kako se podrejajo kulturni ideali civilizaciji. To vidimo zlasti na Ruskem: vzor boljševikov je ameriška civilizacija. Spreten organizator strojev, Ford, je boljševiški vzor, največji evropski misleci pa so prosto prepovedani. Kultura naj postane dekla civilizacije, kakor некоč filozofija dekla teologije, ali pa je ni treba.

Sociologično je sport nekaj, kar se vrši v masi. In ena glavnih njegovih prvin je gibanje v masah in pred njim, kar poraja v zvezi z drugimi lastnostmi sporta psihologično nujno stopnjevanje udejstvovanja, torej tekmovanje. Zato je tekmovanje sestavina sporta, njegova bistvena oznaka. Tako se je sport danes razvil, in zato me ne moti, če je imel včasih, če ima pri nekaterih še danes drugo vsebino.

Temu nasproti je pa alpinizem udejstvovanje osebnosti, individualen že po svojem postanku. Meščan, suženj zidovja, delavnice, pisarne, delovnih ur in — mase: Kaj je bolj v človeški naravi utemeljenega, nego da se vsaj umsko samostojnejši izkušajo od časa do časa otresti te svoje podrejenosti kolektivu in stroju in izživeti svojo osebnost. Protislovje je, če Tuma na eni strani sport in torej tudi alpinizem označuje kot gibanje mase, na drugi pa govori o alpinizmu kot begu v samoto, ki je ne more biti, razen, za posameznike, za osebnost. Prav v tej značilni točki gresta alpinizem in sport vsak svojo pot, in od tu je prepad med njima širok, nepremostljiv. Pri opredeljevanju alpinizma je treba torej kazati ne toliko na njegove sestavine, ampak na tisto, kar imajo vse te sestavine z alpinizmom skupnega. Pri tem ne sme misliti, če je za kogarkoli alpinizem res in skoro edino sport.

Tu ni prostora, da bi razbiral pisateljeva izvajanja o sportu. Toda kakor po njegovem prehaja igra v sport, tako ne vem, zakaj bi ne bilo mogoče, da preide sport pri kulturnem človeku v drug pojav. Če odklanjajo sport za alpinizem možje kakor Hugi, Fendrich, Purtscheller, ki so obenem odlični oblikovalci alpinskega sloga, jezika in miselnosti, jih ne bo mogoče ovreči s preprostim zgodovinskim in jezikoslov-

nim umovanjem, ali z ugotovitvijo, da ima tudi njihov alpinizem sportne prvine. Ima jih, ali ima jih poleg drugih, kakor Tuma glede Kugyja in Mayerja sam ugotavlja. In ker jih ima le poleg drugih, ker je torej sport samo ena prvina njihovega alpinizma, zato je opredeljevanje, istenje alpinizma s sportom pomanjkljivo, torej nepravilno.

Alpinizem je nekaj čisto svojevrstnega že po svojem postanku. Nastal je, mogel in moral je nastati v dobi, ko mu je ustvaril pogoje, razvoj naravoslovnih ved — ki se po navadi premalo upošteva — gomiljenje prebivalstva v mestih in razvoj prometnih sredstev. Zakaj kakor je alpinizem z Alpami neločljivo zvezan, v njih samih, med njihovim prebivalstvom ni nastal. Narobe, za alpsko prebivalstvo samo ni imel prvotno alpinizem nobenega pomena, in še danes je njegova veljava zanj ponajveč gospodarskega značaja. Alpinizem je nastal v mestih, v ravnini, in tako je v glavnem ostalo do danes. Je tudi poleg lova edina oblika, v kateri more dobršen del sodobnega človeštva zadostiti puštolovskemu duhu, ki ga je nekaj v vsakem človeku, ki pa seveda najbolj išče izraza tam, kjer je najbolj utesnjen. Ravno alpinizem in lov sta tudi pojava, nastala iz prvobitnega udejstvovanja človeka: alpinist — izsledovalec, nagon in potreba prvega človeka, da gre iskat boljše ali nezasedene zemlje v divje kraje, polne nevarnosti. Lovec — iskalec hrane v boju z močjo, hitrostjo ali pretkanostjo živali. Zato je mogel alpinizem nastati samo v krajih in med ljudmi, ki vsaj v bližini nimajo več pustinje. Vlogo pa, ki jo pisatelj pripisuje sportu, mora prevzeti alpinizem.

Vsaka druga razlaga se ne dotika bistva stvari. Zato je v osnovah zgrešeno, če razlaga Tuma pojav alpinistike pri Nemcih in Angležih iz plemenskega značaja teh narodov, oziroma iz zgodovinskega dejstva, da so Angleži potomci Normanov, roparskih vitezov in vojakov, in da si nastanka alpinistike pri poljedelsko pastirskem narodu ni mogoče misliti. To zadnje je sicer res, tako res, da bi tudi Normani niti od daleč ne mislili na alpinistično udejstvovanje v tistem hipu, ko bi postali kmetje, iz razloga, ki sem ga navedel zgoraj. Prav zato je pa popolnoma zgrešena Tumova vikinška razlaga alpinizma, in v drugem stavku je pisatelj sam podrl, kar je trdil v prvem. Ne mislim zanikavati vpliv ple-

mena na nekatere lastnosti in razvojne smeri, le največjo previdnost priporočam, zlasti dokler imamo boljših razlag. Da začenjam kar z dejstvi: severni Francozi so najmanj toliko potomci Normanov — Vikingov, kakor Angleži in Škoti, keltski narod skoro nima normanske krvi. Kljub temu so Francozi nekako med zadnjimi zapadnimi Evropci začeli gojiti alpinizem, dočim so se udeleževali v njem keltski Škoti razmeroma celo bolj od Angležev. Vzrok je precej preprost.

Nekako od začetka velikih odkritij prevladuje v vojnah tehnika in odločuje v bitkah. Če se je dotlej še moglo trditi, da vojna izbira boljše in uničuje slabiše, poslej to ni bilo več mogoče. Močni, hrabri, požrtvovalni so šli naprej in poginili pod krogli, slabi pa so ostali doma, ustanavljali družine in rodili potomstvo, naslednji rod, nad katerim je vršila vojna podobno izbiro. In ta izbira slabišev na škodo močnih se je stopnjevala z vsakim vojnotehničnim izumom, z vsakim širjenjem vojaške dolžnosti, vrši se že poltisočletja, in prav nič še ni izgledov, da bo prenehala.

Vendar, tej krvavitvi niso bili podvrženi vsi narodi v enaki meri. Tako Angleži od 17. stoletja dalje, od dobe svoje revolucije pa do svetovne vojne niso imeli vojn, v katerih bi bili morali lastni državljani umirati v večjem obsegu. Pri tem je treba še pomisliti, da so bili tudi ti le najemniki, nabrani zvečine iz revnega mestnega prebivalstva, obsojenega itak na maloštevno potomstvo. Prav od istega časa dalje je bila Francija zapletena skoro v vse evropske vojne, često na več strani. Samo v vojnah velike revolucije je poginilo okoli tri milijone Francozov. Mislim, da ni treba dokazovati, da je bila to izbira najbolj telesno zdravih, odpornih in hrabrih mož. Na njih mesto so stopili telesni slabiši, nesposobni za vojno in pa npravno manj vredni, ki so se ji znali izogniti. Ti seveda niso mogli zapustiti svojim potomcem telesne moči, gibčnosti, podjetnosti, požrtvovalnosti, torej temeljnih lastnosti planinca, ker jih sami niso imeli. In še nekaj je gotovo: take škode v biologičnem ustroju naroda ni mogoče tako hitro popraviti, če je to sploh kedaj mogoče.

Da so torej ravno Angleži med prvimi alpinisti, ni niti slučajno, niti ne rabimo zato plemske razlage. K temu pride še, da so narodi,

živeči ob morju in od njega, nekaki naravni odkrivalci. Kako bi bilo sicer mogoče, da so Malajci in Polinezijski, živeči v kameni dobi, torej kulturno nižji od Vikingov, prebrodili vse večje razdalje, nego ti.

Nobeno znanstveno delo ne more izhajati brez primer — to velja celo za najbolj pojmovne vede. Primera ne dokazuje dosti, zato pa tem več pojasnjuje, poživilja besedilo, dela znanost dostopno ustvarjajočemu čuvstvu, brez katerega bi ostala vsaka veda mrtev razbor razuma, težko umljiva in — dolgočasna. Toda primera mora biti tipična, vzorna, zgoščena, nujna v svojem razvoju in v svojih dušeslovnih zaključkih. Mora pokazati ne samo, kako je kdo ravnal, ampak tudi zakaj je tako ravnal in da je moral tako ravnati, če je hotel ostati brez krivde. Že celo pa moramo to zahtevati od primere, ki zavzema v znanstveno poučni knjigi deset strani.

In s teh vidikov ne zadovoljuje povest Debeljakova o nesreči v severni triglavski steni, kakor je sicer zanimiva in pripovedno visoko nad raznimi praznobesednimi planinskimi občutkarijami. Morda so prav te pripovedne vrline zapeljale pisatelja, da nam je podal povest kar v celoti. Toda, ali bi moral pisatelj sam podati to povest stvarno, razkrojiti jo v njene dušeslovne osnove, ali še bolje prepustiti analizo bralcu, pa raje navesti več takih zgodb. Saj ni da bi morale biti primere ravno iz naših Alp, kakor tudi knjiga ne govori zgolj o slovenskem alpinizmu. Že celo pa je v nesreči se pojavljajoče tovarštvo tako splošno človečansko, da bo planincem vse eno, odkod dobe primerno sliko.

Vsak sistematik ima potrebo razpredeljevanja. Do neke mere je to potrebno, že radi pregleda ter ponazoritve pojmov in pojavov. Naravno pa postne, če razpredeljuje za vsako ceno, ali če razpredelba stvarno ne nudi nič novega. V pričujočem slučaju torej: če pisatelj deli in razpredeljuje alpiniste, sme in mora to storiti samo po vidikih, svojstvenih samo alpinistom, ne pa vsem ljudem.

Tuma podaja tri tipe alpinistov: pesnika O. E. Meyerja, sportnika na sebi Lammerja in dr. Kugyja — esteta. Tako razdeliti je pa končno mogoče vse ljudi, in prav po istih vidikih je mogoče tipe alpinistov naštevati v neskončnost. Sportnik je prav tako lahko pesnik — ali »estet«, če že hočete — kakor je pesnik lahko tudi sport-

nik in »estet«, ali pa niti eno niti drugo. Razde-
litev se mi pa tudi stvarno ne zdi prav srečna.
Nežna lirika Kugyjeve »Scabiosae Trentae«, te
visoke pesmi ljubezni do narave in dramatičnost
Lammerjevega »Matterhorna«, te balade gorske
strasti, dosekata če ne presegata najlepše Me-
yerjeve sestavke tudi po pesniški stvaritveni sili.
Končno se mi zdi pojem »estetovstva« v alpiniz-
mu precej meglen, zlasti spričo dejstva, da se le
prerad skriva šmok za njim. Zato mislim, da bi
ga prepustili tistim, ki imajo potrebo, da pokri-
vajo z njim svojo alpinistično in pisateljsko im-
potenco.

Ločil bi dva tipa alpinistov: raziskovalca,
kakor je bil nedvomno Kugy, ne da bi že s tem
hotel vrednotiti, in alpinista radi alpinizma sa-
mega, kakor je Lammer. Meyer nagiblje bolj
k drugemu tipu, je pa v neki meri sinteza obeh.
In da izpopolnim v tem pogledu pisateljeva
izvajanja; ravno Tuma sam je prav izrazita sin-
teza obeh tipov. Sicer je pa končno v vsakem
alpinistu nekaj od obeh tipov, ker bi drugače
niti ne moglo biti — alpinizma!

Napačno je, gledati pri vsakem pojavu na
Nemce kot nekako absolutno merilo. Stališče
včasih umljivo, danes zastarelo ni nikoli pravilno.
Že zategadelj, ker zavaja neukega čitatelja v ne-
pravilno vrednotenje. Kdor čita, da nekateri naši
fotografski amaterji lahko tekmujejo z najbolj-
šimi nemškimi umetniki, mora dobiti vtis,
da imajo drugi narodi le manjvredno fotografično
tehniko, dočim gotovo niti Francozi niti Italijani,
da o Anglosasih niti ne govorim, ne zaostajajo
za Nemci, če jih morda celo ne prekašajo.

Pisateljev slog je jasen in pregleden, logičen
v pripovedovanju, preveč pojmoven in zato de-
loma manj jasen v refleksiji. Jezik je bogat in bo
gotovo oplodil naš nekam enolični opisni slog.
Le ponekod je manj skrbno izbran: več ali manj,
vodič, enostaven nam, preprost, v poštevt priti,
v kolikor, iskajoč, maleričen, otročji nam, otroški.
Česka nalada je v slovenščini mrtva beseda.
Take besede so možne za pojave tehnike in na-
ravoslovnih ved, ki govore zgolj razumu. Nemo-
goče so pa za pojme in pojave, ki govore srcu.
Kdor ne verjame, naj tvori glagol ali prilastek
iz nje. Hribolezec je vsekakor in najmanj nero-
dna beseda, zato si mu ne upam prorokovati prav
nič lepše bodočnosti, nego je bila hribolazceva
preteklost. Planinec pove premalo in preveč —

mogel bi biti slovenska beseda za alpinista. Zato
predlagam gorohodca ali gorohodnika. S pisate-
ljem želim, da izgine nahrbtnik iz slovenskega
pisma in da ga nadomestimo z domačim oprt-
nikom, kakor so to že napravili lovci. Odveč je
tolmačiti slovenske besede z nemščino, kjer slo-
venščina zadostuje, tako z načelnega kakor s
praktičnega stališča, ker dela knjigo prav v
važnih stvareh manj umljivo precejšnjemu krogu
bralcev.

Dr. Anton Mrak.

Jón Svensson: Prigode malega Nonnija.
Prevedel dr. Joža Lovrenčič. Založba Jugoslo-
vanske knjigarne. — Prevodi mladinskih spisov
so vedno nekaj kočljivega, ker opisujejo živ-
ljenje in ljudi, ki so daleč od mladine in prav
zaradi tega ne najdejo razumevanja, kot bi bilo
treba. Kakor je teženje vseh ljudi po vseh de-
želah različno, tako tudi naša mladina ni taka,
kot je drugod. Mišljenje je drugačno in zato
je tudi duševni obzor naše mladine ves druga-
čen kakor drugod, bodisi že v severnih ali juž-
nih deželah. Poizkus, da bi prevajatelj kolikor
mogoče strnil ti dve različni naziranji in ju pri-
lagodil mišljenju našega otroka, odpove vedno
in ima prav nasproten učinek.

Prigode malega Nonnija se gode daleč na
severu, na islandskem otoku, o katerem ne ve
izmed naših malih skoro nihče ničesar. A ven-
dar jih človek bere z velikim zadovoljstvom in
skoro pozabi, da se godi vse to nekje daleč na
severu, kjer nisi bil še nikoli in kamor ne pri-
deš nikoli. Gorsko življenje se razgrinja okrog
nas, prikazujejo se planinski prizori in gore
živé v svoji lepoti kakor pri nas; ljudje mislijo
in delajo kakor pri nas in ti gorski otroci kram-
ljajo in modrujejo kakor pri nas. Ljubezen do
islandskih gor, ki jo opisuje Svensson, in ti
mekhi opisi narave, so prav isto kakor pri nas,
pri naših gorskih prebivalcih in pri naših gor-
skih otrokih.

Zaradi tega bere naša mladina brez spotike
in brez težave te krasne naravne prigode, ki so
polne prave otroške samozvesti in poguma,
posebno še, ker je knjiga pisana v pristnem
otroškem tonu. Naši mladinski pisatelji, ki ni-
kakor ne morejo priti iz grozovitih itrad o straš-
nem socialnem trpljenju naših otrok, ki ga pa
v resnici niti ni, bi se iz te knjige s pridom
učili, kako se prav za prav piše za otroke. So-
cialna mizerija nikakor ne prija našim otrokom;
otrok čita najrajši to, kar je samozvestnega
in kar zbuja v njem samem pogum, ki neza-
vedno klije v vsaki mladi duši in potrebuje zu-
nanjega nagona, da se razraste in da postane

otrok to, kar zahteva narava od njega — pogum in samozavesten deček, ki bo lahko nastopal v poznejšem življenju. Z lamentacijami in otročjimi refleksi o nekaki socialni bedi, ki so v modi pri naših mladinskih sodobnih pisateljih, pa vzgajamo samo — mevže.

Lovrenčičev prevod je naravnost vzoren in se čita kakor izvirnik. Motijo ga samo nekateri lokalizmi, ki jih ne razume niti odrasel človek, a kaj šele otrok. Kaj naj pomeni »zategelj«, »vrcé«, ne vem, a prav tako ne vem, zakaj rabi prevajatelj »ovedem se«, mesto našega »zavem se«. No, to so samo malenkosti, preko katerih gre tudi otrok, kakor gre tudi preko tega, da v Islandiji sneg »gre«, dočim pri nas samo pada. Da bi mladina to krasno delo popočinoma razumela, bi bilo vsekakor potrebno, da bi bil prevajatelj napisal kratek uvod, kjer bi prikazal mladini neznano deželo, ki je domovina tako lepih otrok, kot sta Nonni in Manni, ki ju bo vzljubila z vso pristranostjo vsa naša mladina.

Jos. Vandot.

Umetnostna založba »Sejalec«. Lani se je ustanovila v Ljubljani založba, ki ima namen izdajati umetniške razglednice po originalih slovenskih umetnikov. Ta hvalevredna založba nas je že za Božič presenetila s krasnimi reprodukcijami Jamovih in Groharjevih del. Med občinstvom so bile sprejete s prav velikim zanimanjem in, kakor smo informirani, je založba prejela številna pohvalna in bodrilna pisma, naj vztraja v svojem delu.

Pravkar smo prejeli drugo serijo, ki prinaša reprodukcije mojstrov Jakopiča, Groharja in Jame. Prvi je zastopan s sliko »Spomini«, ki je last Narodnega muzeja, in s sliko »Družina«, motiv iz znamenite dekorativne skupine v veži mestne hiše na Ahačjevi cesti. Groharjeve in Jamove slike so izbrani pokrajinski motivi. Reprodukcijske so prav dobro uspele: vsa karakteristika in močni učinki barv prihajajo do popolnega izraza.

Zamisli Sejaleca je prav originalna. Založba si je izbrala za naše razmere najbolj posrečeno sredstvo za širjenje in populariziranje slovenske umetnosti. Toliko bolj je razveseljivo dejstvo, da se je lotila resno svoje naloge in da hoče sistematsko prikazati ves razvoj slovenske umetnosti. Sodeč po prvih dveh serijah, smemo upati, da dobimo s časom celoten pregled naše umetnosti. Reprodukcijske imajo tudi praktično obliko, ker se lahko rabijo kot razglednice, lahko se pa tudi shranjajo za celo zbirko. Nabavna cena je zelo nizka (serija 6 večbarvnih razglednic samo 8 Din, če se naro-

čijo pri založbi). Založbo prav toplo priporočamo. Naslov: Ljubljana, poštni predal 357.

Vekoslav Bučar: Kod Lužičkih Srba. Putopis. (38 slika). 176 strani. Znani sokolski delavec in slušatelj višje politične šole v Berlinu je, kakor pravi v predgovoru: »...pred više od godine dana proputovao srpsku Lužicu u nameri, da se upoznam sa narodnosnim, političkim i kulturnim prilikama najmanjeg slovenskog naroda.« Plod tega potovanja je pričujoči putopis, ki je kot podlistek izhajal v »Sokolskem Glasniku«.

»...Kako je ovaj putopis prvi duži informativni prikaz o Lužičkim Srbima, to su me mnoga braća nagovarala, da ga izdam u knjižici. Ovu želju sada ispunjavam u nadi, da ću time barem u nekoliko doprineti boljem poznavanju naše lužičke braće, čija istorija nije samo istorija jednog malog naroda, već istorija hiljadugodišnje borbe između dva indoevropska plemena — Germana i Slovena...«

Za kratkim pojasnilnim uvodom o zemljepisni legi in obširnosti lužičkosrbskega ozemlja nekdanj in zdaj ter o zgodovini naroda pripoveduje pisatelj o doživljajih in vtisih na potovanju po Gornji in Dolnji Lužici. Njegovo pripovedovanje je lahkotno in živo, lepo domače, prepričevalno in brez učenega nagomiljenja puhlih fraz.

Človek bere z veseljem to knjižico, ki mu odkriva tihe preleste neznanih krajev, po katerih živi že tisočletja sredi naskakujočega germanskega življa skromni, trezni in dobri slovenski narodič kljubujoč vsem navalom nenasitnih sosedov.

Knjigo krasi osem in trideset slik, deloma pokrajinskih in narodopisnih, večina jih pa predstavlja narodne in kulturne delavce.

Pisatelj je posvetil knjigo prvemu zameniku starešine Sokola kraljevine Jugoslavije bratu Engelbertu Ganglu.

R. Peterlin.

Razen že ocenjenih je prejelo uredništvo »Odmevov« še sledeče knjige, kojih oceno priobčimo v prihodnjih številkah:

France Veber: Sv. Avguštin. Osnovne filozofske misli sv. Avguština. Založila Jugoslovanska knjigarna.

Cvetko Golar: Dekle z rožmarinom. Ljudska igra v 4 dejanjih. Založila Učit. tiskarna.

Mohor Anton: Zbirka pesmi. Samozaložba. Tisk Ljudske tiskarne. Maribor.

Sedem mladih slovenskih pisateljev. Zbral in uredil A. Krošl. Krekova knjižnica 3. Delavska založba.

Knaflič Vladimir dr.: Traktat o tisku. I. del.
Alojzij Bolhar: Mati. Knjiga o slovenski ma-
teri. Založila Družba sv. Mohorja.
Lirika šestorice. Zagreb 1931. Vlastita naklada.

PREVODI.

Knjižne zbirke Jugoslovanske knjigarne:

Mauriac Francois: Gobaveca je poljubila. Ro-
man. Prevela Edi Kocbek in Jakob Šolar. Le-
poslovna knjižnica.

Hugo Viktor: Leto strahote 1793. Roman. Pre-
vel Frane Terseglav. I. del. Na morju. Ljud-
ska knjižnica.

Timmermans Felix: Župnik iz cvetočega vino-
grada. Roman. Prevedla iz flamščine Zdenko
Knez in dr. Rajko Ložar. Leposlovna knjiž-
nica.

Ostenso Marta: Klic divjih gosi. Iz angleščine
prevedel Griša Koritnik.

Weyer Konstantin: Usodna preteklost. Prevedel
iz francoščine Silvester Škerl. Ljudska knjiž-
nica. 38. zvezek.

Izdanja »Modre ptice«:

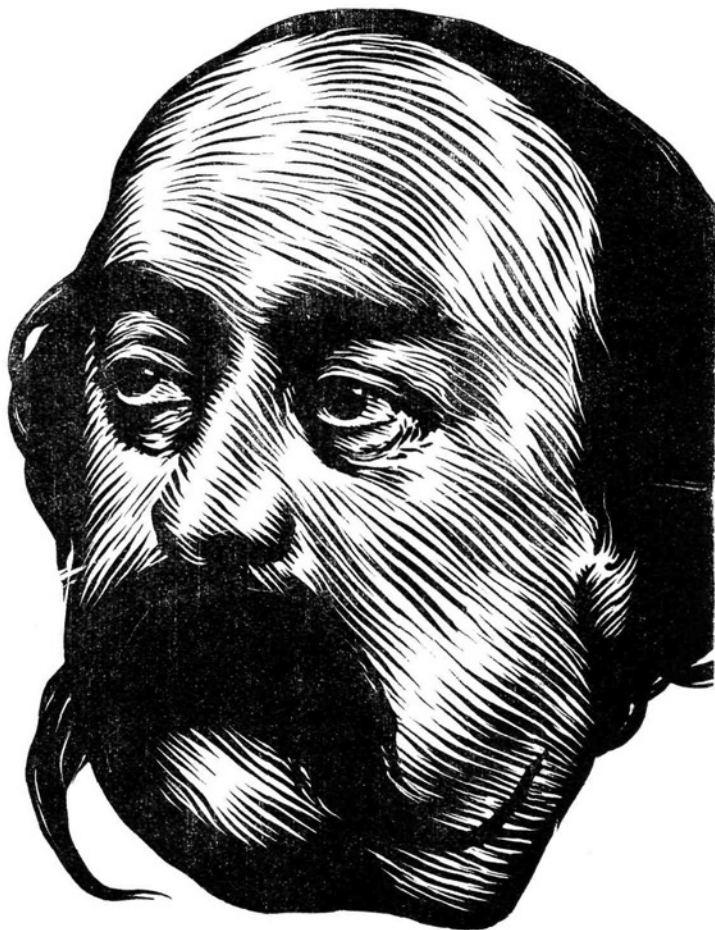
Anton Čehov: Anjuta. Novele. Prevedel Jos.
Vidmar.

John Galsworthy: Temni cvet. Roman. Prevedel
Oton Župančič.

Knut Hamsun: Pan. Roman. Prevedel Rudolf
Kresal.

Water Scott: Ivanhoe. Roman. Prevedel Vlad
Levstik.

Selma Lagerlöf: Gösta Berling. Roman. Prevedel
R. Kresal.

**E. Justin: Gustav
Flaubert** (origi-
nalni lesorez)

zapiski

Josip Murn-Aleksandrov (* 4. marca 1879. — † 18. junija 1901.). 18. junija t. l. ob eni zjutraj bo torej trideset let, odkar je umrl v onem veliki kanu na Poljanskem nasipu v Ljubljani, v stari cukrarni nežni mehki pesnik naših polj in travnikov in potov, ki vodijo preko njih v skromne naše vasice.

Bil je pesnik neizpolnjenih želja in večnega hrepenenja.

Boječje, nezaupljivo so zrle njegove oči svet okoli sebe ves čas njegovega skromnega 22 letnega življenja. Hrepenč so iskale opore, na katero bi se moglo nasloniti njegovo trudno telo ob času duševnih dvomov in razočaranja. A le redko so jo našle. Njegovi prijatelji — koliko jih je pač bilo? — so hodili svoja pota in niso utegnili. Večkrat je pogumno storil par korakov v svet: na Bled, v Vipavo in enkrat celo na Dunaj. Toda prilike so bile take: ni strpel in vrnil se je vselej v staro cukrarno k svoji dobri gospodnji in krušni materi Polonci. Samo pri nji se je čutil čisto domačega, samo nji je zaupal popolnoma...

Ob začetku septembra 1899. sva prišla s Cvetkom Golarjem stanovat k Polonci. V pozni jeseni se je pa nama pridružil tudi Murn, ki se je vsled pomanjkanja sredstev, veliko pa tudi vsled domotožja vrnil z Dunaja v Ljubljano. Zivelci smo v mali sobici s posebnim vhodom, katero opisuje vseučiliški profesor Ivan Prijatelj v uvodu k Murn-Aleksandrovim »Pesmim in romancam« tako le:

»Sobica je to kakor zaboj. Do nje se pride skozi temo, in prav pred vratmi so stopnice navzdol, da čez nje padeš. Sobica ima eno okno, a tako visoko, da samo glava dosega prve šipe. Zato se z ostalim telesom še bolj počutiš v zaboji. Ne vem, kakšna je ta soba sedaj, ali jaz si je ne morem drugače predstavljati, kakor z dolgo komisno mizo, stoječo sredi zgolodanega poda in preobloženo s knjigami, s katerimi se čisto mirno družijo različne pipe, škatlice za tobak, ovratniki in ovratnice in vrhu tega še kaka mala skodelica z ostanki sinočne večerje. Če pogledaš eno ali drugo teh knjig ali onih na

policah, najdeš na tej ime Cankarja, na oni Ketteja, potem Župančiča in Murna. Vsi ti niso nikoli stanovali tu skupaj, ali vsi so prihajali semkaj kakor domov. In družega niso prinašali sem in puščali tu kakor knjige...«

Murn je hodil pozno spat in vstajal zgodaj. Ko sva z Golarjem še spala, je že zakuril »gašperček«, sedel k njemu, nabasal pipico s tobakom, zmešanim s suhimi višnjevimi listi, jo zažgal in začel puhati dim, da je zadišala vsa izba. Tako le rano zjutraj je najlaže pesnil. Večkrat se je nama pohvalil, da jih je zložil kar pol tucata. Najlepše pesmi je nama vselej prebral.

Čez dan smo se malo videli, ker je šel vsak po svojih potih. Murn je dobil službo koncipista pri dr. Šušteršiču. Jedel je pri Polonci in ker je vedel, da nama z Golarjem ne gre bog ve kako sijajno, nama je velikokrat prinesel od Polonce fižolove ali krompirjeve solate ali pa kaj drugega, kar jim je ravno ostalo od večerje.

Bil je vedno čisto oblečen in je dal mnogo na to. Ob nedeljah in praznikih je rad kadil viržinke, posebno če je šel na izprehod. Na svetega Jožefa — njegovega patrona dan me je vzel s seboj k Božjemu grobu. Bil je razigran. Pokazal mi je hišo »z modrim pasom«, kjer je enkrat prej srečal dekleta, ki je šla po vodo in o kateri je zložil lepo pesmico. Nato sva šla v gostilno in pila eviček in jedla pečenko. Plačal je seveda vse sam. Tudi v Zeleno jamo smo šli včasih vsi trije s kamni »bližati se«.

Včasih je bil zelo zaupljiv in zgovoren. Toda najmanjša nepremišljeno mu izrečena beseda, ga vam je lahko odtujila za dolgo. Tudi z menoj je bilo tako. Kakor omenja že dr. Prijatelj, smo si izposojevali knjige, kjer jih je le kdo mogel dobiti. Nekega dne bi moral jaz svoje vrniti, pa jih je Murn posodil nekemu drugemu. Jaz sem malo godrnjal in mu v jezi očital, češ, da izposoja tuje knjige. To ga je tako bolelo, da ni bil napram meni nič več tak prijateljski kot prej. Zameril mi je zelo. In šele jeseni 1900., ko sem bil že pri vojakih v Dubrovniku, mi je

Golar pisal, da me pusti tudi Murn pozdraviti in da pravi, da sem fejest fant. In odvalil se je z mojih prsi težak kamen in čutil sem se srečnega. Ves čas me je namreč bolelo in sam sebi sem očital zlobo, ker sem razžalil tako dobrega fanta, kot je bil Murn.

Poleti 1903. sem potoval po Krimu in Kavkazu. Ko sem prišel v zdravilišče Pjatigorsk, sem dobil po pošti knjigo: Aleksandrov: Pesmi in romance. Poslal mi jo je Golar. Ta knjiga me je potem spremljala na vseh potih. Čital sem jo kjerkoli sem počival in tudi vrhovi Ararat na turško-perzijski meji so poslušali nežne Murnove pesmi.

R. Peterlin-Petruška.

Vilovićevo Medžimurje.

Medžimurje — pokrajina zelenih daljav, žitrodna kakor banatska ravan, mastna, močvirna, pogreznjena v stepno neskončnost vzhodnega obzorja, z lenimi vodami in panonsko blatnimi vasmimi. Zajeta je v široki kot dveh alpskih rek — Drave in Mure. Zgornji del je hribovit. Iz rastki Slovenskih gorc se kopičijo glavičasto kakor Robadija ali se razpletajo v dolge, nabrekle hribe, ki se v majhnih lokih spajajo z linijo ravní. Ta del je slikovit, veder, nasmehlján. Spodnji del je kakor daljna, zelena postelja, razpeta v neskončnost. V poletju je ravan rumena in vzvalovana »kakti morje«, kot pravi medžimurska pesem. V jeseni preprežejo to ploskev bele plasti ajde in dolge vrste koruze. Jagnedi ob cestah, graščinske pristave, šišroki pašniki z vodnjaki na bruno, vasi s kamparnilskimi zvoniki in blatnimi mlakami, kjer gozmezí plavutasta perjad — vse to spominja madžarskih vasi. Toda to je Panonija: naša slovanska, otožnovesela Panonija.

Medžimurje je pokrajina prehoda. Zgoraj, »v goricah«, so prebivalci enake mentalitete kakor kmetje in viničarji Slovenskih gorc. Njih govorica se počasi odmika vzhodno-štajerskemu dialektu in brez močnih kontrastov prehaja v zagrebško-varaždinsko kajkavščino. Po prevratu je nastal v pomurskem delu neznaten lokalni spor: ali niso ti Medžimurci Slovenci, kakor njih sosedje Prekmurci in štajerski Prleki? Od Ljubotomera in Središča ob Dravi skoraj do Murskega Središča in Čakovca se pojo slovenske pesmi; osnovni besedni zaklad je do malega istoveten z besediščem vzhodno-štajerskih mejašev. Naravno, brez sunkov prehaja to ljudstvo v plemenske in narodne individualnosti. Poljedelski ekonomski sistem je v splošnem isti na ravnici

in v hribih; toda ali se ne zdi, da je življenje na hribih veselejše in polnejše? To je vpliv vinske trte, ki malce popravlja življenjsko resničnost; vinum lactificat cor hominum. V prejšnjih časih je kapljica šla dobro in hitro v kup; vino gradnik je čutil, da je na majhnem koščku zemlje večji gospod, kakor mu gre po starih, nezapisanih zakonih agrarne hierarhije. Danes se vino grmadi v kletih in je poceni. Ljudje ga pije veliko in z užitkom, toda vinske gorice so bolne, kronično bolne, morda obsojene na smrt. Kdo ve? — Muzikalno bi dušo te pokrajine izrazil tako: *allegro, ma non troppo*.

Na ravnici proti Dravi in Muri občutiš jačji priliv ravninskega hrvaštva. Čutiš ga v govorici, v drobnih ceremonijah vsakdanjega življenja, v pesmi, v melodiji, v noši, v arhitekturi hiš in celo v tipu prebivalstva. Ritem življenja in dela je tu drugačen kot v goricah. Dekleta prej dozorevajo in se može že s šestnajstim letom. Ženske se pri hoji zibljejo kakor Madžarke ali Španke. Pod vrbami ob reki često vidiš ciganske šatore. Nekatere vasi so bogate in ljudje bahavi. Blizu rek je doma revščina, z njo pa tudi malarija in trahom. Na dolgih, blatnih njivah koruze in v obrežnih goščavah tonejo melodije medžimurske popevke kakor mužiške pesmi v stepah.

Pred l. 1918. so to pokrajino šteli med madžarske in jo imenovali »Muraköz«. Šole, uradi, izobraženstvo — vse je bilo madžarsko ali madžaronsko. Tudi ljudstvo je že jela omamljati sugestija daljne, zanj pravljíčno lepe Budimpešte. Toda ta vpliv je imel žilavega nasprotnika v cerkvi. Duhovniki so se šolali v Zagrebu in »gospodin« je oživiljal zamirajočo silo domačega jezika. »Gospodin« je — ne vedno in povsod — zastopal v župniji vizijo revnejše, a bolj domače majčice Kroacije in njenega Zagreba. Nekoliko let pred vojno se je začelo nacionalistično gibanje med mladimi študenti, ki so se šolali onkraj Drave. Praški visokošolec Ivan N. Novak je izdal brošuro »Istina o Megjimurju«, ki v nji razpravlja o narodnem propadanju Medžimurja. Počasi so se v Zagrebu začeli zanimati za svoj »hrvatski sjever«. No, l. 1918. je madžarska politura »Muraköza« splahnela v krčevitih sunkih banditstva in majhne lokalne gverile. Svobodno je zaplapolala narodna zastava in na izpraznjena mesta se je vrinila hrvaška inteligenca. Nova gesla prihajajo med ljudstvo. Agrarna kriza in bližnje meje z absurdnimi carinskimi zidovi utišujejo Medžimurca. Ali žito še valovi po ravnici in med gredami še sladko dehti »bajžolek«, dišava medžimurskega dekleta. Ostali so medžimurski farovži in v vaseh — ljubezen, strast,

Mirko Šubic: Del stare cukrarne z dvorišča (linorez)

V drugem nadstropju, za drugim oknom na levo od sprednjega ogla je umrl pesnik
Dragotin Kette, istotam za drugim odprtim oknom desno od sprednjega ogla pa je
zatisnil oči Josip Murn-Aleksandrov

beda in skrb. Ostalo je vino, »veliki tolažnik in izkušnjavec«.

•

Iz medžimurskih farovžev je izšel največji poet te neznane pokrajine, Gjuro Vilović. Dalmatinec po rodu. »Dalmatinec — pa pesnik Medžimurja«, vzklika skladatelj dr. Vinko Žganec v uvodu, ki ga je napisal Vilovičevi knjigi »Medžimurje«. O nekdanjem svojem stanovskem tovarišu, medžimurskemu kaplanu, danes poklicu nemu časnikarju in pisatelju, piše Žganec med drugim: »On je boravio u Medžimurju još za vrijeme »Madžarije«; u Medžimurju dočekaio je jugoslovensku vojsku, daleko na Muri, u zabitnom Dekanovcu, a boravio je ovdje i poslije oslobođenja. Gledao je Medžimurca u ropstvu, u elanu pobune i u slobodnoj državi. Pio je s madjarskim »notarijušima« i politizirao s madjarskim školnicima. Zalazio je preko Mure »v gorice« i upoznao iz bliza život pijanih vinograda i zamamnih voćnjaka. Gledao je proštenjare, kako se pod »pahom« vraćaju od Majke Božje Bistričke. A majkicama i japekima davao je toliko puta duhovne okrepe svoje snažne duševnosti i svoga položaja... Proputovao je cijelo Medžimurje. Zavirio u većinu »farofa« i crkava. Pohodio je mnoštvo seljačkih kuća. Provezao se gotovo svim cestama i putevima; prisluškivao kucanju mnogih srdaca, slušao ispovijesti silesije duša, naučio čak i »medžimurski jezik«, gledao Medžimurje i Medžimurca kroz dalekozor i sitno zor, sigrao se s njime — i tako ga je upoznao sa sviju strana i otkrio mu dno duše... Medžimurska ravan ga je zanimala i on postaje pjesnik medžimurske zemlje, medžimurske ljubavi, medžimurskih farofa i njihovih nesreća...«

Pred Vilovićem Medžimurje ni bilo zastopano v umetniški poeziji in prozi, če izvzamemo nekatere pejsaže Ivana N. Novaka. V osemdesetih letih je objavil nekoliko primitivnih medžimurskih motivov slovenski mejaš Flegerič. Šele Vilović je prvi pesnik Medžimurja v pravem pomenu besede. Temperamentni Dalmatinec je s svojo južnjaško imaginacijo in s svojimi krasnoslovnimi sposobnostmi odkril umetniško Medžimurje, »dušo njegovih vinogradov in ravnice«. Vilović je s svojim impresionističnim slogom prvi zajel slikovitost medžimurske pokrajine in vpodobil nekatere posebnosti njenega prebivalstva. Njegovo Medžimurje je svet za se; objektivno v toliko, v kolikor ima vsako izrazito, ekonomsko, socialno in kulturno določeno okolje nekaj svojkega, subjektivno pa je v nemali meri zaradi tega, ker kaže panonsko zemljo in ethos Medžimurca v križanju z dalmatin-

skim tipom. Vzlic izrazitim subjektivnim potezam pa v Vilovičevih novelah vendarle spoznavamo pravega Medžimurca, človeka iz bajte in s ceste. Čutimo vonj nečesa, kar je specifično medžimursko in kar se odmika naši razčlembi: je to notranje doživljeno, intuitivno gledano Medžimurje!

Prvo večje delo, ki ga je bil Vilović posvetil tej pokrajini, je povest »Medžimurje«, ki je izšla l. 1923. v Čakovcu. Po svojem stilu je to izrazita impresionistična zgodba, v kateri še zaznavamo odmev Hamsunovega »Pana« in vplive Kellermannove proze. Pisec ji je dal podnaslov: »Ispovijest jednog sutona«. Župnik se ob večerem mraku izpoveduje svojemu slugi Florjanu, osebi, ki je v tej zgodbi docela nerealna.

Svakog mi predvečerja plače zvono, stari krov zgrbljene crkve i daleka ravan okolo. A teh ti beskrajni kukuruzi, koji evo ovako samo streme bez pokreta i šuma. Kako su ovi blesasti, Florijane! Uvijek kao da nešto važna očekuju. Važna? A što je važno na tom svijetu?

Junak povesti je »gospodin«, ki ga poezija medžimurskih vinogradov zapelje v epikurejstvo, dokler v ljubezni do Mune ne doživi svoje notranje drame, ki jo še ojači konflikt med Munom in »gospodinovo« lakomno materjo. Ta notranja drama ni taka, da bi nam junaka povesti storila simpatičnega; če bi hotel kdo v povesti iskati protest zoper celibat, bi moral ob analizi »gospodinove« osebnosti priznati, da ta klavrní suženj svojega razpaljenega nagona ne zasluži svobode, ki bi bila človeštvu koristna. Premalo se zaveda odgovornosti, ki je bistvo vsake nadosebne svobode. V tej, danes že nekam staromodni, idejno medli in celo napačni povesti pa je polno interesantnih podrobnosti, rahlih osvetljav in nežnega osenčenja. Prvič v vsej srbsko-hrvaški literaturi se tu pojavlja s krasnoslovno umetnostjo pozne Moderne opisana medžimurska pokrajina. Bili so časi, ko smo stali bliže takemu imaginističnemu življu v lepi prozi; danes, ko v povesti in romanu prevladuje stvarnost in preprostost, imamo manj veselja s takimi, zdi se nam, malce razvođeneli pejsaži, kakor jih nahajamo v Vilovičevem »Medžimurju«. Vendar navedimo za primer Vilovičevega slikanja večera na medžimurski ravnici tale odlomek (str. 3.):

»Široka i daleka ravan ležala je u zadnjoj rumeni sumraka, kad već počinje da je dave one male, sive pahulje tame, što se suvo kovrče i cure nekuda iz visine, iz nebesa. Padale su gusto, nečujno in suvo. Sklizale se niz kampanilske visine razasutih zvonika i tugaljivih jablana,

koji ovdje stoje i mudruju na osami ravnine i šute uprav kao čempresi sumraka na dalekom toplom jugu. Preko svega toga i nad svime su umirali zadnji laveži zvonova...»

Najveći uspeh je doživel Vilovićev pripovedniški talent z novelistično zbirko »Hrvatski sjever i jug« (Zagreb 1930. »Matica Hrvatska«). Nekateri kritiki so tej knjigi priznali prvenstvo pred vsemi, kar jih je izšlo v zadnjem času in Gjur Vilović je z njo zasedel v srbohrvaški prozi trajno in ugledno mesto, ki so ga dale slutiti že prejšnje njegove knjige. »Hrvatskemu severu« (Medžimurju) je tu posvečenih deset novel. Vilovića slej ko prej označuje impresiونيistična barva, ki daje njegovim novelam značaj akvarelov in v kateri so rahlo zabrisani vsi ostri prehodi in jačji poudarki; rad išče formo izpovedovanja svojih oseb, da tako postane intimnejši. V primeri z »Medžimurjem« pa je teh deset novel znatno močnejša knjiga, tem bolj, ker se Vilović tu ne zaustavlja zgolj pri krizah osebnega erotično-seksualnega življenja, marveč riše s širokim zamahom tudi socialne razmere Medžimurca, njegov boj za zemljo, njegovo bedo, ki ga žene v tujino, kjer opravlja najtežje delo za majhen denar in doživlja težka ponižanja; njegovo trpljenje za časa samopašnih madžarskih »notariušov« in naposled svitanje njegove nacionalne zavesti, prvo lepoto nacionalnega prebrata. Izmed teh novel se nekatere, n. pr. »Ftičica i Jezušek«, po svoji prijetni izgrajenosti in dovršenosti in po preprostem, pristno ljudskemu duhu, ki jih preveča, uvrščajo med najlepše književne produkte o tako zvanem »kajkavskem« delu Hrvaške in značijo višek impresionistične proze pri nas. S povsem literarnega vidika so njegove dalmatinske novele močnejše in, to lahko trdimo s polno pravico, pristnejše, ker se ljudje in okolje tesneje prilegajo avtorjevemu psihološko-tvornemu tipu. V novelah »Hrvatski sjever i jug« je Medžimurje še vedno predvsem Vilovićevo; vendar je njegovo dojemanje stvarnosti prišlo v tej knjigi že znatno bolj do izraza kot v »Medžimurju«; snov je tudi stilistično bolj zajeta in izvedena. Tu in tam sicer vse preveč občutiš neko narejenost tega sloga, Vilovićeva pripovedniško maniro, ki sili v literatstvo in se odmika čisti, pristni, zgolj doživljeni umetnosti; to pa nikakor ne zanikuje dejstva, da je z Vilovićem dobila celotna srbohrvaška literatura močnega oblikovalca narodnega življenja. Vilović ni človek idej in tendenc, kakor Krleža ali Cesarec; prej je artist d'Anunzievega kova. Vendar pri njem ni nevarnosti, da bi se s svojo snovjo izgubil in lepi gostobesednosti. Vilović je

izrazilo nacionalni pisatelj, zato je značilen za sedanjost stopnjo družabnega razvoja, ki jo pred vsem označujejo življenjski konflikti kmeta in malomeščana.

Medžimurje je pozno stopilo v književnost, dobilo pa je v Viloviću tankočutnega opazovalca, ki je dojemljiv za vse njegove posebnosti, poeta svojih vinogradov in polj, svojih cerkva in hiš, svojih farovžev in krčem, deklet, žen, delavnih mož in primitivne socialne borbe na blatnih panonskih tleh, kjer se človeško življenje še vedno vije v krčih neurejenega agrarizma. B. Borko.

Fran Sal. Finžgar šestdesetletnik. Dne 9. februarja t. l. je praznoval šestdesetletnico rojstva splošno priljubljeni pesnik in pisatelj Fran S. Finžgar, župnik v Trnovem. Govoriti o pomenu njegovega delovanja na knjižnem polju na tem mestu obširno bi bilo nepotrebno, kajti kot še živečega pozna vsa naša starejša in mlajša generacija, da ne omenjamo slovesa, ki ga uživa pisatelj celo izven mej naše ožje domovine.

Finžgar je pristen tip našega Gorenjca: krepke postave in klenega izraza. Sam kmečki sin iz Doslovič pri Breznici, nedaleč od Prešernovega rojstnega kraja, je zajemal snov za svoja dela predvsem iz preprostega kmečkega življenja. Že v svojih dijaških letih je napisal celo vrsto pesmi, črtic in novel za naše literarne liste. Izmed pesniških del tedanje dobe je zanj najbolj značilna idilična povest v verzih »Triglav« (1896. »Dom in Svet«).

Med župnikovanjem po raznih krajih se je še globlje vživel v domačo grudo. Spisal je nebroj daljših novel in se izkazal mojstra tudi v pisanju pristnih ljudskih iger (Divji lovec, Naša kri, Veriga). Višek svoje ustvarjalne moči je dosegel v obsežnih romanih »Iz modernega sveta« (1904.) in »Pod svobodnim solncem« (1906./7.). Kot finega poznavalca človeške duše pa se je izkazal posebno v svojih zadnjih stvaritvah. (Dekla Ančka, Strici itd.).

Fr. S. Finžgar je tudi ob svojih šestih krizah še telesno in duševno čil in močan in v lovje modernih struj ga ne more premakniti z njegovega dominantnega mesta. Zaslužnemu kulturnemu delavcu želimo še mnogo veselih in srečnih dni v neskaljenem pokoju in plodnem delu.

Milan Pugelj kot urednik. Pisatelj Fran Roš je dal uredništvu na razpolago pismo, ki jasno kaže, kako v vseh ozirih vesten in ustrežljiv urednik je bil pokojnik. G. Roš mu je poslal

svoje prvence. M. Pugelj mu je odgovoril sledeče:

Velecenjeni gospod!

Vaša dva rokopisa »Osveto« in »Luko Brajdiča« sem oba prejel, prečital in jih Vam obem s tem pismom vračam. Vsebinska »Osveta« je prav dobra in kratkočasna, toda prekratki ste, v opisih in dialogih prevsakdanji. Vsebinska ne prenese težkega konca, uresničenja osvete in Vaša kratkoča še celo ne. »Luka Brajdič« je, kar se vsebine tiče manj originalen in revnejši, pisan (obdelan) je pa boljše kakor »Osveta«.

Treba je, da gledate na to, kako napravite osebe karakterističnejše, situacijo plastičnejšo in živahnejšo, sami sebe kot pisatelja originalnejšega opazovalca. Kadar napišete kako stvar, jo pazno prečitajte. Tehtajte stavke in odstavke, preudarite, kaj so: ali so življenje, ali so literatura, popisan papir. Pazite na dialog. V umetninu — in gotovo želite, da bi bili to Vaši spisi — ne more in ne sme vse, kar se klepeče po cestah življenja. Pišite, zapišite torej samo to, kar dela celo vsebino zanimivo, karakteristično, in opustite vse, kar ne spada natančno vanjo.

Mislim, da imate pripovedniški talent in zato Vam o vsem tem pišem. Če Vam je prav, mi lahko še kaj pošljete. Povedal Vam bom rad svoje misli in — če prejmem kaj uspelega — objavim v listu.

Z odl. spoštovanjem

Lj. 10. II. 1917.

M. Pugelj.

Jugoslovanska premijera v Pragi. »Prager Presse« je poročala pod tem naslovom 9. jan. 1931. tole: »Vdova Rošlinka«, veseloigra v treh dejanjih Slovenca Cvetka Golarja je bila vpriporjena v gledališču Urania v češki prestavi Nikole Kadleca. Igra je vzeta iz okolja, ki ga moderna dramatika precej zapostavlja, iz kmečkega življenja. Dramatska snov, ki jo v salonskih komedijah ponovno nahajamo, se tu odigra v kmečkih krogih. Bogata vdova Rošlinka se za ljubi nekaj mesecev po smrti svojega moža v mladega postavnega Janeza, ki pa ljubi njeno hčerko Manico in nima poguma, da bi to vdovi odkrito priznal. Iz tega zapletljajja zrastejo prizori, ki delujejo skozi in skozi živo in sveže ter povzročajo pogosto presrčen smeh. Veseloigra je preprosto in zato dobro zgrajena, napetost vzdrži do konca tretjega dejanja, kar je pogoj dramatičnega uspeha. Folkloristična inscenacija po načrtih akad. slikarja Ivana Vavpotiča je

uspela in iluzija prizorišča na Koroškem kolikor mogoče odgovarja resnici. V igri nastopi poleg treh glavnih oseb nekaj za Koroško tipičnih figur, ki skupaj s folkloro povzdignejo splošno zanimanje. Igralci so se potrudili, da zadostijo stavljenim zahtevam, kar se je večini posrečilo. Glavna vloga je bila v zanesljivih rokah M. Blažkove. Pri Janezu sem moral misliti na Vojto, ki bi ga rad videl v tej vlogi. Saj je vendar dolžnost igralca, da ustvari tip ali ga vsaj približno poda, tu mora delovati vse bistvo. Kmečki fant ne sme kazati zlatih zob in ne biti počesan kot tenorist, stvari, ki so same po sebi razumljive in ki jih je lahko popraviti. Tudi bi bilo umestno, da bi se tipično koroški vaški svetnik študiral po naravi. V epizodnih vlogah sta bili Kalous in Hajhalova prav dobri. Vsi igralci so igrali z veseljem, in občinstvo je hvaležno kvičevalo njihov trud. Noviteta je bila sprejeta skozi in skozi toplo. Predstava je bila pod pokroviteljstvom češkoslovaško-jugoslovanske lige. Drs.

Tako poročilo. Zakaj naj bi se veseloigra godila na Koroškem, je seveda pomota poročevalčeva, kar pa ni bistvenega pomena.

Cankarjeva dela. »Prager Presse« je poročala o enajstem zvezku Cankarjevih zbranih spisov ter imenovala izdajo vzorno. Pri tem se je pripetila mala nezgoda. Njen poročevalec prevaja »Krpansko kobilico« z »Der Flickbock«. No, nič novega pod solncem! Svoj čas so Golarjevo »Pisano polje« predstavili v »Gefilde von Pisano«.

RIMANA PROZA.

(Zložil Sava Radič Mirt.)

Oproščenje.

1.

Ne boj se, pevec, cela ti ostane slava!
Jaz nisem pesnik, moj poklic ni poezija:
šegavec-nagajivec se samo zabava,
življenja ničnost v cunje pisane zavija.

2.

Skromne moje so vrstice te,
dobri volji malokdaj slede.
Volja snuje v njih ogromna.
Kaj se hoče? Moč je skromna.

Mož izkustva čudil se ne bo,
če potrese jablano-drevo,
pa izmed odpadkov velih
najde malo jabolok zrelih.

Druga mladost.

Glej starca, spet se s pesmijo igra!
To krogotoka je modrost,
da starost nadaljuje in konča,
kjer je prenehala mladost.

Moška poezija.

Zaljubljenih čebelic paša
je mlada bila pesem naša.
Možem zdaj pesem zrela poje,
jim lajša, slajša trud in boje.

Hrepenenje iz barbarščine.

Kateri mojster spet nas nauči
besede klene, živozorne,
izuri v zvočnem toku besedi
jezike trde in okorne?

Samo široko in počasi!

Samo široko in počasi,
razlivajte se, naši glasi,
razkošno lij, beseda naša!
Če se mudi, nikdo ne vpraša,
čeprav nad glavo streha mu gori.
V Evropi se nikomur ne mudi!

Pesnikova beseda.

Ubira strune čustva in strasti
beseda pesnikova sladkozvočno;
kot vrela iz deklških ust bi sočno,
beseda mu iz pesmi hrepeni.

Beseda pesniku je živa stvar,
vsa živolična, pestrih boj žareča,
vsa sveže praznična, mladost puhteča,
tako nevesta stopi pred oltar.

Mezzochiaro, mezzoforte.

Če luč presvetlo sije,
se ji upirajo oči;
preglasna pesem vpije,
od take le uho boli.

Borba navad.

Očeta-mojstra bol presune,
ko skriva se učenec-sin,
da poizkusi glas in strune
skriva na svoj, na prost način:
»Tako zdaj vrača trud in znoj
učenec mojstrovi ljubavi.
Brezploden bil pouk je moj
v umetnosti edino pravi,

kako najlepše in najslaje
preliva duša doživljaje.
Nov zvok, nov glas in nova slika,
jezika nov utrip ga mika.
Pač koga ne bi do srca bolelo
to brenkanje, to stokanje nezrelo?«
A kakor duh na večni straži
v ozadju sivi ded se oglasi,
učenca-vnuka potolaži,
očeta-mojstra mirno posvari:
»Zameril nisem jaz takrat,
ko ti zavrgel si rogat
umetnost mojo staro
med preperelo šaro.
Ponavljja jedro se življenja,
zunanja se lupina menja.
Življenje boj navade je z navado,
navada stara se bojuje z mlado
V navadi stari duša otopi,
le izpremembra spet jo poživi.«

Intuicija.

Padi seme, v podzavest,
zori, zori in dozori;
iskra v svetu temnih zvezd,
gori, gori in zagori!

Umetnost plašč resnice.

Resnica, to je duh,
ne vidijo človeške ga oči.
Če v pisani se plašč odene
umetnosti, tedaj pa ostrmi,
očaran od lepote njene,
vesoljni vid in sluh.

Ideja in snov.

Umetniku najprej nazorno
ukreše se podoba lika,
najprej vsebina se razkrije
do zadnje mu poteze jasne.
Potem v obliko jo prelije
stoprav človeškega jezika,
da iskra božja ne ugasne,
ko se bori s snovjo uporno.

Dijalektika.

Seve, sijajno logika nam sklepa
in trdno, skladno vse drži veriga.
Posiljena resnica se otepa.
Seve, kaj logiko resnica briga?

Molitev resnicoljuba.

Daj, bog, mi bistro moč očesa,
da živošarena zavesa
igrave, lažne domišljije
mi čiste istine ne skrije.
Naj vidim čisto istino stvari,
kot so in kakor jih ustvarjaš ti!

Moderna prasnov.

Tisočletja se ubija
s prasnovjo filozofija,
tisočletja še dognala ni,
kaj začetek, prasnov je stvari.
Voda! Tales prvi dokazuje,
zrak! mu Anaksimén nasprotuje,
zemlja! ju Ksenófan opozarja,
oganj! Heraklit jim ugovarja.
Končno filozofov spor učeni
nam kapitalist zaključí:
»Po svečavo pridite vi k meni,
blodne filozofske luči!
Razvozlam uganko vam svetov,
da zlato je naša prva snov.
Vse izvira iz denarja,
vse v denar se spet pretvarja.«

Abyssus abyssum invocát.

Gorje, kdor vedoželjno gnan zatava
v goščavo analitične pasti!
Čim dalje tava, večja je zmešnjava,
sam sebe v zmedi splošni izgubi.

V album fenomenologíji.

Kar jih je s financarji, žandarji
prepodila stroga meja,
tihotapski vsi sleparji

so v filozofijo se poskrili:
filozof sedaj po volji mili
divje brez nadzora ponareja,
med prvine, med izsledke
tihotapi ponaredke.
Zdaj spoznaj mi, pamet-řeva,
kaj je zrno, kaj je pleva?

Konfuturizem.

«Od samih izmov že vrtil se mi po glavi,
zakaj s konfuturizmom zdaj verizem straši?»
Zakaj? Saj baš zato, da se v deželi naši,
da v zmešani se glavi tvoji red napravi.

Gandí in Krišnamurti.

O Indija, ti črna sestra naših majk,
čemu na tvojem nebu dvojce zvezd gori,
na črnem nebu dvojce milih nam oči?

O Indija, čemu?
Da tisto noč prežene njiju svit,
ki vanjo blodni duh je naš zakrit?
O tisto noč strahu,
o tisto vražno noč strahotnih sanj in bajk,
o tisto strašno, tisto črno noč,
ki sama si rodila jo nekoč,
o Indija, ti črna sestra naših majk?

(Konec prihodnjič)

PRIZNANJE.

In jarčica prikokodajsa s piko na jeziku,
da jo izdere ji, prikupi se svetniku;
udari plat zvona, in pesem neubrana
za literarnega me razglasi cigana.

E. Gangl.

Elko Justin: Glava deklice (orig. lesorez)

Vseбина:

Janko Polak: Josip Murn=Aleksandrov. 1. — Josip Murn=Aleksandrov: Pesmi. 10. — Ivan Albrecht: List iz dnevnika. 12. — Roman Bendé: Spominčica. 12. — Dragutin M. Domjanič: Dva kipca. 12. — Engelbert Gangl: Mi Sokoli... 13. — Jana in Metka. 14. — Cvetko Golar: Čarobna roža. 14. — R. Jakopič: Pomlad. 20. — Janko Kač: Klic iz samote. 20. — Marija Kmetova: Pot navkreber. 21. — Griša Koritnik: Saj nisem sam... 28. — Dr. Valentin Korun: Prijateljici. 28. — Miško Kranjec: Ob cesti. 31. — Mirko Kunčič: Na dnu. 38. — Matija Lipužič: Pri šahtu. 38. — Fran Milčinski: Urh Vamplin in pečene klobasice. 40. — Anton Mohor: Pri brodu. 44. — Julij Nardin: Idealisti in realisti. 45. — Ankica Obersnel: Pjesme čežnje. 48. — Zdravka Ocvirk: Jočem za belimi dnevi. Pobožala si. 49. — Pehani Polde: Komaj je pomlad prišla... Na razpotju. 50. — Ivo Peruzzi: Dete v polju. 51. — F. Baš: Izvor prekmurskih cehov. 51. — J. Polak: Zdravica. Ob kupi vinčeca... Ti veseliš se. 59. — Zorko Prelovec: Ivan Cankar in naša pesem. 60. — Radivoj Rehar: Anida. 61. — Janko Samec: Elegija. 61. — Makso Šnuderl: Marko. 61. — Katja Špur=Muropolska: Burja jesenska. 66. — Tratnik Fran: Aforizmi o umetnosti. 67. — Josip Vandot: Kresni sen planin. 67. — Ela Var: Križanteme. V trpljenju moj brat. 71. — Dušan Vargazon: Pesmi. 71. — † Zbašnik France: Po mladna pesem. 72. — Joža Zupančič: Na Krfu. 73. — Iz Josip Murnove korespondence. 79. — Radivoj Peterlin=Petruška: Binkošti. 83. — Književne in listi. Ivan Pregelj: Izbrani spisi V. Mačister Anton (Cv. Golar). 84. — Dr. Fr. Zbašnik: Iz vojnih časov (Jos. Vandot). 84. — Dr. Ivan Dornik: Brez oči (R. Rehar). 85. — Ivan Albrecht: Junak (Janko Kač). 86. — Fran Roš: Juretovo potovanje in še kaj (Jos. Vandot). 86. — Alojzij Bolhar: Materi (Jos. Vandot). 86. — Belosmodra knjižnica. (Jos. Vandot). 87. — Ljudmila Šlibar: 1. Moderna ženska telesna vzgoja. 1930. 2. Lepodržne vaje za mladino in ženo 1930. (Raj-

ko Pirnat) 88. — Mirko Kunčič: Za židano voljo (Jos. Vandot). 88. — Dr. Henrik Tuma: Pomen in razvoj alpinizma (Dr. Anton Mrak). 89. — Jón Svensson: Prigode malega Nonnija (Jos. Vandot). 92. — Umetnostna založba »Sejalec«. 93. — Vekoslav Bučar: Kod Lužičkih Srba (R. Peterlin). 93. — Zapiski. Josip Murn=Aleksandrov (R. Peterlin=Petruška). 96. — Vilovičevo Medžimurje (B. Borko). 96. — Fran Sal. Finžgar šestdesetletnik. 99. — Milan Pugelj kot urednik. 99. — Jugoslovanska premijera v Pragi. 100. — Cankarjeva dela. 100. — Sava Radič=Mirt: Rimana proza. 100. — E. Gangl: Priznanje. 102.

Slike in vinjete. Mirko Šubic: Naslovna stran. — Jos. Murn. 1. — R. Slapernik: Stara cukrarna (risba). 9. — Saša Šantel: V Dubrovniški luki (risba). 11. — Oton Gaspari: Vasica. 13. — E. Justin: Vinjeta. 19. — Ante Trstenjak: Budyšin, stolp. 27. — E. Justin: Vinjeta. 37. — Elko Justin: Roža (orig. lesorez). 39. — Peter Loboda: Mazona. 44. — Oton Gašpari: Hišica (risba). 50. — Saša Šantel: Bog Triglav (po orig. lesorezu). 58. — Ante Trstenjak: Oblačenje neveste v Srbski Lužici. 66. — O. Gaspari: Dekle. 72. — Pontin: konisi — Otok mrtvih. 75. — E. Justin: Glava starca. (orig. lesorez). 78. — E. Justin: Gustav Flaubert (orig. lesorez). 94. — Mirko Šubic: Del stare cukrarne z dvorišča (linorez). 97. — Elko Justin: Glava deklice (orig. lesorez). 103.

»Odmevi« izhajajo mesečno v knjigah. Vsaka knjiga je celotna in stane naročena pri upravi 30 Din, v knjigarnah in kioskih 40 Din. Plača se upravi lista potom položnice na poštni čekovni račun št. 15.345. — Uprava in uredništvo »Odmevov« je v Ljubljani, poštni predal 263. — Rokopisov uredništvo ne vrača. Vposlane knjige in revije bodo ocenjene ali vsaj omenjene v reviji.

Odgovoren za izdajateljstvo, uredništvo in upravo urednik Radivoj Peterlin-Petruška.
Tiska Učiteljska tiskarna (predstavnik Francè Štrukelj) — vsi v Ljubljani.

SE PRIPOROČA ZA VSE BANČNE POSLE

KOLINSKA
TVORNICA (IKORIJE
LJUBLJANA

Okusna in zdrava
je
KOLINSKA KAVA!

Tovarna glasbil in gramofonov

**MEINEL
&
HEROLD**

Vam nudi odlična glasbila **direktno iz tovarne**
po izredno nizkih cenah. Zahtevajte brezplačni
KATALOG pod naslovom: **Maribor št. 165**

Nekaj primerov naših cen:

Violine od 95 Din, gramofoni od 345 Din dalje
mandoline 136 " tamburice " 98 " "
gitare od 207 " roč.harmonike 85 " "

L. MIKUŠ
LJUBLJANA
MESTNI TRG ŠT. 15

DEŽNIKI

NA MALO! — — NA VELIKO!
USTANOVLJENO L. 1839. - TEL. 2282

Pristno domačo slivovko

v steklenicah po pošti in povzetju
à 1, 2, 3 l in domače **ljutomersko**
vino v sodčkih od 10 l naprej
nudi dokler zaloga traja

ROBERT KOŠAR

SV. BOLFENK PRI SREDIŠČU

ANTI KVARIAT-KNJIGARNA

HINKO ŠEVAR

**LJUBLJANA, STIŠKI DVOREC,
NASPROTI ŠT. JAKOBSKE ŠOLE**

kupuje in prodaja knjige vseh vrst

Najlepši okras vsake sobe so originalne
SLIKE NAŠIH UMETNIKOV,
ki Vam jih lepo okvirjene v veliki
izbiri in po nizkih cenah nudi dobro
znana tvrdka

A. KOS, LJUBLJANA

Mestni trg 25. --- Nasproti magistrata.

ENGELBERT FRANCHETTI

LJUBLJANA, Dunajska cesta šte. 20

Nasproti kavarne 'Evrope'

priporoča svoj

brivski in damsko-frizerski salon

Točna in dobra postrežba

ŽELEZNINA

PINTER

&

LENARD

MARIBOR

NA VELIKO! - NA MALO!

R. Willmann

STROJNO PODJETJE

Ljubljana, Slomškova ul. 3

Izdeluje različne vrste strojev
za lesno industrijo, kakor be-
neške jarmenike, krožne žage,
nihalne žage, nadalje stroje za
brušenje žaginih listov, avto-
matične brusilne stroje za nože
skobelnikov, naprave žag in mli-
nov z vodnim, parnim in motor-
nim obratom, transmisijske na-
prave, tovorna dvigala vseh vrst,
dvigala za sode, frikcijska dvi-
gala; rebraste cevi za sušilnice
ter vobče za razgrevanje pro-
storov. Prevezema projektiranje
in opremo različnih mehaničnih
naprav. Vsa v strojno stroko
spadajoča dela in popravila
izvršuje točno, solidno in ceno
in po možnosti tudi najhitreje

UČITELJSKA TISKARNA

V LJUBLJANI
FRANČIŠKANSKA ULICA 6

TELEFON TISKARNE ŠTEV. 2312
KNJIGARNE 3397

LITOGRFIJA
STEREOTIPIJA

je najmoderneje urejena in izvršuje
vsa tiskarska dela od najprepro-
stejših do najmodernejših. Tiska
šolske, mladinske, leposlovne in
znanstvene knjige; ilustrirane knjige
v enobarvnem ali večbarvnem tisku;
brošure in knjige v vseh nakladah,
časopise, revije in mladinske liste.
Okusna oprema ilustriranih katalo-
gov, cenikov in reklamnih listov.
Lastna tvornica šolskih zvezkov.
Zvezki za osnovne, mešč. in srednje
šole. Risanke, dnevniki in beležnice.
Vse tiskovine za društva in šole
(lepake, letake, izpričevala i. t. d.)
dajte v tisk »Učiteljski tiskarni«!

Učiteljska knjigarna

ima v zalogi »Galerijo naših moč«:
1. Trubar, 2. Vodnik, 3. Slomšek,
4. Prešeren, 5. Levstik, 6. Stritar,
7. Jurčič, 8. Gregorčič, 9. Aškerc,
10. Tavčar, 11. Levec, 12. Erjavec,
13. Jenko, 14. Cankar, 15. Gangl,
16. Parma, 17. Kersnik, 18. Maister,
19. Župančič, 20. Strossmayer. Cena
sliki Din 10.—. /// Najnižje cene!

ANTON LEGAT

delikatese, specerija

LJUBLJANA

Miklošičeva cesta

28

poleg

Delavske zbornice

Najbolj solidna knjigoveznica je

I. MOLK PREJ JAKOPIČ
V LJUBLJANI

CANKARJEVO NABREŽJE 13

Izvršuje vsa dela elegantno, ceno in trpežno.

TVORNICA ZAKLOPNIH MAP

Oferte se na željo pošiljajo po vposlanem formatu.

Izvirne platnice za „Odmeve“ po
načrtu akad. slikarja H Smrekarja

NUDIMO naše prvovrstne proizvode:

Malinov matični sok, konzerviran
Malinov matični sok, pasteriziran
Malinova mezga (Fruchtmark)
Malinovec z raf. sladkorjem
Malinova aroma v vseh koncentracijah
Mezge (marmelade)
Malinova marmelada (Jam)
Marelična marmelada svetla
(Aprikosen)
Nektar marmelada iz jabolk in malin
Jabolčna marmelada svetla
Češpljeva marmelada (slive)
Brunsice

Soki:

oranžni (orangeada)
limonov (citronada)
kopinka
bezgov
sadni grogi (Punsche), različni

Esenci, dišave za sladčice in kuhinjo

SREČKO POTNIK IN DRUG

LJUBLJANA, Metelkova ulica št. 13

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

LJUBLJANA, Prešernova ul. 3

Telefon št. 2016 in 2616

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji. Ima vlog nad 460,000.000 Din. — **Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.** — Vloge sprejema na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi obrestuje po dogovoru kar **najbolj ugodno.** — Posojila dovoljuje na posestva, menice in vrednostne papirje čim **najceneje.** — Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici **kreditno društvo**, za pupilne naložbe pa **sodni depozitni oddelek.** Za varčevanje mladine izdaja **domače hranilnike**, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje **položnice.** — Račun pošt. hranil. št. 10.533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol ure.

PREDEN POTUJETE,

se obrnite na

Oficijelno potovalno pisarno

»PUTNIK«

TOURIST-OFFICE v LJUBLJANI

DUNAJSKA CESTA ŠT. 1

(Palača Ljubljanske kreditne banke)

za potne proračune in načrte,
vozovnice za vsa prometna sred-
stva, rezerviranje sob v hotelih,
rezerviranje mest v spalnih vo-
zovih, zavarovanje prtljage, zava-
rovanje proti nezgodam itd. itd.

»PUTNIK«

opravlja najhitreje in najkulant-
neje vse posle tujskega prometa
in **organizira potovanja po
suhem, morju in po zraku.**
Brezplačne informacije za jugo-
slovanska kopališča in letovišča.
Prospekti in potniška literatura!

Telefon inf. 2472 Brzjavke: PUTNIK — Ljubljana

GOSTILNA IN KAVARNA

»LEON«

Ljubljana, Kolodvorska ulica 29
(minuto hoda od glavnega kolodvora)

Vedno gorka in mrzla jedila, sveže pivo, najboljša štajerska in dolenska vina. Posebnost: jeruzalemec iz vinograda pesnika Cvetka Golarja — Zaprto dnevno samo poldrugo uro: od 1/2 3. do 4. ure zjutraj. — Poseben paviljon na velesejmu.

Priporočata se za obilen obisk

Leon in Fani Pogačnik

»TRIBUNA« F. B. L.

tvornica dvokoles in otroških vozičkov

LJUBLJANA, KARLOVŠKA CESTA 4

Znatno znižane cene in največje skladišče dvokoles, motorjev, otroških vozičkov, šivalnih strojev, vsakovrstnih nadomestnih delov, pneumatike. Posebni oddelek za popolno popravo, emajliranje in ponikljanje dvokoles, otroških vozičkov, šivalnih strojev itd. Prodaja na obroke. Ceniki franko.

Jermena — žage in razni tehnični material ima stalno v zalogi

RUDOLF DERŽAJ

AGENTURA IN KOMISIJA

LJUBLJANA, Kolodvorska ulica 28

RUDE IN KOVINE

D. D.

LJUBLJANA, Masarykova cesta 15

✱

Naslov za brzojavke: **RUDE**

Telefon interurban štev. 2827

✱

EN GROS:

svinec, cink, cin, aluminij, baker, cinkova pločevina, svinčena pločevina, pocinkana železna pločevina, cinkovo belilo (izdelek Cinkarne, d. d., Celje), barve, žveplenokisla glina, aluminijev hidrat, bakrena galica, cinkov prah, katran, stare kovine, kovinasti ostanki, rude vseh vrst.

Varčna gospodinja

štedi s časom in delom in zato uporablja kot kurivo le plin v kuhinji in kopalnici

**Ljubljanska
m e s t n a
p l i n a r n a**

DESA DRUŽBA
Z O. Z.

**ZASTOPSTVO
GENERAL MOTORS
AVTOMOBILOV**

**CHEVROLET
G. M. C. TRUCK
PONTIAC
OAKLAND**

CENTRALA: LJUBLJANA
DUNAJSKA C. 24 — TELEFON: 22-92

PODRUŽNICA: MARIBOR
TRG SVOBODE 6 — TELEFON: 28-50

===== **DELAVNICE:** =====

CELJE
CELJSKA AVTO- IN
STROJNA DELAVNICA
LJUBLJANSKA CESTA 11
TELEFON: 1-63

LJUBLJANA
DUNAJSKA CESTA ŠL. 24
TELEFON: 22-92

MARIBOR
ALFRED MARINI
TRŽAŠKA CESTA ŠL. 16
TELEFON: 24-07

20.4.1944.
Jan Ukg

Ideal

1906

1931

je ideal vsakega strojepisca!
Ugodni plačilni pogoji! — Zahtevajte opis!

The Rex & Co.

Telefon 2268 * Ljubljana * Gradišče 10 b

*Ni lepšega dekleta, kot
je Slovenka v narodni noši*

*Svila za krila, kakor tudi svileni
robci z resami so pravkar došli.*

Vzorci so posneli po starih narodnih nošah.

*A. & E. Skabernè
Ljubljana*